STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00081

ALE VERK

Sholem Aleichem

Permanent preservation of this book was made possible by
Henry Goldhirsch, M.D.
in memory of
Dovid Zalman Goldhirsch

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מנחם-מענדעל

שלום-עליכם פאָלקספאָנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1919

Copyright, 1918, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאַגע — — — — — — — — — — — — אָקטאָבער 1918
צווייטע אויפלאַגע — — — — — — — — — — — — — מאַי 1919

מנחם-מענדעל

אינהאלט

צו דער צווייטער אויפלאַגע . . . . I—II

לאָנדאָן 9

פּאַפּיערלעך 43

מיליאָנען 81

אַ בכבוד'ע פּרנסה 155

עם פיעדעלט נישט 181

שלום־שלום־מזל 205

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלד פון א ראמאן, און איבער־הויפט נישט קיין אויסגעקלערטע פיגור. דאס איז נעבאך א איד פון א גאנץ יאהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענליך און נאהענט בעקענט. ער איז דורכגעגאנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט צוואנציג יאהר. בעגעגענט זיך אינ׳ם יאהר 1892 אויף דער אדעסער „קליינער בערזע״, האבען מיר נאכדעם דורכ־געמאכט האנד ביי האנד אלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופּעץ אויף דער בערזע, „געגאנגען״ מיט איהם קיין פּעטערבורג און קיין ווארשא, אויסגעשטאנען א סך קריזיסען, זיך געווארפען מיט איהם פון איין פרנסה אויף דער אנדערער, און — אוי וועה! — נישט געפונען קיין גליק אין ערגיץ, געמוזט סוף־כל־סוף טהון דאס, וואס אלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אמעריקא. דארט, זאגט מען, מאכען אידען ניט שלעכט... דאס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפּעטעריגע בריעף פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפּיס וואס, האב איך צענויפגעזאמעלט אלע זיינע בריעף, וואס ער האט אין פערלויף פון די אכצעהן יאהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און געדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין ווייב צו איהם, און געמאכט פון זיי א בוך, מע קאן זאגען, כמעט א בריע־פענשטעלער.

טאקי א בריעפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אפּטיילונגען, און דערביי געהאט א מיין: א איד א סוחר, אז ער

וועט וועלען שרייבען א בריעף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס — זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן". א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט געפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפיערלעך", אדער אינ'ם דריטען בוך „מיליאנען". א איד א מעקלער, א שדכן, אדער איין אגענט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם ווארט — יעדער וועט זיך געפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע געשעפטען זענען, ברוך השם, אומעדום אלע איינס, דאס הייסט, הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, גאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אויס, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעדארף מען לאנג ניט הארעווען ביי'ם צענויפשטעלען א בריעף. מע קאן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און טאמער וועט זיך געפינען איינער פון טויזענד, וואס די געשעפטען זיינע געהען איהם דערווייל גוט, קאן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואס איז געבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אנגעלעגט איז דאס ניט. דערפאר איז דאס אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריעף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך גאר ארויסגעווארפען. אנגעווארען דערביי האבען נאר די זעצערס, ווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם גאנג, אז א ווערק, וואס ס'איז קירצער, איז דאס אלץ בעסער. די וואס וועלען געפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטעריגע אויפלאגען זאל דאס ווערען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו ניט זאגען קומט דאס ניט"...

שלום־עליכם.

נערווי (איטאליא). ערב חנוכה תר"ע.

לאָנדאָן

אָדעסער בערזע.

געשריבען אין יאָהר 1892.

לאָנדאָן

(אדעסער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערן פון אײנס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר צו בעשרייבען די שטאָדט אדעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די הינע מיט זייערע גוטע כאַראַקטערען, און די גאָלדענע געשעפטען, וואס מע קאָן דאָ מאַכען. שטעל דיר פאָר, איך געה מיר אַרום מיט'ן שטעקעל אין גרעצק אַריין, אזוי הייסט דאָ אין אדעס די גאַס, וואו אידען האַנדלען, האָב איך צוואַנציג טויזענד געשעפטלעך: וויל איך ווייץ — איז ווייץ, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאַלץ, פעדערען, ראָזינקעס, זעק, העריננ — הכלל, וואס אַ מויל קאָן אויסרעדען געפינסט דו דאָ אין דעם אדעס. איך האָב לכתחילה אפילו אָנגעשמעקט אַ צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אַלץ ניט געווען צום האַרצען. האָב איך מיך אזוי לאַנג אַרומגעדרעהט אין גרעצק, ביז איך האָב מיך פאַרט צוגעשלאָגען צו עפּיס רעכטס, היינו: איך האַנדעל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי גאָר נישקשה'דיג! מע האַפּט

א מאָל א כף־הא׳ער, א מאָל א פּופּציגער, און א מאָל, אז עס גערעט, א הונדערטער אויך. הכלל, דאָס „לאָנדאָן" איז אזא מסחר, וואָס מע קאָן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאָג. אָט איז ניט לאַנג ארויסגעקומען אהער איינער, עפּים א שמש, און האָט געחאַפּט אין איין שמע־ישראל דרייסיג טויזענד, און האָרכט זיי היינט אַלע־מען מיט׳ן קאָטער. איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ממש עס וואַלגערט זיך דאָ גאָלד אין די גאַסען! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין אראָפּגעפאָהרען אהער קיין אדעס. ווּעסט דו דאָך פרעגען: ווי קום איך קיין אדעס, אז געפאָהרען בין איך גאָר קיין קעשענעוו? אפנים, אז ס׳איז מיר בעשערט פון גאָט, איך זאָל פערדיענען גראָבע עטליכע קערבלעך! אָט ווּעסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט מיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פעטער מנשה אָפּ־נעמען דאָס נדן, פרעגט ער מיך: וואָס בעדאַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אז קיין מזומן געלד האָט ער איצט ניט, ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבען איין אָנווייזונג צו בראָצקי׳ן קיין יעהופּעץ. זאָג איך: לאָז זיין קיין יעהופּעץ, אבי געלד. זאָגט ער: ער ווייסט ניט, צי אין יעהופּעץ איז איצטער דאָ געלד. ער קאָן מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַכראַכ׳ען קיין וואַרשאַ. זאָג איך: לאָז זיין קיין וואַרשאַ, אבי געלד. זאָגט ער: וואָס טויג דיר וואַרשאַ? וואַרשאַ איז ווייט. אויב איך וויל, קאָן ער מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַרבאַש׳ען קיין אדעס. זאָג איך: לאָז זיין אדעס, אבי געלד. זאָגט ער מיר נאָך א מאָל: אויף וואָס דאַרפסט דו אזוי געלד? זאָג איך איהם: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אהער, עס האָט איהם אָבער געהאָלפען, ווי א טוידטען באַנקעס; איך, אז איך זאָג געלד, איז געלד! געהט ער און נעמט ארויס צוויי וועכסעלעך צו ת״ק קערבלעך אויף סך־הכל פינף חדשים, און אויף ש״ן קערבלעך גיט ער מיר איין אָנווייזונג צו

באַרבאַש'ען קיין אַדעס, און דאָס איבעריגע גיט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צו־שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. זיי געזונד און לאָז גריסען שוועהר און שוויעגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. אז איך בין געקומען מיט דער אָנווייזונג צו באַרבאַש'ען, זאָגט מען מיר, אז די אָנווייזונג איז גאָרניט קיין אָנווייזונג. וואָס דען איז דאָס? ס'איז אַ סוכה־שער! לאָז פריהער אָנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואַגאָן ווייץ, און לאָז מען אַקאָרשט די ווייץ פערקויפען, וועט מען אייך דערמאָלט געבען געלד. אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! האָב איך באַלד אוועקגעשריבען קיין קעשענעוו איין אַטקריטקע, און האָב איהם געשריבען, אז טאָמער שיקט ער ניט אַרויס תיכף ומיד די ווייץ, וועל איך איהם קלאָפּען אַ דעפּעש. בקיצור, אַ שרייב אַהער, אַ שרייב אַהין — איך בין אַרומגעגאַנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פון קעשענעוו אַ מזומנ'ער הונ־דערטער און אויף רי"ש קערבלעך אַ וועכסעלע. אַצינד פערשטעהסט דו שוין, פאַר וואָס איך האָב דיר די גאַנצע צייט ניט געשריבען? איך האָב גערעכענט, אז די שי"ן קערבלעך זענען לעוואָזל. דערפון זעהט מען אַרויס, אז אַ מענש טאָר ניט איבערטראַכטען אויפ'ן ערגסטען. ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אויס. איך האָב דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס אַריינגעבראָקט אין „לאָנדאָן" אַריין, איינגעהאַנדעלט אַ רעמעל סחורה, „האָסלעך" און „בעסלעך". און דאַנקען השם יתברך — מע זאָגט, אז ס'איז שוין דאָ ריוח!

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז עס האָט זיך מיר ווידער אָנגערופען די אַמאָלעדינגע ספּאזמע, אויף דיין פּעטער מנשה געזאָגט געוואָרען, וואָס האָט דיר געמאַכט אַזאַ שענעם מחק פון די פּופּ־צעהנהונדערט קרעפּלעך נדן, אַזאַ יאָהר, אַזאַ מזל! ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל לעבען: „געשיקט דורך דער קאַץ שלח־מנות"... וועכסעלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואי איך זאָל ליגען זאָגען, נאָר כ'האָב מורא, דו וועסט די איבעריגע קערבּ־לעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע, וואָס דו האָסט זיי פערטראָגען אזש אהין קיין אדעס. דיין גליק, וואָס די מאַמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואָלט זיך געטהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אז דו פערדיענסט, דאַנקען גאָט, געלד, איז ביי אונז אלעמען אוודאי זעהר אָנגעלעגט. נאָר וואָס דען? האָב דיר אכציג שווארצע יאָהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יאָ, שרייב זשע ווי א מענש! פּאַר וואָס זאָלסט דו ניט ארויסשרייבען אקוראַט, וואָס איז דאָס פּאַר אַ מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האַנדעלסט מיט דעם? ווי מייער לייזט מען דאָס איין ארשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער

וואָג? פרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז, און מיט וואָס מע עסט דאָס! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאָגסט, אז אָט האָסטו דו איינגעקויפט סחורה, און אָט איז שוין דאָ ריוח. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין סחורה, וואָס וואַכסט ביי דיר אַזוי גע'שמעיה'דיג? „פעטשעריצעס, זאָגט די מאַמע, בעדאַרפען אויך אַ רעגען!“... און אַז ס'איז דאָ ריוח, פאַר וואָס פערקויפסטו דו ניט? אויף וואָס וואַרטסטו דו? אויף אַ יקרות? און פאַר וואָס שרייבסטו דו ניט, וואו דו שטעהסט איין און וואָס עסטו דו? עפּיס גלייך, ווי איך וואָלט דיר זיין אַ פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, נאָר עפּיס אַ פּאַליובאָווניצע, להבדיל. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אַז אַ קוה געהט אַוועק אין טשערעדע, פערגעסט זי דעם זייגעזונד“. מיר דאַכט, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסט דו געזעהען אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אַהיים מיט'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אָט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אַזוי וויסען פון קדחת, ווי איך ווייס ווי מע רופט עס! און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

III.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריל'עווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש ניט, וואָס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאָנדאָן", וואָרום אז ווי באַלד אידען סוחרים, אידען מיט בערד, ווייסען ניט ווער עס האָט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א אידינע! על כן וועל איך דיר קלאָר מאַכען, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט אקוראַט. הנה זיי וויסען, אז דאָס „לאָנדאָן" גופא איז איין איידעלע מאַטעריע. פער־קויפען פערקויפט זיך עס אויפ'ן וואָרט, און זעהן זעהט מען דאָס ניט. אַלע מינוט בייט זיך עס: אָט איז דאָס טייער, אָט איז דאָס וואָלוועל, אָט איז „האָס", אָט איז „בעס", דאָס הייסט, דאָס קערבעל דאַרט אין בערלין אָדער עס הויבט זיך, אָדער עס פאַלט, עס ווענדט זיך אין בערלין; ווי אַזוי בערלין זאָגט, אַזוי איז דאָס. עס לויפען די קורסען אויף און אָפּ משוגענערוויז, עס פליהען דע־פעשען אהין און צוריק, און אידען לויפען אַרום ווי אויף א יריד, מאַכען געשעפטען און ווערען גליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאָן דאָ פערדולט ווערען. אָט, למשל, האָב איך נעכטען געמאַכט א „סטאַלאַזש", מיך געקאָסט א פופ־ציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זייגער צוועלף, אויסגע־

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מאַכען אַ סטאַלאַזש“. — בעדאַרף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל, מע גיט אַוועק אַ פופציגער פאַר אַ טאָג, און יענער „שטעלט אַ קורס“, קאָנסט דו דיר מאַכען פונ׳ם „סטאַלאַזש“ „צוויי זייטען“, היינו: צוויי „בעסען“, אָדער צוויי „האָסען“, אָדער גאָר בלייבען שטעהן און פערקויפען יענעם אַ „בלינדערעכט“ ביז נאָך „שלום“ („שלום“ הייסט ביי אונז אין אדעס פאַר־נאַכט, ווי ביי אייך בין מנחה למעריב). איז ווי באַלד דער קורס „שטעהט אָפּ“, איז כפּרה דער גאַנצער פופציגער — הייסט דאָס געמאַכט אַ „סטאַלאַזש“. זאָלסט אָבער גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה! דער־לענען אַ פופציגער איז דאָ פון די קליינינקייטען. השם יתברך וועט העלפען, עס וועט „אַוועקגעהן די רעכטע זייט“, וועל איך, אם ירצה השם, פערדיענען געלד, און אַ סך! און וואָס דו זאָגסט מכח דעם פעטער מנשה׳ס וועכסעלעך, האָסט דו אַ גרויסען טעות. דער גוטער יאָהר האָט איהם ניט גענומען, ער איז נאָך אַ שענער בטוח! לאָם איך נאָר וועלען אָראָפּגעבען אַ „סקידקעלע“, קאָן איך זיי פערצוקערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלד, האָב איך גענוג: איך קאָן פערהאַנדלען אַ פּאָר „האָסלעך“, אָדער אַ פּאָר „בעסלעך“. נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערויף. איך קאָן בעסער שטעהן בעסער צו קויפען נאָך אַ „סטאַלאַזש“. וואָס מעהר „סטאַלאַזשען“ איז אַלץ בעסער. אַז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ „סטאַלאַזש“, שלאָפט זיך גאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס

אַליין ניט אויף וואָס פאַר אַ וועלט איך בין. די שטאָדט אדעס איז אונגעהייער גרויס, און אַלסדינג קאָסט דאָ טייער, און די הייזער זענען דאָ הויך ביז'ן הימעל, מע דאַרף קלעטערן אויף אייזערנע טרעפּ אַ האַלבע שעה, ביז מע קומט אהיים, אזש אונטער'ן הימעל, און אַ פענסטערעל איז אַ קליינס, ווי אין אַ טורמע. איך בין זיך מחיה, אַז ס'ווערד טאָג און איך קאָן מיך אַרויסחאַפּען פון דער טורמע אהין אין גרעצק אריין, און דאָרטען טאָקי עס איך שטעהענדיג, דאָס הייסט, מע האַפּט איבער וואָס נאָט גיט, וואָרום ווער האָט צייט זיך אָוועקזעצען עסען, אַז מע דאַרף אַלע מינוט נעוואָהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאַר איז דאָ פרוכטען בזיל הזול. וויינטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי ביי אייך אין כתרילעווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דאָ עסט מען וויינ-טרויבען אַלע טאָג, און אין מיטען נאַס, מע שעמט זיך גאָר ניט.

אנ"ל.

IV.

שיינדעל־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיך אָנגעקוקט מאַקי נאַר ווי א משוגענעם! לאָס איך אזוי וויסען, אויף א פולער וואָך ניט אויסגערעדט זאָל זיין, פון דער שטאָדט אדעס, ווי איך הויב אפילו אָן צו וויסען, וואָס דו פּלאַפּעלסט מיר אין דעם בריעף „העם" און „באָס" און „דעלעזשאַנס", דער שווארצער יאָהר ווייסט אייך דאַרטען! עס פליהען ביי דיר פופצינערס, ווי האָלעשקעס, עפּים איז ביי דיר דאַרטען געלט — שמעלט, הפקר ציבעלעס! אוודאי קאָן מען געהן אין גאָלד ביי אזעלכע פרנסות! איך פערשטעה ניט, חאָטש נעם מיר אראָפּ דעם קאָפּ, וואָס איז דאָס פאַר א מין סחורה, וואָס מע זעהט זי ניט? א קאַץ אין א זאַק! ?... הערסט דו, מענדעל? מיר געפעלט דאָס ניט. איך בין ביי מיין מאַמען נישט געפּרובט געוואָרען צו אזעלכע לופטיגע פרנסות. לאָז מיך גאָט היטען אויף ווייטער אויך. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פון לופט האָפּט מען א פערקיהלונג"... דו שרייבסט: „אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט א דעלעזשאַנס, שלאָפט זיך נאָר בעסער"... ווער לעגט זיך עס שלאָפען מיט א דעלעזשאַנס? עפּים מאָדנע דבורים, מערקיש לשון! און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו קאָנסט פערצוקערען דעם פעטער מנשה'ס וועבסעלעך, איז טאָמער וועל איך אין

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפּיקורס'טע, ווי די מאַמע זאָגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער"... ווייסט דו וואָס, מענדעל? פאָלג מיך, א ווייב, טהו א שפּיי אויף דעם אדעס, און קום בעסער צו פאָהרען אהיים, קיין כתרילעווקע. פופצעהנהונדערט קערבלעך האָסט דו, א דירה ניט אונז דער טאַטע זאָל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואָס פעהלט דיר נאָך? צו וואָס בעדאַרף איך ליגען ביי יענעם אין מויל, און שונאים זאָלען מומלען, אז דו האָסט זיך אוועקגעלאָזט קיין אדעס און מיך האָסט דו אוועקגעוואָרפען, ניט דערלעבען זאָלסט דו דאָס! דערווייל מעג נאָך דיין אדעס זיין די כפּרה פאַר אונזער כתרילעווקע מיט אלע דיינע הויכע מויערען מיט די אייזערנע טרעפּ. וואָס מע דאַרף זיך דראַפּען אויף זיי משוגענערווייז! טאָקי כדאַי צוליעב דעם זיך קאָלי מאַכען דעם מאַגען, — וואָס איז? ס'איז א זול אויף וויינ־טרויבען! וויינטרויבען דאַרף מען פרעסען, פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלוימען, א גילדען איין עמער! נאָר עס נעהט דיר שטאַרק אָן וואָס ביי אונז אין דער היים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואָס זיי מאַכען. האָסט שוין גאָר פערגעסען, אז דו ביזט א טאַטע פון דריי קינ־דערלעך זאָלען געזונד זיין, ווי זאָגט די מאַמע: „דאַלי אָטשע, דאַלי סערדצע"... אזא מכה זאָל זיך דיר זעצען, ווי זי איז גערעכט! דערווייַלע בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

V.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס געהט אצינד א מורא'דיגער „בעס“, האָב איך מיך אָנגעקויפט מיט „לאָנדאָן“ ווי א פויק, און איך האָב מיך בעוואָהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען“ און מיט אכט „סטאַלאַזשען“. הײנט בעדאַרף איך אָפּנעמען „דיפערענצען“ עט־ליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאַכען „בעסען“. זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי עס ווערען דאָ געמאַכט געשעפטען אויפ'ן וואָרט, וואָלסט דו פערשטאַנען, וואָס הייסט אדעס; א שאָקעל מיט'ן קאָפּ איז דאָ פונקט ווי געמאַכט א קאָנטראַקט. איך געה מיר ארויס אין גרעצק, קום אריין אין א „קאַפּיי“, זעץ מיך אנידער ביי א טישעל און שאַף מיר א גלעזעל טיי, צי קאַווע, צי עפּיס אַנדערש; קומט צו געהן איין מעקלער, דער אַנדערער, דער דריטער; מע דאַרף נישט האָבען נישט קיין קאָנטראַקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פען אַפילו! יעדער מעקלער האָט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארויס דאָס ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האָב ביי איהם צוויי „בעסען“, און איך נעם ארויס און צאָהל איהם אָפּ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפּעטער מיט א פאָר שעה, אז גאָט הייסט, מע ווערד געוואָהר דאָס „טאַקסירעכץ“ פון בערלין, קומט צו לויפען

טאקי דער אייגענער מעקלער און גיט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאך שפעטער, אז מע ווייסט שוין „אנפאנג“ אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז גאט וויל צו „שלום“, וואכסט אן א גאנצער הונדערטער, און א מאל קאן געמאהלט זיין, אז טאקי צוויי הונדערט, און א מאל דריי הונדערט אויך, פאר וואס נים? דערויף איז דאך עס א בערזע! א בערזע איז א שפיעל, א גליק־זאך. און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ׳ם פעטער מנשה׳ס וועכסעלעך, קאן איך דיר אנזאגען א בשורה, אז איך האב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האסט דו: וואו האב איך גענומען געלד אויף אזוי פיעל „בעסען“ מיט אזוי פיעל „סטאלאזשען“? „סטאלאזשען“ איז נים, ווי דו רופסט עס אן, „דרעלעזשאנסען“. דרעלעזשאנסען איז דאס, וואס מע פאהרט אויף דעם קיין ראדא־מישל און קיין זשיטאמיר, און „סטאלאזש“ איז א שטיקעל פאפיער, וואס יענער שרייבט אן און חתמ׳עט זיך אונטער, אז ס׳וועט קומען „אולטימא“, דאס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואס דו ווילסט — דאס טהוסט דו: ווילסט דו, גיסט דו, ווילסט דו, נעמסט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאלאזש“? ווען נאט העלפט רעכטע „וואריאציעס“ אויף „לאנדאן“, און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאלט דאס רוסישע קער־בעל אראפ אין דער ערד אריין, און דאס „לאנדאן“ טהוט זיך מיט א מאל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאץ. אט האט מען געשמועסט יענע וואך פון דער איינגעלישער מלכה, אז זי איז עפים נישט אין בעסטען געזונד, איז באלד געפאלען דאס רוסישע קערבעל, און „סטאלאזשען“ האבען זיך געגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די גאזעטען, אז ס׳איז איהר בעסער, האט זיך דאס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאן שוין קויפען „סטאלא־זשען“ וויפיעל מע וויל. הכלל, זאלסט גאר נים זארגען, זוגתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אלסדינג, ווי מע זאגט ביי

אונז אין אַדעס, „אין בעסטען אָרדענונג“! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפּעטעריגע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלס־דינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין אַדעס זענען די היצען אַזוי גרויס, אַז מע ווערד פערברענט, און ביי נאַכט ווערד מען צעגאַנגען, אַזוי ווי וואַכס. דעריבער אַז סע קומט פאַר־נאַכט, ווערד די שטאָדט פּוסט. דער עולם צעפאָהרט זיך אויף די פאָנטאַנען, אויפ'ן גרויסען פאָנטאַן, אָדער אויפ'ן קליינעם פאָנטאַן, אָדער גאָר אויפ'ן „לאַנד־זשעראָן“. דאָרטען קריגסט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דיין הארץ גלוסט, און קאָנסט זיך באָדען אין ים, און קאָנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט, אָהן אַ גראָשען געלד!

הנ״ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב שוין ווידער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראנזשיקעס" געזאגט געווארען. איך דארף זיך רייסען דא אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גארניט, לעבט זיך אפ, ווי גאט אין אדעס, פאהרט ארום רייטענדיג אויף „דראנזשיקעס", באדט זיך אין „קאראטקי וויק" און כלי־זמר שפיעלען איהם צו. וואס פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאגט די מאמע: „רייטענדיג וואלט ער געפאהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראנזשיקעס!"... ממה נפשך, ביזט דו א סוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דארטען, וואס מע רופט זי „לאנדאן", טא האב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האב בעסער אין זינען דיין ווייב, האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר מיט קינדערלעך דריי, זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „האב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און וואס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אזש דער קאפ! עס גלויבט זיך מיר עפים ניט, חאטש קוילע מיך, אז אט אזוי פליהען דאס הונדערטערס גלייך אין די הענד אריין! וואס איז דאס פאר א מין כשוף דארטען, א פערבלענדעניש, צי

וואָס? זעה נאָר, אז פון די אַלע גדולות זאָלסט דו חלילה דאָס נדן־געלד נישט אָנריהרען, וואָרום טאָמער ווערד געמינערט אַ גראָ־שען פונ׳ם נדן, וועט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפּגעהן פון דער מאַמע זאָל לעבען!... ער זאָל זיך עס אפילו דערמאַנען, מיר דאַכט, דו ווייסט גאַנץ גוט, אז איך בעדאַרף האָבען אַ זיידען מענטעלע ווי אין לעבען אַריין, און וואָלענס אויף אַ קלייד, און אַ צוויי שטיקלעך מאַראָזעוו׳ס זאַנע. אַ מינדסטע נאַרישקייט בעדאַרף איך איהם אָנזאָגען, אַליין ווייסט ער נעבאַך ניט, דער מוח איז איהם אויסגעדאַרט געוואָרען, ווי די מאַמע זאָגט: „ווער סע שטויסט זיך ניט אַליין, דעם גיט מען אין זייט אַריין“... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האלט שוין ווייט, היינו, איך האָב מיך גוט אריינגעהאַפּט אין „בעס" אריין און געה שוין אצינד מיט „פעסט־לאָנדאָן", דאָס הייסט, איך טהו שוין א געב אדער א נעם מיט א מאָל צעהן טויזענד פונט, צוואַנציג טויזענד פונט, נאַ־טירליך, מיט א „דעפּאָ". איך האָב שוין גרויס קענטשאַפט אין די קאָנטאָרען, און עס קאָמפּעניערט מיר שוין זיצען ביי פּאַנקאָני'ן אין דער קאַפיי גלייך מיט אלע גרויסע שפּעגעלאַנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און היים זיך געבען א פּאָרציע מאַ־ראָזשענע, מחמת ביי אונז אין אדעס איז א מנהג, ווי באלד מע זעצט זיך נאָר אנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פראַק און הייסט, מע זאָל הייסען געבען מאַראָזשענע. קאָן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז הייסען געבען; און אז מע עסט אויף די פּאָרציע מאַראָזשענע, הייסט ער, מע זאָל הייסען געבען נאָך א פּאָרציע, און אז ניט, טאָר מען ניט זיצען און מע בעדאַרף זיך ארומדרעהען אויף דער גאַס, איז עפּיס ניט שען פאַר א שפּעגעלאַנט, און אגב שטעהט דאָרט א גאָראָדאָוואָי און לאָקערט, מע זאָל זיך ניט ארומדרעהען אויף דער גאַס... אידען בעדאַרפען דאָך אבער זיך יאָ ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נאַרען איהם

אָפּ, אַנטלויפֿען, בעהאַלטען זיך אוים ווי ווייט מעגליך, און אז ער האַפּט איינעם, טראָגט ער איהם אָפּ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין אוטשאַסטאַק אַריין, ווי איינער רעדט: „אָט האָב איך אייך גע־בראַכט אַ אידען“... און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „וואַריאַציעס“ מיט „דיפערענצען“, איז אַ סימן, אַז דו ביזט שוואַך אין פּאָליטיקע. אָט, למשל, זיצט איינער ביי אונז אין קאַפיי, ביי פאַנקאָני'ן, רופט מען איהם „גאַמבעטע“, טאָג ווי נאַכט רעדט ער פון פּאָליטיקע און נאָר פון פּאָליטיקע! ער בעווייזט אוים מיט טויזענד ראיות, אַז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאַכט האַרמאַטען שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פראַנצויזען. די פראַנצויזען, זאָגט ער, ווע‍לען נישט פערגעסען אָט דעם ביסמאַרק'ען ווייל זיי ווע‍לען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, אַרויסשפּרינגען אין גיכען אַ מלחמה, עס קאָן גאָר אַנדערש ניט זיין! האָרכען גאַמבעטע'ן דרש'ענען, בעדאַרף מען פערקויפען וואָס מע האָט, די קאַפּאָטע אויסטהון און קויפען „סטאַלאַזשען“ און „בעסען“, „בעסען“ — אָהן אַ שיעור „בעסען“! און וואָס דו שרייבסט מיר מכח אַ מענטעלע, אַז איך זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט אַ שענערע זאַך, דהיינו: אַ זייגערע‍ל אַ גילדענם מיט אַ מענדעליאָן און מיט אַ גילדען קייטע‍ל מיט אַ בראָש, און בראַנ־זעליעטען האָב איך געזעהען אין פענסטער, טאַקי ניט ווייט פון פאַנקאָני'ן — זאָג איך דיר: פּרימאָ שבפּרימאָ! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ה ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש ב ח ת י. די שפע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרוים און אידען זענען דאָ אַזוי פערטהאָן אין פּרנסה, אַז מע פערגעסט פון

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פונ׳ם הימעל, מוז איך מיך שבת דורכגעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאס „באר־שוהל“, מחמת אויבען נעהט זי מיט א קאלפעק, און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען מיט׳ן פנים אהין. און דער חזן (פיני הייסט ער, שוין איין מאל א חזן!) געהט דוקא געגאלט די בארד, נאר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה־דוד! זאלסט זעהן, אז סע קומט צו „בריך־שמיה־דמרא עלמא“, נעמט ער איין א מיתה־משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת“ מעג מען הארכען אויף ביי־לעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם, אנ־געטהאן אין קליינע טליתים׳לעך — מחיה! ס׳זאל זיין צוויי מאל אין וואך שבת, וואלט איך צוויי מאל אין וואך געגאנגען הערען פיני׳ן דאווענען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאר וואס זיי געהען ניט דאווענען. און אפילו די, וואס געהען דאווענען, דאווענען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאשעטע פנימ׳ער, מיט די קליינע טליתים׳לעך, און — שא! טאמער וויל א איד א דאווען טהון א ביסעל העכער, קומט־צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאגט, ס׳זאל זיין שטיל. — מאדנע אידען אין דעם אדעס!

הנ״ל.

VIII.

שיינע־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. גיב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז איך פערשטעה ניט, וואָס איז די גדולה, וואָס מע דאַרף זיצען ביי פראַנקאָני׳ן, ברענען זאָל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאַכט דער רוח ווייסט וואָס? אבי אויסברענגען געלד? און וואָס איז דאָס פאַר אַ משוגענער דאַרטען ביי אייך אין אדעס, וואָס סע חלומ׳ט זיך איהם, אַז מע שיסט, געשאָסען זאָל ער ווערען פון גאָט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאָגט די מאַמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואַסער"... גילדענע זייגערלעך מיט בראַנזעליעטען האָסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין אדעס? אַ גדולה אויף דער באָבע! וואָס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו זעהסט זיי דורכ׳ן פענסטער? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „קרעפּלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפּלעך, נאָר אַ חלום"... דו חאַפּ זיך אריין בעסער אין אַ קלייט אריין און קויף מיר אַ שטיקעל וועבעל אויף וועש, און מאַדעפּאַלאַן אויף ציכלעך, און אַ פּאָר בייענע קאָלדרעס, און אַ ביסעל זילבער אין שטוב אריין, און עפּים נאָך. מאָהל דיר, אַז בליוטע־זלאַטע בעדאַרף זיך שוין אקעגען מיר בלאָזען (אויפבלאָזען זאָל עס זי, ווי אַ פּאַחיר!). וואָס איז? זי טראָגט אַ האַלז פּערעל, זאָל עס

איהר טאָקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס אַ דאָלי ביי איהר מאַן! לייט האָבען גליק צו אַלסדינג; נאָר איך איינע בין עפּיס אין אזאַ פינסטערער, וויסטער שעה געבאָרען געוואָרען, אַז אַ מינדסטע זאַך בעדאַרף איך איהם דערמאָנען! לאָז זיך דיר דאַכ־טען, עלעהיי דו האָסט געקויפט נאָך אַ „העט" מיט נאָך אַ „באָס" מיט נאָך אַ דער שוואַרץ יאָהר ווייסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עס אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל געלד, נעהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? וועסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין אַרויס, וואָס דאָס איז פאַר מסחרים און וואָס דאָס איז פאַר אַ שטאָדט אדעס, אַז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט אַ נעגאָלטער מאָרדע, מיינע ווערטיגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאַכט, אַז פון אזאַ שטאָדט און פון אַזעלכע מענשען דאַרף מען לויפען, ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און וויל ניט אַרויסקריכען, ווי זאָגט די מאַמע: „דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אַז ס'איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ"... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אדעס, ס'זאָל אויף דעם קור־מען אַ שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

יאָ! זאָג נאָר, מענדעל, ווער איז אָט די „פראַנקאָני", וואָס דו שרייבסט מיר אַלץ, אַז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאַכט? ס'איז איין „ער", צי אַ „זי"?...

IX.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזענדער! אז נאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימאָ“ וועט אָפּ־לויפען גלאַט, וועל איך מאַכען אַ הויפּט־טרעפער. איך וועל איינ־קאַסירען מיינע אַלע „דיפערענצען“ און וועל זיך דורכפאָהרען אהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, ארויסנעמען אהער, קיין אדעס. אַ דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליי“, איינקויפען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאַר דיר געדאַכט, מיט׳ן מאַגען; אַפּנים, דאָס מאַראַזשענע האָט מיר פערשאַדט... אז איך קום צו פאַנקאָני׳ן, עס איך שוין ניט קיין מאַראַזשענע. וואָס דען? איך הייס מיר געבען אַזאַ געטראַנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך אַ שטרוי; ס׳איז אי זיס, אי ביטערליך, אַזוי ווי אַ מין סאַלע מיט לאַקריץ, און מע קאָן דאָס מעהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבעריגע צייט ארומדרעהען אויף דער גאַס און האָבען צו טהון מיט׳ן גאַראַדאָוואָי, און דאָס איז זעהר נישט אנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון אַ צייט, נאָר מיט חסד, נאָט האָט מיך ביז אהער אויסגעפיהרט, איך אנטלויף פון איהם אַלע מאָל און בעהאַלט זיך אויס. וואָס טהוט דען ניט אַ איד

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאָל העלפען, אז די „ראליזאציע" זאָל אָפּלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אלס־דינג קויפען בכפל־כפלים, א סך מעהר ווי דו קאָנסט זיך גאר פאָרשטעלען. און וואָס דו זאָגסט, אז דער גאָמבעטע איז א משוגענער, האָסט דו א טעות; ער איז נאָר א ביסעל א „ספּילשלעווער". נאָט זאָל היטען, עמיצער זאָל איהם א זאָג טהון אין פּאָליטיקע ניט אזוי, ווי ער וויל! ער איז דעמאָלט קאפּאבל יענעם צערייסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט־מאָרגען מוז עפּים ארויסשפּרינגען. און דאָס, זאָגט ער, וואָס ס'איז איצטער מיט א מאָל שטיל געוואָרען, איז ערשט א בעוויז, זאָגט ער, אויף מלחמה. „פאר א בורע איז תמיד, זאָגט ער, שטיל"... איך האָב נעכטען געקאָנט פערקויפען עטליכע „בעסלעך" מיט א צוויי־דריי „סטאלאזשען" און פערדיענען שען געלד, האָט מיך גאָמבעטע נישט דערלאָזט. „איך וועל אייך, זאָגט ער, דעם קאָפּ צעשלאָגען, טאָמער לאָזט איהר ארויס אין אזא צייט א שטיקעל סחורה פון דער האנד!" עס געהט, זאָגט ער, א צייט, וואָס א „סטאלאזש" פון א פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קארבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאר וואָס ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאָל זיין ווי גאָמבעטע זאָגט, האַטש האַלב ווי ער זאָגט, — ווער איך נתעשר! איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאָך דער „ראליזאציע" זיך געבען א קעהר איבער צוריק אויפ'ן „האָם" און וועל אָנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאָנדאָן" אויף וואָס די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעווייזען, וואָס הייסט „לאָנדאָן" און וואָס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף פּאנקאָני'ן (ניט ווי דו רופסט דאָס אָן „פּראנקאָני"), איז דאָס ניט קיין

„ער“ און ניט קיין „זי“. ס׳איז אזא קאפיי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאווע און מע עסט מאַראָזשענע און מע מאַכט געשעפטען אויף „לאָנדאָן“. לאָם איך דאָס פערמאָגען חאָטש האלב, וואָס דאָרט ווערד געמאַכט אין איין טאָג!

הנ״ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז די קינדער מאזלען אלע דריי, און איך שלאף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דארטען קובעבע מיט לאקריץ! וואס געהט איהם אפ, איך בעט אייך, קאפ־וועהטיג? ער האט זיך עס אביסעל צעהעצקעט! קיין אדעס וויל ער מיך ארויסנעמען! ער מיינט, אז ער וועט מיר זאגען אדעס, פליה איך באלד! הערסט דו, מענדעל, זאלסט דיר ארויסשלאגען פון קאפ, מענדעל, וועסט מיך אהינצו ניט פערנארען. זייט רוהיג! מיין באבע'ס באבע איז דארטען קיינמאל ניט געווען און האט זיך בעגאנגען אהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אהן דעם בע־געהן. דו וועסט מיך ניט איינרעדען, מענדעל, אז איך זאל דיר אוועקווארפען מיין טאטע־מאמע מיט אלע ליעבע פריינד און זיך אוועקלאזען אין דעם וויסטען אדעס, ברענען זאל עס דיר אויפ'ן פייער! מעגסט זיך זאגען, מענדעל, וואס דו ווילסט. דיין אדעס הויבט מיר נישט אן צו געפעלען. איך האב עס פיינט, איך וויים ניט פאר וואס. נאך מיין שכל נאך קומט אויס, אז דו בעדארפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאַ־כען דערפון געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון אלע מיל־כיגע מאכלים איז דאס בעסטע — א שטיקעל פלייש"... אי, וואס?

טאָמער האָסט דו זיך גענאַרט? פאַר יענעם דאָס גליק! און וואָס דיין משוגענער גאַמבעט (איך זאָג דיר פאַרט, אַז ער איז אַ משוגע־נער!) לאָזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט. וואָס נעהט עס איהם אָן? וואָס איז זיין באַבע'ס דאגה? שפּיי איהם אָן אַ פולען פנים, וואָס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאָלג מיך, מענדעל, שנייד־אָפּ, פערקויף אוים, ווי גאָט איז דיר ליעב! האָסט פערדיענט עטליכע קערבלעך? גענוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו חאַליען דאָרטען? נאָר גאַרניט, משטיינס געזאָגט, איך האָב דען עפּיס אויך אַ ווערטה? איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, ניט בליומע־זלאַטע; בליומע־זלאַטע, אַז זי טהוט נאָר אַ פּיפּס דעם מאַן איהרען, וואַרפט דאָס מיט איהם דאָס נייעניעהריגע קדחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פאַק זיך אין וועג אריין. פערגעס נאָר נישט אַ טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאַמעט אויף אַ מלבוש פון דער מאַ־מעס וועגען — לאָז זי אויך געדענקען, ווען דער איידעם איהרער איז געווען אין אדעס און געהאַנדעלט מיט משוגעים. — ציץ אַ שטיקעל פון היינטיגע מוסטערען, און, אַז עס וועט קריכען אין משעמאַדאָן אריין, אַ ביסעל גלאָזוואַרג, און דאָס איבעריגע דאָרטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאָהרען אַהיים, לאָז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שוואַרצען דאָס פּנים, און לאָס איך זעהן, אַז דו זאָלסט מיך ניט פאָלגען, אַזאַ מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאָלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

XI.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס „אולטימא" איז אנגעקומען, און ס'איז געווארען איין איבערקעהרעניש, זאל גאט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „וואריאציע", וואס איך האב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיח'ן, האט זיך אויסגעלאזט א בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קאַטער, — איז אין דער פאליטיקע געווארען א מהומה, מע ווייסט נים וואס סע טהוט זיך. „לאנדאן" איז טאקי געווארען מיט גאלד גלייך, און דאס קערבעל איז טאקי געפאלען אין שאול תחתיה אריין. און ס'איז אוועק א מורא'דיגער „בעס"! וועסט דו דאך פרעגען: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאלאזשען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען נים קיין „בעסען", די „סטאלאזשען" זענען נים קיין „סטאלאזשען", קיינער וויל נים נ ע מ ע ן, קיינער וויל נים ג ע ב ע ן — און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף־צו־להכעיס, האב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אזעלכע מענשלעך, וואס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געווארען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, גאר נישט צו דערקענען דעם פלאץ! אוי, ווען איך קעהר זיך איבער מיט איין טאג פריהער! נו געה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום, ווי די פער־

סמ'טע מייז; עפּיס אַ מהומה אויף איטליכען בעזונדער! אַלע שרייען „לאָנדאָן“! וואו איז מיין „לאָנדאָן“? נעב מיר דאָס „לאָנ־דאָן“! „לאָנדאָן“, „לאָנדאָן“! נאָר ווער מיר „לאָנדאָן“? וואָס מיר „לאָנדאָן“? עס פליהען פעטש, פיינען, אין טאַטענס טאַטען, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס'איז, אַפּנים, גאָר נישטאָ קיין „לאָנדאָן“ אין ערגיץ ניט! — הכלל, זונתי היקרה, ס'איז ביי־טער און פינסטער, איך האָב אוועקגעגעבען דאָס גאַנצע פערדיענסט, מיט'ן קרן, מיט'ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר איינגעקויפט, אפילו די קאַפּאָטע ןי שבת'דיגע אויסגעטהאָן און פערזעצט — און דאָס איז אַלסדינג אריין אהין... און איך געפין זיך איצט אין אַזאַ טרויעריגער לאַגע, וואָס איז אין לשער, און אהיים בענג איך אזוי, אַז ממש עס געהט מיר אוים דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס געביין הונדערט מאָל אַ טאָג. בעסער וואָלט איך זיך אויסגעבראָ־כען אַ פוס, איידער איך בין געקומען אהער אין אדעס, וואו אַ מענש האָט קיין שום ווערדע נישט; אַ מענש קאָן דאָ נעהענדיג שטאַרבען אין מיטען גאַס, און קיינער וועט זיך אפילו ניט אָפּשטע־לען אַ קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האָבען געלעבט ארום מיר, אָפּ־געלעקט אַ ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ געהאַט אַ נאָמען „ד ע ר כ ת ר י ל ע ו ו ־ ק ע ר ב ל י י כ ר ע ד ע ר“, און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, טאַקי די מעקלערס אליין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעהע ניט דאָס געשעפט. „לאָנדאָן, זאָגען זיי, בעדאַרף מען פערשטעהן“. וואו זענען זיי געוועזען פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין גאָר קיי־נער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואָלט גאָר געוועזען אַ געשטאָרבע־נער! הלואי וואָלט איך טאַקי געשטאָרבען, איידער אזעלכעס דער־לעבען! און ווי אויף־צו־להכעים, זיצט אָט דער גאָמבעטע, ימח שמו זאָל ער ווערען, און הערט ניט אויף צו גראַגערען אין די אויהע־רען מיט זיין פּאָליטיקע: „הא, זאָגט ער, האָב איך אייך געזאָגט אַ בעס?“ — „וואָס קומט מיר ארוים, זאָג איך, פון אייער בעס, אַז מע נימ מיר ניט, זאָג איך, קיין לאָנדאָן?“ לאַכט ער און זאָגט

מיר: „ווער איז אייך שולדיג? די בערזע, זאָגט ער, דאַרף מען פערשטעהן, און אַז מע קאָן ניט האַנדלען מיט „לאָנדאָן", דאַרף מען, זאָגט ער, האַנדלען מיט אתרוגים"... איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אַזוי נמאס אָט דאָס אַדעס, מיט דער היגער בערזע, מיט דעם פאַנקאָני, מיט די אַלע מענשלעך! איך וואָלט געלאָפען אין דער וועלט אַריין! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטערע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת-עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גרים די קינדערלעך אַלע און שווער און שוויעגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דאָ אין דעם אַדעס איז אַ מנהג, אַז עמיצער דאַרף אַ גמילות-חסד, געהט ער נישט צו אַ שכן, צו אַ קרוב אָדער צו אַ בעקאַנטען, ווי, למשל, ביי אונז אין כתרילעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאָר פשוט, מע ווייסט פריהער, אַז יענער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואָס זשע טהוט מען פאָרט, אַז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרען אַ „לאָמבאַרד", וואָס גיט אַרויס געלד וויפיעל דו ווילסט, אבי נאָר דו ברענגסט אַ רעכטען משכון: גאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און אַ מלבוש, און אַ סאַמאָוואַר, און אַ בענקעל, און אפילו די בהמה, אַז דו ברענגסט צו פיהרען, גיט מען דיר אויך אַרויס אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאָר, וואָס זיי שאַצען אַלסדינג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפאַר האָבען זיי אַ מעלה: פריצענט נעמען זיי געשמאַקע, בייסענדיגע, אַזוי, אַז דאָס פריצענט עסט אויף דאָס קרן; מוז מען אַלע צוויי וואָכען מאַכען דאָרט אַ „לעסיטאַציע", דאָס הייסט, מע פערקויפט אויס די איבערגעבליבענע משכונות, און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפון אַ שען קערבעל. ווען איך בין איצטער ביי געלד, וואָלט איך געקאַנט אַ

האַנדעל טהון אויפ'ן לאַמבאַרד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאָך מיט אַ סמיטשיק... נאָר נעה מאָך! אָהן געלד זאָל מען גאָר־ניט געבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבאָרען געוואָרען, זאָל מען בעסער שטאַרבען... איך קאָן מעהר ניט שרייבען. שרייב מיר פון דיין געזונד, און וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און גריס שווער און שוויעגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך.

הנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, נארישער לעקיש, זעה וואָס דו האָסט געטהאָן! וועלכער רוח האָט דיך גאָר געטראָגען קיין אדעס? וואָס האָסט דו דאָרטען אָנגעשמעקט אזעלכעס? געבראָטענע פויגעלעך האָט זיך איהם פערגלוסט! „לאָנדאָן"! מאַראָזש־נעווע! קובעבע מיט לאַקריץ! האָסט דערהערט, אַז מע זעצט דיר אָן אינ'ם „לאָנדאָן" אריין, פאַר וואָס זשע האָסט דו ניט געזעהן בעצייטענס אָפּצועקען אויף פריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז א רב? אין גאָטעס ווילען, וואָס איז דאָס פאַר א תירוץ אולטימאַ־שמולטימאַ? האָסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה?! אוי, אזא־נ־אומגליק! דאָס האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, אַז פונ'ם אַדעס, ברענען זאָל דאָס, וועט קיין גוטס ניט ארויס! איך שרייב איהם: פאָהר אוועק, מענדעל, טהו א שפיי אויף זיי מיט זייער „לאָנדאָן", עס זאָל אויף דעם קומען א חלירע, רבונו של עולם! אַנטלויף, זאָג איך איהם, אַנטלויף, מענדעל, ווי זאָגט די מאַמע: „אָרעמער דאַך, וואָס קנאַקסט דו?"... ניין, הערט ער מיך ניט, ווארום איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, אַז אָך און וועה איז מיר, ניט בליום־מע־זלאָטע. אוי, די מאַמע מיינע איז טאַקי א חכמה! זי

טענה'ט מיט מיר כסדר, אַז אַ מאַן טאָר מען נישט נאָכגעבען די שמד, אַז מע בעדאַרף אַ מאַן האַלטען אין די הענד אַזוי, אַז ער זאָל פּ י ה ל ע ן , אַז ער האָט אַ ווייב! נאָר גענוג, אַז ס'איז ביי מיר אַזאַ טבע, איך קאָן ניט זיין אַזוי גראָב, ווי בליומע־זלאַטע; איך קאָן זיך ניט שעלטען, אַריינלעגען אַ מאַן אין דער ערד אַריין, אַזוי ווי זי, איך קאָן ניט! זאָלסט האָבען בליומע־זלאַטע'ן, ניט דער־הארען זאָל זי, פאַר אַ ווייב, וואָלסט דו שוין געוואוסט וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכח שטאַרבען, חכם איי־נער, ביזט דו אַ גרויסער נאַר: אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דעם טוידט. און אַז מע ווערט אָן דאָס נדן, בעדאַרף מען זיך שוין טאַקי אַ מעשה אָנטהון? דו נאַר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָנגעצייכענט, אַז מנחם־מענדעל בעדאַרף האָבען געלד? און מיט געלד איז מנחם־מענדעל דען ניט דער איינענער מנחם־מענדעל, וואָס אָהן געלד? שוטה! דו ווילסט געהן קענגען גאָט? זעהסט דאָך, אַז ע ר הייסט ניט, היינט וואָס פילדערסט דו? אַ שענע ריינע כפרה! לאָז זיך דיר דאַכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאַלען אין מיטען וואַלד, אָדער ביזט קראַנק געלעגען און חלילה פערקרענקט דאָס נדן צו אַלדי שווארצע יאָהר! דער עיקר, זאָלסט ניט זיין קיין אידינע, מענדעל! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייביג, ער איז אַ זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אַהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, אַ גאַסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאָלסט נישט געהן אויף קיין „לעספּאַציעס" און נישט האַנדלען מיט קיין אַלטע שמאַטעס. — נאָך דאָס געהט דיר אָפּ! למען השם, באַלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריעף מיט'ן געלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אָפּגעזעגענען זיך מיט אַדעס, און ווי באַלד דו וועסט נאָר אַרויספאָהרען פון שטאָדט, אַזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אַלע פיער זייטען, און עס זאָל ברענען און

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאָל פון דעם ניט בלייבען קיין שריד ופליט. ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם ערשטען בוך.

פאַפּיערלעך

יעהופּעצער בערזע.

געשריבען אין יאָהר 1896.

פּאַפּיערלעך

(יעהופּעצער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין אדעס, איך בין אין יעהופּעץ (אויך א שענע שטאָדט, לאָם איך האָבען אזא יאָהר!), און האנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לופט, מיט קיין „לאָנדאָן" — איך האָב שוין היינט, ברוך השם, אביסעל א לייטישער געשעפט אין האנד, א קאראנטנע געשעפט, א פּאַפּיער־געשעפט, דאָס הייסט, איך האנדעל מיט „פּאַפּיערלעך" האנדעל איך. ווערסט דו דאָך מיך פרעגען, ווי קום איך קיין יעהופּעץ? דאַרף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, א גאנצע מעשה, און בעטען דיך, זאָלסט קיין פּאַראיבעל ניט האָבען, וואָס איך האָב דיר אזא צייט קיין בריעף ניט געשריבען. ס'איז פּשוט ניט געווען וואָס צו שרייבען. און חוץ לזה האָב איך גערעכענט, אָט־אָט פאָהר איך אהיים, און גאָט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עס האָט מיך געצויגען אהיים, נאָר ס'איז, אפּנים, מן השמים מיר אָנגעצייכענט געוואָרען, אַז איך זאָל מגולגל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האַנדלען מיט „פּאַפּיערלעך". איך שווער דיר, זוגתי היקרה, ביי מיין לעבען, אַז איך בין שוין געזעסען אין וואַנאָן צו פאָהרען קיין כתרילעווקע, בעדאַרף איך מיך בענגעגענען מיט איינעם איין אָדעסער שפּעגעלאַנט, וואָס פאָהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פרעג איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האַנדעלט מיט פּאַפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פּאַפּיערלעך? גיט ער מיר צו פערשטעהן, אַז „פּאַפּיערלעך" איז ניט קיין „לאָנדאָן", וואָס הענגט אָפּ פון בערלין און פון ביסמארק'ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פּאַפּיערלעך — דאָס איז אַזאַ מין געשעפט, וואָס ווענדט זיך נאָר אין פּיטערבאָרג און אין וואַרשאַ. היינט האָט דאָס נאָך אַ מעלה: ס'איז אַ זאַך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאַפּען מיט די הענד, נישט אַזוי ווי „לאָנדאָן", וואָס ס'איז נאָר אַ דמיון, אַ מין חלום. היינט האָט ער מיר גענומען אָפּלויבען די שטאָדט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּעגעלאַנטען אין טאָג אריין: ס'איז נאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט ניט אוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאַשעטע אָדעסיטען פאַר איין יעהופּעצער שפּעגעלאַנט! הקיצור, דער פאַרשוין האָט מיך אַזוי צענומען, אַז איך בין אַ בעלן געווען, איך פאָהר דאַך במילא פאַרביי פאַסטאָוו, וועל איך מיך אָראָפּכאַפּען שוין קיין יעהופּעץ אויף אַ טשיקאַוועסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּעגעלאַנטען. און, ווי גאָט פיהרט, בעדאַרף איך אָנטרעפען אַקוראַט אויף אַזאַ צייט, וואָס עס געהט אַ מורא'דיגער בעם אויף פּאַפּיערלעך, און „פּרעמיעס" פערקויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלד אריינלעגען דאַרף מען נישט, האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל מיך אַ שפּיעל טהון, אולי ירחם, אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער וועל איך חאַפּען פון אויבען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט, „פּאַפּיערלעך" האָבען זיך אַ הויב געטהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פערקויפט מיט רוחים און גע־

קויפט אַ פּאָר פרישע פרעמיעס, און האָב ווידער געהאַפּט פון אויבען און האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט קערבלעך, און דוקא מזומנ׳ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף איך צאָהלען יענעם „פרעמיעס", אמעהר איך וועל מיר אליין „איינגאַזשירען" מזומנ׳ע „פּאַפּיערלעך"! און בין אוועק דורך אַ קאָנטאָר קיין פּייטערבאָרג און האָב מיר צענויפגעשטעלט אַ „פּאַרטעפעל" פון כל מאמינים שהוא: „פּוטיוויל" מיט „טראַנספּאָרט", מיט „וואָלגע", מיט „מאַלצעוועך", וכדומה אזעלכע אַקציעס, וואָס הויבען זיך, און דאַנקען השם יתברך, איך וואַכס! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך אַלע און שווער און שוויגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אַז דו וועסט מיר שרייבען, זאָלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין יעהופּעץ טאָר איך ניט זיין... דרעה איך מיך אַרום דעם גאַנצען טאָג אויף „קרעשטשאַטעק" ביי דער בערזע, און קומט ביי נאַכט, כאַפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאַנצע חברה „שפּעגעלאַנטען" אויף די דאַטשעס און מע שפּיעלט אַ גאַנצע נאַכט אין קאָרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אַזוי איז דאָ דער מנהג...), און גאַנץ פריה לויפען אַלע קיין יעהופּעץ. און איך אויך בתוכם.

הנ״ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאָלען אַזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אַפילו אַ בריוועל, אַז קוים־קוים וואָס איך פּלאָנטע מיט די פיס; ס'איז נאָר אַ סברא, אַז איך וועל דאַרפען אַ „רעפּעראַציע", אַזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, געזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פּרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאַפּען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר געקומען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון האַרצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר אַרוים אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אַהיים. נעמסט דו און פאַהרסט אַראָפּ קיין יעהעפּעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך בעגראָבען אַ לעבעדיגען? הייסט דער בזיון! די חרפּה פאַר דער וועלט! ווי זאָגט די מאַמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פּנים"... מסחרים! געשעפטען! איך האָב אַלץ גע־מיינט, אַז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יאָ איינגענומען אַ מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קו־מען אַהיים חאָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער. וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? אַ נייער חלום, אַ וויסטער, אַ פינ־סטערער „יעהופּעץ"! „פּאַפּיערלעך"! נאַ דיר אַזאַ משא־ומתן!

אידען זאָלען גאָר האנדלען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פּאַפּיער!... איך לייען דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: ליעבער פּאָטער, האַרציגער געטרייער! צי ד ו ביזט חלילה משוגע, צי א י ך בין ניט ביי אַלע געדאַנקען? עפּיס רעדסט דו מיט מיר טאָטערש: „פּאַפּיערלעך“... „פּייטערבאַרג“... „קרעשטשאַטעק“... „פּאַרטעפעל“... עפּיס אַ קליפּה, אַ ניט־גוטער האָט זיך אין איהם אריינגעחאַפּט! ביי טאָג איז ער אין יעהופּעץ, און ביי נאַכט איז ער אין בויבעריק, מיט די מאַנסבילען און מיט די ווייבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאַכט אין בויבעריק? וואָס טראַכסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פאָהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פאָהר שוין בעסער אַוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר קיין אַמעריקע, ווי יוסיל לייב־אהרן׳ס, און לאָם איך חאָטש ניט וויסען וואו דיין געביין איז אַהינגעקומען, אויב ס׳איז מיר שוין יאָ בעשערט צו בלייבען איין אייביגע עגונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאַטעס! נאָר אַזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפה׳נע הצלחה, וואָס איך קאָן אַצינד צו דיר ניט פאָהרען; איך בין, משטיינס געזאָגט, אַזוי געשטראָפט, אַז איך מוז גאָר ליגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל געזונד זיין: „אַז מע האָט ניט קיין פינגער, קאָן מען קיין פייג ניט שטעלען“... אַניט, וואָלט איך באַלד נאָך דיין שענעם בריעף אראָפּגעפאָהרען צו דיר קיין יעהופּעץ און וואָלט דיך שוין אראָפּגעבראַכט אַהיים! איך וואָלט דיר געוויזען, אַז אַ ווייב איז אַ ווייב! אַי וואָס, איך חאַפּ זיך ארוים אַ מאָל מיט אַ הארב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאָטע, און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „אַ שוועבעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערד באַלד פערלאָשען“... ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד דאַרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פּאַפּיערלעך איז ניט, ווי דו מיינסט, טאַקי פּאַפּיער ממש. עס רעדט זיך נאָר אזוי פּאַפּיער, מיינען מיינט מען גאָר אַקציעס, פּייטערבאַרגער אַקציעס, למשל: „פּוטיוויל", „טראַנספּאָרט", „וואָלגע", „מאַלצעווער" וכדומה. דאָס זענען אַזעלכע פאַבריקעס, וואָס עס אַרבייטען זיך דאָרטען אייזענבאַהנען אויף אַקציעכ, דאָס הייסט, מע לאָזט אַרויס אַקציעס אויף אַ הונדערטער און מע צאָהלט פאַר זיי דריי, וואָרום מע גיט „דעווענדענט"; וואָס מעהר „דעוועדענט", איז אַלץ בעסער. נאָר כּפי אַזוי ווי עס ווייסט קיינער נישט פאַר'ן יאָהר, וואָס פאַר אַ „דעוועדענט" מע וועט אַרויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד אַ „האָס", דאָס הייסט, פּאַפּיער שטייגט, און אידען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אַזוי קליינע מענשעלעך, מעקלערס, אָרעמע לייט זענען פּלוצים מיט אַ מאָל אויסגעוואַכסען, געוואָרען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאַטשעס אין בויבעריק, מע פאָהרט זיך באָדען קיין אויסלאַנד, זייערע דאַמעס געהען איינגעטונקען אין גאָלד און אין סאַמעט, די קינדער פאָהרען אַרום אויף לעספּעדען, אין שטוב האַלט מען גובערנאַנטקעס, מע רעדט

אויף פראַנצויזיש און מע שפּיעלט פּיאַנע, מע עסט איינגעמאַכטס און מע טרינקט ווישניק, אַ קערבעל איז אַ ממזר, ס'איז חי געלעבט און איין עק, און אַלץ פון די „פּאַפּיערלעך"! אַז עס קומט דער טאָג, זאָלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאַטעק": פול און פיל מיט אידען! נאָר וואָס איז דאָס חידוש? אַז פון די קאַנטאָרען טרייבט מען, און אויף דער גאַס לאָזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטליכען וויסען וואָס פריהער — איז חושך! חושך! אַט איז היינט אָנגעקומען פון פּייטערבאַרג „פּוטיוויל" הונדערט אַכט און זיבעציג, — נו, ווי אַזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיוויל"? צי, למשל, „מאַלצעוווער", זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דריי־צעהן הונדערט פופציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאַלצעוווער"? אַז אַלע טאָג, אַלע טאָג שפּרינגט עס אַרויף! אויף מיין „פּוטיוויל", ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטליכע הונ־דערטער! נאָר אַזוי לאַנג שמייסט מען זיי, ווי לאַנג איך וועל זיי פערקויפען! אדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען אַ ק"ן שטיקלעך „פּוטיוויל" מיט אַ פינף „מאַלצעוווער" מיט נאָך אַביסעל „וואָלגע", און אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אַביסעל „טראַנספּאָרט", מחמת מע שרייבט פון פּייטערבאַרג, מע זאָל למען השם קויפען „טראַנספּאָרט"! אַלע האָבען דאָ טראַנספּאָרט: אי־דען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלי־מלאכות — ווער האָט ניט קיין „טראַנספּאָרט"? דאָ, אַז אַ איד בעגעגענט זיך מיט אַ אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אַזוי איז היינט „טראַנספּאָרט"?" קומסט אַריין אין אַ רעסטאָ־ראַציע, בעגעגענט דיך די בעל־הבית'טע: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט"?" געהסט דו קויפען אַ פּעקעל שוועבעלעך, פרעגט דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט"?" הכלל, יעהופּעץ איז טאַקי אַ מקום פרנסה. אַלע שפּעגעלירען, אַלע וואַכ־סען, אַלע פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם! נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות.

לעת-עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אַלע־מען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם-מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו פרעגסט, וואָס טהו איך ביי־נאכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין געזאָגט, אז יעהופּעץ איז א שטאָדט, וואָס א איד טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען א „פּער־וועגעלדיע". אז איך וועל זיך אָפּוויקלען מיט מיין „פּאָרטעפעל" און וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אריינטראָגען „געלדיע", וועל איך מעגען זיין אין יעהופּעץ גלייך מיט אַלע. לעת-עתה מוז מען זיך אויסבעהאַלטען, און קיין בעסערע בעהעלטעניש, ווי בויבעריק, איז ניטאָ. ס'איז איין ערטעל פון דאַטשעס. פּארהאַן א סך דאַטשניקעס. די דאַטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — הייגט פער־שטעהסט דו שוין?

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס געמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ביי אונז האט זיך געטראפען איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האט איינגעשלונגען א קאפיקע! איך בין געקומען פונ'ם מארק, פרייטאג איז דאס געוועזן, געקויפט פיש, פרישע, צאפעלדיגע, זיך נאך געווארפען, און דאס קינד שרייט, ווערד צעריסען! איך שלאג דאס, איך הרג'ע דאס — עס האלט אין איין שרייען! „וואס ווילסט דו? שלים־מזל! באשעפעניש! נא דיר צרות מיינע! נא דיר א קאפיקע! נא דיר בויכוועהטיג!" קוים מיט צרות אנשווייגען געווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך א חאפ: „משה־הערשעלי! וואו איז די קאפיקע?" „ניטא קאפעטע!" — מאכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל אריין. איינגעשלונגען? א צרה איז מיר! א שלאק איז מיר! איך נעם דאס קינד, איך קוק דעם אין מויל אריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאל זיין פאר דיינע ביינדעלעך! זאג, וואו האסט דו אהינגעטהאן די קאפיקע?" איך טרייסעל איהם, איך שלאג איהם, קנייפ איהם, מאך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטא, האם טאפעטע, האם!" בקיצור, איך האב איהם געבראכט צום דאקטאר, האט ער געהייסען,

מע זאָל איהם געבען קאַרטאָפּלים. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאַך געמוטשעט, געשטאָפּט מיט גוואַלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפּלים, נאָר קאַרטאָפּלים, — איך האָב געמיינט, ס'איז איין עק פון מיין קינד! ערשט אויפ'ן דריטען טאָג, איך נעם אויפראַמען די שטוב, איך טהו אַ קוק אין בעט אונ־טער'ן קישען — ליגט ניט די קאַפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אַזוי ווי־סען פון זייער געזונד, ווי זיי ווייסען, ווער עס האָט זיי געשלייערט! נאַ דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ רעשטעל צו די צרות"... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שדים, און ער, דער גאָלדשפּינער, גאַרנישט, פליהט אַרום פון אָדעס קיין יעהופּעץ, פון יעהופּעץ קיין בויבעריק! וואָס איז? אַ גדולה אויף איהם, אַ היץ: „פּאַפּיער־לעך!" „טראַנספּאָרטען!" „פּאָרטעפּעלען!" האָט זיך איינגערעדט, אַז מע קאָן ווערען אין איין שמע־ישראל אַ נגיד! „איין איינרעדע־ניש, זאָגט די מאַמע, איז ערגער פון אַ קרענק"... נאַרעלע, וואָס ווערסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פּזמונות: „אַקציעס, שמאַקציעס, דעווענדענט, מעדעווענט" — ס'איז ווערטה איין אויסגעבלאָזען איי! מיט פינף פינגער ווערד מען ניט רייך. „אַז מע לעגט אריין, זאָגט די מאַמע, קדחת, נעמט מען אַרויס אַ קרענק"... פערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אַז אַלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אַז זיי זענען מיט אַ מאָל בעגליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין גיכען ווערען צוריק די אייגענע קבצנים, וואָס פריהער, נאָך מיט מעהר פרישקייט. וואָרום איך גלויב אַזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען" מיט דיינע „שמאַלצעווער", ווי אין דעם אָדעסער „לאָנדאָן"; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין אַ סך מעהר, ווי אין אַלע דיינע יעהופּעצער „פּאָרטעפּעלען". אוי, אַ הונד זאָל אויפעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אַז איך זעה ביי לייטען וויבער האָבען אויך אַ שטיקעל דעה ביי זיי־ערע מאַנען, מישען זיך אַריין אַמאָל מיט אַ וואָרט, טהוען אַ גע־שריי, אַ הוק, אַז עס וואַרפט מיט'ן מאַן דאָס נייעניעהריגע, נישט

אַזוי ווי איך דאַרף מיט איהם געהן מיט ווייבע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה אַ קרום וואָרט, צי אויסשעלטען אַמאָל פאַר די בזיונות, וואָס איך טראָג דאָ איבער פאַר דיר, אַז איך דאַרף נאָך פאַר איטליכען בעזונדער מאַכען אַ פריילינך פּנים, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ קניפּ אין באַק, די פאַרב זאָל שטעהן"... נאַר גוואַלד, מה אָנו מה חיינו? איך וועל אַזוי לאַנג צאַנקען און צאַנקען שטי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי אַ ליכט מיינע שונאים, אָדער אַזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאַטע, צעזעצט און צעשפּרונגען זאָלען ווערען אַלע דיינע יעהופּעצער קנאַקערס, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל פונ'ם טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

שאַ, בערעל דעם פעטער מנשה'ם האָט שוין אויף זיך אַ נייעם אומגליק: ער איז יענע וואָך אָפּגעברענט געוואָרען, אַרוים ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט. און איצט האָט ער נאָך דאָס לויפעניש — שונאים האָבען איהם גע'מסר'ט: אַזוי ווי ס'איז ביי איהם געווען „געסטרעכעוועט" אַלסדינג דריי מאָל אַזוי פיעל, האָט ער דאָך מסתמא אַליין געמאַכט „בורא מאורי האש". האָט מען איהם געררו־פען צום סליעדאָוואַטעל. בערעל איז אָבער אויך ניט פון די וואָס צעהן אַ דרייער; שטעלט ער עדות, וואָס געהען שווערען, אַז ער איז יענע נאַכט גאַר ניט געווען היע. דערווייל האָט מען איהם איינגעזעצט, און זלאַטקע איז פאַר שרעק געלעגען געוואָרען און גע־האָט אַ זיעבעלע. מזל טוב!

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך געה שוין קיין וואַרשאַ. וועסט דאָך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אז ווי באַלד אז איך זיץ אין יעהופעץ און האנדעל מיט פּייטערבאַרג, היינט ווי קום איך קיין וואַרשאַ? זאָלסט דו גאָר קיין יסורים ניט האָבען: וואַרשאַ איז אויך אַ שטאָדט! וואַרשאַ האָט אויך פּאַפּיערלעך, און נאָך וואָסערע פּאַפּיערלעך! אויף וואַרשאַ זענען שפּעגעלאַנטען גליקליך געוואָרען! וואַרשאַ איז ניט פּייטערבאַרג; וואַרשאַ שמייסט מיט הונדערטערס! וואַרשאַ איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך און הויבט אויף „לילעפּוטען" פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, געה זעץ זיך אַנידער און קויף ניט אַזא פּאַפּיערעל! צי, למשל, „וועגעלעך". געשטאַנען אָט ערשט, פריהער מיט אַ וואָך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאַפּאַן!! מע דאַרף דאָך זיין, דאַכט מיר, אַ רוצח, מע זאָל ניט אַוועקגעהן קויפען קיין „וועגעלעך"! היינט האָט דיר וואַרשאַ גלאַט אַ מעלה: זי פאָדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „רעפּאָ". דו ווילסט האָבען „לילעפּוטען", „וועגעלעך"? צאָהל איבער אַ פּאָר הונדערט רובעל אויפ׳ן קורס און מאַך דיר אַ „פּרעמיע" אויף „אולטימאָ":

אויף אונזער לשון הייסט דאָס ביז ראש־חודש. עס וועט קומען ראש־חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פּאַפּיערלעך, צי ניין. נאָר ווער וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפען מעקלערס אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאַס: „אפשר האָט איהר „לילעפּוטען“? אפשר האָט איהר „וועגעלעך“?“ אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זיי גנבען דיר עפּיס „פון אויבען“ און נאַרען־אויס ביי דיר דיינע פּאַפּיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צונגעמשעפּעט צו מיר צוויי אדעסער מעקלערס; איין מאָל פּאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאַסיאַדעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „לילעפּוטען“ מיט מיינע „וועגעלעך“. געפונען דעם אָרט, וואו אויסצונאַרען סחורה! „ברידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב נים. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!“ הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג געראַנגעלט, ביז זיי האָבען פּאָרט אויסגענאַרט ביי מיר מיינע פינף „לילעפּוטלעך“ מיט די פינף „וועגעלעך“. נאָר וואָס דענן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטהאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט“, איך האָב „אריבערגעשמיסען“, און צו גאָט א האָפּענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאַפּען א פון־אויבען, וואָרום עס געהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טהייערער; אַלע זאָגען, אז איך בין א מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטימאָ“ אין וואַרשאָ זאָל אָפּלויפען גלאַט, ווערד ביי מיר פריי דער גאַנצער „פּאָרטעפעל“. דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אַנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך אַרבייט אַצינד, איז פּאַרהאַן, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען, אז מע ווייסט נים וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער ארוים א גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פּעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט געחאַפּט א פּאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס אלעמען בעזונדער גאָר פריינד־ליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח בערעל דעם פעטער מנשה'ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כתרילעווקער פּרנסות קאָן זיך קיין סוחר אנדערש נישט אויסהאַנד־לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופּעץ קאָן זיך שוין אַזאַ מעשה נישט טרעפען. ראשית, איז דאָ איטליכען בעזונדער, קיין עין־הרע, זעהר גוט; והשנית, אַז עס מאַכט זיך דאָ חלילה אַ שרפה, לעשט מען דאָ גאָר אַנדערש, היינו: נאָך איידער עס הויבט אָן צו נעצען, לויפט שוין די קאָמאַנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפּרינגען אין פייער אַריין און שפּריצען מיט דער קישקע. דו וואָלסט געמעגט זיך פערגינען אָנקוקען אין יעהופּעץ אַ שרפה!

הנ״ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך האַלט, אז דו ביזט שוין חלילה פאַרמאַלנע משוגע, מעגסט שוין באַלד אָנהויבען לויפען אין די גאַסען. קארג פאַר איהם וואָס מע קען איהם אין אדעס, אין יעהופעץ, אין בויבעריק, בעדאַרף ער נאָך האָבען, אז אין וואַרשא זאָל מען אויך וויסען, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט א מנחם־מענדעל, וואָס פערנעמט זיך מיט הענדעל; אמאָל האָט ער געהאנדעלט מיט „לאָנדאָן", און היינט האנדעלט ער מיט אַלטע פידקאָוועס, אָפּגעשלאָגענע הושענות, עפּיס „פּאַפּיערלעך", „פּאַרטעפּעלען", „וועועלעך", „פּיפּערנאָטערס", וואָס מע דאַרף נאָך געהן זוכען עס אַזש אין וואַרשאַ, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאָל זיך געפינען א חכם, וואָס זאָל דיר אַרויסשלאָגען דעם נאַר דיינעם, זאָלסט ניט אין זינען האָבען דאָרטען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט וואָס, בעת דאָ אין דער היים האָסט דו א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג ווי נאַכט, טאַ דאָס, טאַ דאָס! ערשט נעכטען שיער אָפּגעקאָכט א קינד מיט זודיג וואַסער פון א דורכשלאַג. א גליק, וואָס ניט אויפ'ן גאַנצען קעפּעל, ווי זאָגט די מאַמע: „צום שלים־מזל דאַרף מען אויך האָבען מזל!"... און ער—גאָרניט, שפּאַציערט דאָרט

ארום אויף שרפות, א גדולה אויף איהם: יעהופּעץ ברענט, פער־ברענט און פער׳שרפה׳ט זאָל דאָס דיר ווערען מיט וואַרשאַ און מיט פּייטערבאָרג אינאיינעם, ליעבער גאָט! ווער עס האָט נאָר גאָט אין הארצען, דער באַדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ־געהן די גאַס אפילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אָט געהט זי, מנחם־מענדעל׳ס פלונית׳טע פון יעהופּעץ!“ א שענער נאָ־מען, אז אָך און וועה איז מיר! לעבען זאָל טאַקי די מאַמע מיינע. זי טענה׳ט איינס: „א מאַן, זאָגט זי, טאָר מען ניט אַפּלאָזען אויף קיין מינוט, דען, זאָגט זי, אז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב, זאָגט זי, פריהער גע־וואוסט, אז קיין גוטער סוף ועט דערפון נישט ארויס; א געלד־שרוך, זאָגט זי, האָט זיך מיר פערגלוסט, ווי זאָגט מען: חזיר, האָסט געלד? זיי מיין מחותן!... א שמאַלץ־גרוב, זאָגט זי, די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. בריוולעך, זאָגט זי, וואָלט איך איהם געשריבען? פון קדחת וואָלט איך איהם געשריי־בען! ווער עס פערשטעהט ניט אויפ׳ן וואונק, זאָגט זי, דעם גיט מען מיט׳ן שטעקען... איך וואָלט איהם, זאָגט זי, אויף א בעזעב אראָפּגעבראַכט אהיים! אויף א קאָטשערע!“... זאָג אפשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין, משטיינס געזאָגט, אזא ציעג, אז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט, און וואָס מע וויל פועלט מען ביי מיר! איין אנדערע אויף מיין אָרט, למשל, ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואָלט שוין לאַנג געווען אין יעהופּעץ ביי אַלע רבנים און דיינים, דיך אָנגעפּאַלען אין גאַס און געגעבען דיר א וויסטען, א פינסטערען סוף, אז דו וואָלסט פערגעסען אפילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האנדעלסט מיט פּיפּערנאָ־טערס... מאָהל דיר, דיינע גילדענע געשעפטען מיט די גליקען, וואָס דו האָפּסט דאָרטען, זעהט מען שוין ארויס פון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די בּאָרליאַנ־טען, מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאָלדרעס, א קלייניגקייט? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

דאָס שוין מעהר נים אויסהאַלטען! איינס פון דיביידע: אָדער קום צו פאָהרען וואָס גיכער אהיים און זיי אַ מענש גלייך מיט אַלע־מען, אָדער לאַז קומען אַ מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאַז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאַק און פליה, איך ברען, איך שפרינג אין פייער, איך וואַכס, איך וואַכס! אַ סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טייער. „ווע־געלעך" האָבען זיך אַ רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „לילעפוטען" שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאַלבענטויזענד; נאָר מיר לוינט נאָך נישט צו פערקוי־פען, ווייל אַלע זאָגען, אז עס ועט נאָך געהן און געהן. ס׳איז גאָר אַ סברא, אז „אויסלאַמד" האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פּאַפּיערלעך. מע מאַכט אַ „סענדעקאַט", דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ״ק, נישט איבערלאָזען אַפילו אויף אַ רפואה! ועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאַר וואָס? גאַנץ פשוט! געלד, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פאַרהאַן ביי דער וועלט אָהן אַ שעור; עס וואַלגערט זיך אין די גאַסען; פּריצענט איז בזיל הזול — פּיער־פּינף לשנה איז פאַר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראָגט גאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָס טאַקי אַ גליק! און וואָס דו זאָגסט „לילעפוטען" (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פּיפּערנאָ־טערס"), האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָס איז אַזאַ מין פּאַפּיע־

רעל פון אַ פאַבריקע, וואָס מע אַרבייט דאָרטען אייזענבאַהנען און מע גיט דערויף „דעווענדענט". די אייזענבאַהנען זענען אין סימביר, די פּאַפּיערלעך זענען אין וואַרשאַ, און די קונים זענען אין יעהופּעץ, — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאָס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך", מיט „פוטיוויל" און מיט „טראַנספּאָרט". נאָר דו קעהרסט מיינען, אַז מע קויפט פּאַפּיערלעך, קוקט זיי עמיצער אָן אין די אויגען? האָסט דו ווידער אַ טעות. מע מוז דיר קלאָר מאַכען אַקוראַט, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט. למשל, עס פערגלוסט זיך דיר קויפען „טראַנספּאָרט"; געהסט דו אריין אין אַ קאַנטאָר, טראָגסט אריין אין קאַסע עטליכע קערבלעך אַ „דעפּאָ", און דו הייסט דיר פערשרייבען אַביסעל סחורה, און מע גיט דיר ארויס אַ בריוועל, אַז מע האָט איינגעקויפט פון דיינעטוועגען אַזוי פיעל און אַזוי פיעל „טראַנספּאָרט", אויף אַזאַ און אַזאַ מקח מיט אַזאַ און אַזאַ „דעפּאָ", און באַם חלילה עס פאַלט אַראָפּ, ביזט דו מחויב צוטראָגען נאָך געלד; — נאָר ס'איז בלאָטע, ניט אַזוי גיך פאַלט דאָס אַראָפּ, און מע בעדאַרף ניט צוטראָגען קיין געלד; אַדרבה, עס הויבט זיך גאָר אויף! אָט אַזוי אַרבייט איך כסדר און מאַך, ברוך השם, הלואי ווייטער ניט ערגער. גאָט זאָל העלפען, איך זאָל מיך קאָנען אָפּרייסען אויף אַ פּאָר טאָג, וואָלט איך זיך אַראָפּגעחאַפּט קיין וואַסילקאָוו און וואָלט אריינגעטראָגען „געלדיע"; דעמאָלט וואָלט איך פערשפּאָרט זיין נע־ונד, ביי־טאָג אַ יעהופּעצער און ביי־נאַכט אַ בויבעריקער. אַלע מעקלערס זענען היינט געוואָרען „קופּצים". זאָלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאַמעס זייערע מיט די דימענטען און בארליאַנטען — איך האָב מיך צעפרעגט, וואו קויפט מע דאָ בארליאַנטען, און האָב בעטראַכט פון דיינעטוועגעז דאָרטען אַ פּאָר זאַכען, זאָג איך דיר, אַז ניט נאָר ביי אייך אין כתרילעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופּעץ וועט דאָס אויך אָנמאַכען אַ רעש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונט און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן יריד, וואָס איך האַנדעל מיט פּאַפּירלעך? בראָצקי האַנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך נעה קויפען פּאַפּירלעך, בעדאַרף איך פריהער אויסרעכענען וויפיעל מיין מאָגען קאָן פערדייען, און בראָצקי, אז ער טהוט אַ קויף פּאַפּירלעך, קויפט ער מיט אַ מאָל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפּיעלסט זיך מיט בראָצקי'ן? יענער, אז ער פאָהרט דורך אין דער קאַרעטע, ציטערט דער „קרעש־טשאַטעק", און אַלע אידען נעמען אַראָפּ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואָלט זיין, ווען איך ווער אַמאָל אַ בראָצקי!... אַז גאָט וויל, נאַרעלע...

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חזיר'שען עק, זאָגט די מאמע, קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַ־כען"... איך שמועס עס קעגען דיין שענער שוועגערין, קעגען דיין יענטלען טאקי, ברענען זאָל זי דיר אויפ'ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע וואָך און לאָזט ארויס א קלאָנג איבער דער גאַנצער שטאָדט, אז דו ביזט אוועק קיין אמעריקע און מיך האָסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאָס, אוועקגעוואָרפען איין אלמנה חיה. פון וואַנען, זאָגט זי, האָט זי דאָס גענומען? שרה־נחמה האָט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ'ס מויל, אז ברוך־בן־ציונ'ס האָט אליין געזעהן ביי משה־שמואל'ן א בריוועל, וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאָך אוועק צו משה־שמואל'ן: וואו איז דאָס בריוועל? פרעגט ער מיך: וואָסער בריוועל? זאָג איך: וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאָגט ער: ווער האָט אייך געזאָגט? זאָג איך: ברוך־בן־ציונ'ס. זאָגט ער: ווי האָט אייך געקאָנט זאָגען אָט דער שקרן, אָט דער כזבן אזא מעשה, אז איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער א יאָהר? לויף איך דאָך אוועק פון דאָרטען צו ברוך־בן־ציונ'ס מיט א צעיושעטען קאָפּ. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאָר נישטאָ אין כתרילעווקע שוין די דריטע וואָך. פליה איך דאָך פון דאָרטען אוועק מסתמא צו

לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס און געב איהם אוועק א פּאַרציע, ווי עס געהר צו זיין, למאי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה׳ן אזא פּזמון מיט א בריוועל, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? קוקט ער מיך אָן, ווי א משוגענע: וואָסערע פלוימען? לאָזט זיך אויס א מעשה, אז דאָס האָט זי טאַקי אליין, דיין יענטעל הייסט עס, די כפּרה זאָל זי זיין פאַר אונז ביידען, אויסגעטראַכט פון׳ם קאָפּ. א הולטייקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטאַרק אין קאָפּ אריין אודאי וואָס איך שרייב דיר, אז דיר ליגען גאָר אין זינען מסתמא דיינע יע־הופּעצער דאַמעס, צע׳דמ׳ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר ווערען מיט זייערע באַרליאַנטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפילו, אזוי פיינד האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאַרטען קויפען! איך זאָג דיר פריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּיס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אזעלכעס, וואָס מע טראָגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך פערגלייכען צו עמיצען, לאָזען זיי דיר זיין מיין כפּרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין דערלעבען זעהען טאַקי עפּיס פון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט אויף פּאַפּיער, ווי זאָגט די מאַמע: „ווינציגער מיט א וואָרט, מעהר מיט א ביסען“... וואָס טויג דיר אָפּלעגען אויף מאָרגען, נאַרעלע? ביי אזא געשעפט, אז מע רייסט נישט אָפּ מיט גוואַלד, האָט מען ניט! נאָר מענסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהען אליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט מחמת איך האַלט דיך חלילה פאַר א ליגנער, נאָר דערפאַר ווייל אַלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פיינע מענשלעך דערצעהלען דיר, מיינסט דו, אז ס׳איז תורת לאָקש. וואָס גלייבסט דו זיך צו בראַצ־קי׳ן? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאַשעט? מע גיט דיר פאַר דיינע פּאַפּיערלעך עפּיס געלד — נעם! וואָס מאַכסט דו אָנ־שטעלען? די אדעסער שאַרלאַטאַנעס האָבען געטראָפען צו דיר קיין בויבעריק אזש, געוואָלט אויסנאַרען ביי דיר דעם טייערען אָנ־טיק? — מיט מזל ברכה! פאַר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאַמע

מיינע: „חאפ אוים די יארמעלקע מיט נים און אנטלויף"... נאר נעה רעד מיט א משוגע'נעם! אט האט זיך איהם פלוצים פער־וואלט ווערען א קופעץ, און נאך א וואסילקאווער דערצו! ער ווייסט שוין נארנים וואס אויסצוטראכטען פאר גרוים ראסקאש! וואס איז דיר עפים געפעלען געווארען וואסילקאוו? נאר וואס איז דאס חידוש: אז ביי־טאג איז מען א יעהופעצער, ביי־נאכט א בויבערי־קער, און נעהן נעהט מען קיין פייטערבארג און קיין ווארשא. מעג מען שוין זיין נישט נאר א וואסילקאווער נכתב — אפילו פון האצע־פלאץ. מענדעל, זעה נאר, אז פון אלע גליקען זאל איך דיר נישט דארפען חלילה ארויסשיקען פון דאנען נאך א מאל אויף דער הוצאה. ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

איך דארף דיר, בעלי היקר, אנזאגען א בשורה, און נישט קיין פרייליכע: דיין ברודער בערעל־בנימין איז געבליבען איין אלמן... שוין אז דער בריעף איז געווען פער'חתמ'ט איז מען געקומען און מע האט אונז געזאגט, אז יענטעל איז געשטארבען. פון א קימ־פעט איז דאס איהר געקומען, זי האט געהאט א צווילינג. דאס צווילינג לעבט, און זי איז געשטארבען. דאכט מיר, עס וואלט געמעגט זיין דאס אייגענע קאפויר? ווי זאגט די מאמע: „גאט איז א גרויסער צו־להכעים'ניק"... לאז זי זיין ווייט אפגעשיידט פון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געווען מיט מיר קידער־ווידער, לאז זי מיר מוחל זיין, נאר אויף מיין ערד איז זי דאך נים נעגאנגען. וואס וואלט מיך אהרען, אז זי זאל לעבען נאך הונדערט יאהר און נישט איבערלאזען קיין זיעבען יתומים'לעך, איינס קלענער פונ'ם אנדע־רען? ביי דער לויה בין איך דוקא געווען און האב מיך דוקא אזוי אנגעוויינט, אז איך בין קוים געקומען א לעבעדיגע אהיים. ווי זאגט די מאמע: „אז מע דערמאנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען נים זיכער מיט'ן לעבען"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין אַ גאַנצע וואָך געלעגען אין בויבעריק, דאָס הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאָר אַ פּאַסקודנע שלאָפקייט: איך בין געפאַלען אויפ'ן רוקען, קאָן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אַנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האָב געמיינט די גאַנצע וואָך, אז איך וועל אַראָפּ פון זינען: אַ קליינינגקייט, אַכט טאָג כסדר זיין אָפּגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האָט זיך מיר נאָר אויסגעוויזען, אַז דאָרט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מאָרגען־איבערמאָרגען פאָהר איך שוין געווים אין שטאָדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר אַ בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אגב דיר געבען אַ ריכטיגען חשבון, וואו איך האַלט, זאָלסט נישט מיינען, אז איך „פּלוטעווע", אז איך בין חלילה פערדרעהט אָדער איך בין גענאַרט. מיין „פּאָר־טעפעל" בעשטעהט אצינד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פּוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראַנספּאָרט", פינף „מאַלצעווער", פינף „לילעפּוטלעך" און פינף „וועגעלעך", אַ חוץ „פּרעמיעס". מילא, „פּוטיוויל" און „טראַנספּאָרט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפּעטער (מיט אַ דרייערעל האַנדגעלד); ווי באַלד מע קויפט זיי

ביי מיר אוים צום זמן, — און אויסקויפען וועט מען זיי דאך געווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדיענסט נאך אלע הוצאות א רובעל פיער־פינף טויזענד. חוץ לזה, האב איך א פאר צעהנדליג „האסלעך“ אויף „פוטיוויל“ און אויף „מאלצעווער“, פריימא בריוועלעך, — רעכען איך האפען אויף זיי אויך א רובעל זיעבעצעהן־אכטצעהן הונדערט. האסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טויזענד רובעל. אויף די פינף „מאלצעווער“ מזומן רעכען איך אויף טרפות פיער טויזענד רובעל, ווארום עס וועט דאך זיין א חרפה, א בזיון, אויב זיי וועלען נים שטעהן אין גיכען, צום ווענינגסטען, צוויי טויזענד רובעל א שטיק, חאטש אפילו זיי האבען זיך די לעצטע טעג א קאפעלע אראפגערוקט; נאר דאס איז נישט מעהר ווי א מאניפארגעלע פון די פייטערבארגער „בלאנקיסטען“, בכדי זיי זאלען זיך קאנען „אפדעקען“! בלייבט איבער דער רעכטער שפיעגעל: איך מיין די „לילעפוטלעך“ מיט די „ווענעלעך“; דא איז א ריינער חשבון, ווי גאלד: ביז „אולטימא“ האבען מיר נאך אזוי גרוים ווי אכטצעהן טאג, און אזוי ווי די „לילעפוטלעך“ הויבען זיך אויף הונדערט רובעל א טאג, האסט דו א קיימא־לן פון אכטצעהן מאל הונדערט גע׳כפל׳ט אויף פינף, בעטרעפט דאס פונקט נייען טויזענד רובעל. און די „ווענעלעך“? זיי שפרינגען דאך אויף ק״ן רובעל א טאג, — האסט דו אכטצעהן מאל ק״ן גע׳כפל׳ט אויף פינף, — בעטרעפט דאס נים קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט רובעל? היינט וואו איז עפים „וואלגע“? „דניעפר“? „דאן“? און שאר ירקות? הכלל, גאר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט. נאר איך רעכען אלסדינג, שוין נאך אלע הוצאות: „קארטאזש“. „גנבה׳זש“ ארום און ארום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד! השם יתברך זאל העלפען, דאס „אולטימא“ זאל נאר אפלויפען גלאט, וועל איך, אם ירצה השם, „ראליזירען“ אלע מיינע פאפיערלעך און וועל מיך „איבערקעהרען אויף דער אנדערער זייט“, דאס הייסט, איך וועל געהן „א־לא־בעם“, ווערען א מוכר אויף אלסדינג, און וועל פערדיענען געלד אויף דער „לינקער זייט“; נאכדעם וועל איך.

מיך אַ וואָרף טהון צוריק „אַ־לאַ־האָס“ און ווידער אַ מאָל האַפּען אַ גראַבס. אַזוי, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד ווערען מאה אלף, פון די מאה אלף — רי״ש אלפים, פון די רי״ש אלפים — ת״ק, און אַזוי ווייטער, ביז אַ מי־ליאָן. ווי אַזוי זשע דען, נאַרעלע, ווערד מען אַ מיליאָנשטשיק, אַ בראַצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראַצקי? אַ בשר־ודם, וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אַליין געזעהן, איך זאָל אַזוי זעהען אַלדאָס גוטס!... הכלל, זאָלסט גאָר קיין יסורים נים האָבען, זוגתי היקרה, איך האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער שפּעגולאַציע און בין געוואָרען אויף דער בערזע אַזאַ חריף, אַז מע קומט שוין אַ מאָל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט נאָטס הילף, איך פערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפּשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש נים. למאי חינקים? פאַרהאַן ביי אונז אַ שפּעגולאַנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר אַ הייסער שפּעגולאַנט און אַ מורא׳דינער קאָרטענשפּיעלער; ביי־טאָג שפּיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאַכט שפּיעלט ער אין קאָרטען. האָט זיך געטראָפען מיט איהם אַ מעשה ערשט יענע וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאַכט גע׳חלומ׳ט אַ שלעכטע קאָרט, — אַ סימן אויף אַ „בעס“ — איז ער אוועק קיין פּייטערבאָרג און קיין וואַרשאַ און האָט אָפּגעשניטען אין איין טאָג דעם גאַנצען „פּאָרטע־פעל“; אודאי רייסט ער איצט נעבאך אויף זיך די האָר! אַ מצוה אויף איהם! לאָז ער נים גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין אַרויס אויף מאָרגענדיגען טאָג, געוואָהר ווערען די קורסען. איך האָב מיך בעשלאָסען, תיכף ווי באַלד איך קום אין שטאָדט אַריין, זיין ביי׳ם יובעלירער נאָך דיין „בראָש“ מיט די באָרליאַנטענע אויהרינגלעך, און אַז איך וועל נאָר האָבען צייט, האַפּ איך מיך אַראָפּ אויף „פּאַראָל“ איינקויפען דיר אַביסעל וועש, טישטיכער, האַנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפּיס אין בעל־הבתישקייט אַריין, נישט ווי דו זאָגסט, אַז איך האָב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס

בקיצור. אם ירצה השם, אינם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויס־שרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. קוש די קינדער און נ״יס שווער און שוויגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך. און בערעל־בנימין־ען זאָלסט דו זאָגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאָל זיך אזוי ניט נעמען צום קע״, אין „אָקע“ אָדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל“.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח וואַסיל־קאָוו, האָסט דו, אפנים, גאָרנישט פערשטאַנען, וואָס איך מיין. אזוי ווי מחמת איך טאָר דאָ ניט זיין, וויל איך ווערען אַ הינער קור־פעץ, קאָן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער חאַטש אַ האַלב יאָהר אַ וואַסילקאָווער נכתב. און קוים ווער איך אַ הינער, דינג איך, אם ירצה השם, אַ דירה אויף פּאַדאָל און נעם דיך אַרויס אהערצו מיט די קינדער אין אַ גוטער שעה. און וואָס דו ביזט אזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופּעץ, איז גאָר דערפאַר, ווייל דו קענסט נאָך נישט די שטאָדט מיט די הינגע מענשען; מילא די שטאָדט אליין, שמועסט מען נישט — ס׳איז אַ צאַצקעלע, און די מענשען די הינגע זענען ממש גאָלד און זילבער; וויים איך, ווי קומט דאָס צו אַדעס? די הינגע מענשען זענען אַלע אזוי מילד, אזוי צוגעלאָזט, סאַי די מאַנסבילען, סאַי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האָבען זיי דאָ, וואָס זיי האָבען ליעב אַ קערטעל; קומט די נאַכט — נעמט מען זיך צו דער ארבייט און מע זיצט אוועק ביז טאָג און מע שרייט: „פּאַס!“ די גרויסע שפּיעלען אין אזא שפּיעל, וואָס הייסט „פּרעפערענץ“, און די קליינע שפּיעלען אין „סטוקעל־קע“, אין „אָקע“ אָדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל“.

ה נ ״ ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט גאָר נישט איבערטראַכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראַטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האָט שוין חתונה גע־האַט, אין א גוטער שעה, א מזל'דיגער! ער האָט קיין צייט ניט געהאַט צו וואַרטען אפילו גאַנצע צוויי חדשים: ער איז אַוועק־געפאָהרען קיין באַרדיטשעוו, פון וואַנען מע בעציהט אויף דער גאַנ־צער וועלט שטיפמאַמעס, און האָט אַראָפּגעבראַכט פאַר זיינע קינ־דער א מאַמע, און דוקא א מיידעל פון א יאָהר נייענצעהן! אזא יאָהר, אזא מזל אויף אַלע מאַנסבילען, וואָס פאַר א פנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער זאָלען מיר בלייבען נאָך אייך אַלמנות, איידער איהר זאָלט מאַכען אונזערע קינדער פאַר יתומים!"... איך שטעל מיר פאָר דיינע טרערען, מענדעל, ווען דו זאָלסט מיך, אַשטייגער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאָלען דאָס די יעהופּעצער דאַמעס! זיי וואָלטען דיך בעפאַלען, ווי די ביענען, איין אויסחאַפּעניש וואָלט אויף דיר געקומען נאָך פאַר שלשים! עס וואָלט געוועזען ביי דיר, ווי די מאַמע זאָגט: „א כשר'ער טאָפּ מיט א כשר'ען לעפעל". וואָלסט שוין דעמאָלט געקאָנט בליי־בען א יעהופּעצער אויף אייביג! דו קנאַקסט, זאָגסט דו, מענדעל?

קנאַק! פּליה! שפּרינג אין פייער! איך וועל צו דיר נישט פּאַה־
רען, איך זאָל וויסען, אַז דו ליגסט דאָרט אויפ'ן טוידטען בעט! און
דיינע פופציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאַרג וואָס. ערשטענס,
ביזט דו מיינער מיט די פופציג טויזענד, אַזוי ווי אָהן די פופציג
טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פופציג טויזענד
אַ ממש, פּונקט ווי אַ שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כל זמן
דאָס געלד איז אויב'ן פּאַפּיער, איז דאָס פּאַפּיער"... איך וועל דיר
זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אַז דו האָסט איצט ביד איבערצוצעה־
לען עטליכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען
דוקא פופציג טויזענד, ביזט דו אָדער אַ משוגע'נער, אָדער אַ גזלן,
אַ רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט
און צוואַנציג יאָהר און אויף דיינע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי
ער האָדעוועט מיך מיט „זאַווטריקלעך": מאָרגען וועט ער
זיין ביי'ם גאָלדוואַרגער, מאָרגען וועט ער מיר קויפען וועש —
אַלץ אויף מאָרגען. נאַר איינער! פאַר מאָרגען לאָז זיך גאָט זאָר־
גען! דו קויף בעסער היינט. רייס אָפּ, חאַפּ אריין, עס וועט זיין
גלייך ווי געפונען! די מאַמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין,
זאָגט גאַנץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאָכטער, מתנות,
טישטיכער, האַנדטיכער? געלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער
מלאך־המות, זאָגט זי, פרעגט נישט, צי דער מת האָט תכריכים"...
איך וועל וואַרטען נאָך אַ פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פיהלען
אין גאַנצען געזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף און פּאָהר, אם
ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אַהינצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט
מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פיס־טריט, איך וועל דאָר־
טען זיין אומעדום. איך בין דיר ערב, אַז דו וועסט אַנטלויפען פון
דאָרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען
האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי **שיינה־שיינדעל**.

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס טהוט זיך חושך! היינו, עס איז אָנגעקומען פון פּייטערבאָרג אַזעלכע קורסען, אז ס'איז אונז אַלע־מען פינסטער געוואָרען אין די אויגען! ווי אַ דונער האָט דאָס אונז דערשלאָגען, ווי אַ באָמבע! עס איז געוואָרען פינסטער אין אַלע קאַנטאָרען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאַטעק"! און תיכף נאָך פּייטערבאָרג האָט אויך וואַרשאַ געגעבען אַ זעץ איהרע קורסען! ס'איז געוואָרען אַ לויפעריי, אַ בהלה, אַ פּחד, אַ מהומה! די שפּע־געלאַנטען זענען זיך צעלאָפען, אויסגעטריקענט געוואָרען, און איך אויך בתוכם. אוים בערזע! די קאַנטאָרען זענען געבליבען פּוסט, די באַנקירען פּערזאָרגט, ס'איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאָר, זוגתי היקרה, אז די „מאַלצעווער", וואָס איך האָב זיי גערע־כענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האָבען זיך מיישב גע־ווען און האָבען זיך אַראָפּגערוקט ביז נייענהונדערט פּופציג! צי, למשל, „פּוטיוויל": גיכער וואָלט איך זיך גערעכנט אויף זיי אַ מפּלה, איידער זיי זאָלען ווערען פון הונדערט אַכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראַנספּאָרט" שמועסט מען נישט; „טראַנס־פּאָרט" איז נאָר אין דער ערד, קיינער נעמט דאָס נישט אין די הענד אַריין! דאָס איינענע איז מיט „וואָלגע", מיט „דאָן" און מיט אַלע

אַנדערע פּאַפּירלעך. נאָר דאָס אַלסדינג איז נאָך גאָלד קעגען וואַר־שאַ. אין וואַרשאַ איז גאָר איין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט איז נאָך אַזאַ שחיטה נישט געשעהן, ווי אין וואַרשאַ. וואַרשאַ איז זיך מיישב און טהוט אַ שמיץ די „לילעפּוטען“ פון צוויי טויזענד פיער הונדערט פופציג גאָר אויף זעכס הונדערט צוואַנציג! הייסט „וועגעלעך“! די זענען שוין געשטאַנען אַזוי שען, אַזוי פיין; מיר האָבען געמיינט, אָט־אָט זענען זיי דריי טויזענד קאַרבען! וויפיעל, מיינסטו, שטעהען זיי היינט? ווּעסט גאָר נישט טרעפען: פיער־הונדערט שמאַרדאָווענצעס! ווי געפעלט דיר אַ קורס? ס'איז עק וועלט! אַז אַך און וועה איז וואַרשאַ, זיך שען אויסגעפיינט: גע־טריבען, געטריבען, און פלוצים אין מיטען דרינען — נאַ דיר אַ חתונה! פון וואַנען נעמט זיך דאָס איבערקעהרעניש — ווייסט קיינער נישט. דער זאָגט דאָס, דער זאָגט דאָס. עס וואַכסט פון געלד, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס עס איז נישטאָ קיין געלד. אויף דייטש רופען זיי דאָס אָן: „געלד־מאַנגעל“, און אויף אונזער לשון הייסט דאָס פּשוט: „נישטאָ אַ פּרוטה“. ווּעסט דו דאָך מסתמא פרעגען: סטייטש, עס האָט זיך דאָך ערשט נעכטען געוואַלגערט אין אַלע גאַסען? תיקו, בלייבט אַ קשיא! נאָר ווי אַזוי די מעשה איז, שפּעגעלאַנטען זענען געוואָרען אָפּגעקאָכט, און איך אויך בתוכם. איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, אויף פּייטערבאָרג פערדריסט מיך ניט אַזוי, ווי אויף וואַרשאַ. מילא פּייטערבאָרג — גאָרנישט, געהט זיך פּאַוואָלינקע, אַלע טאָג פאַלט דאָרטען צוואַנציג־דרייסיג רובעל און געגוג; ס'איז חאָטש, ווי זאָגט ער, מעשה סוחר. וואַרשאַ — קיין גור־טער איד זאָל דאָס ניט קענען! דאָס איז עפּיס אַ מין סדום, רחמנא לצלן! נישטאָ דער טאָג וואַרשאַ זאָל ניט געבען אַ ריס מיט ק"ן, מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידעריגער, אַ פּאַטש נאָך אַ פּאַטש, אַזוי, אַז מיר זענען דאָ אַלע געבליבען פריהלישעט, גאָר קיין צייט נישט געהאַט אפילו זיך אָרומצוקוקען! מיליאָנען קאָסט אונז אָפּ אָט דאָס וואַרשאַ, מיליאָנען! גוואַלד, וואו איז געווען אונזער שכל? הלואי וואָלט איך דיך נעפאָלגט, זוגתי היקרה, וואָלט איך

איצט אַרויסגעשטעלט דער וועלט דריי פייגען; בראַצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט גאָט אַזוי; ס׳איז, אַפּנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... אַ שטיקעל גליק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך האָטש נישט די עטליכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאָנ־טאָר. אדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אַז עס וועט זיך אַביסעל פערבעסערען די צייט, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען“, איך זאָל אַרום איהם קאָנען אַ מאָל פערדיענען אַ קערבעל... נאָר דערווייל איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען אַרום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּעגעלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך אַרום פּוסט און פּאַס. ס׳איז ביטער און פינסטער אַרום און אַרום. די שפּעגעלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטאָ צו וואָס זיך צו נע־מען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאָרט יאַקאָש דורכגעשלאָגען, איבערגעוואַרט די שלעכטע צייט. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען. נאַרישקייטען! דאָס הארץ זאָגט מיר, אַז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, גאָט לעבט און יעהופּעץ איז אַ שטאָדט; אַז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע האָט נישט קיין פינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג“... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען אַ פּאָר מענשלעך מכח אַ גמילות־חסד׳על אויף אַ קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אַז אין שטאָדט איז איצט ענג אין געלד, אפילו גאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פאַלט מיט׳ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אוים פּאָר אַ גראָשען... השם יתברך זאָל עפּיס אַ נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג׳ענען, אָדער איך זאָל אַזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאַס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר נים איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אַזוי פיין, אַזוי שען געשטאַנען אויף׳ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, אַ פולע היטעל — און פּלוצים נאָ דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

גען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי געהט דיר אין געזונד, און גרים שווער און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט אַ ווערטעל, אַז נאָך אַ שרפה ווערד מען רייך. איך מיין, אַז נאָך אַזאַ מפלה, ווי מיר האָבען דאָ אַצינד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. וואָרום ס׳איז אַלסדינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען „האָס־לעך" מיט „פּרעמיעס" אויף די בעסטע „פּאַפּיערלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אַז ווער עס וועט איצט אָוועקגעהן קיין פּייטערבאָרג אָדער קיין וואַרשאַ עפּיס קויפען, וועט ער גליקליך ווערען! וואָרום נאָך אַלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אַז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אַריין. צו דער שפּעגולאַציע בעדאַרף מען האָבען נאָר דריי זאַכען: ש כ ל, מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אַזוי פיעל, וויפיעל ביי אַלע היגע שפּעגולאַנטען. מ ז ל איז ביי גאָט. און ג ע ל ד? — געלד איז ביי די בראַצקים.

הנ״ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז, אייגענטליך, וואָלט איך דיר בעדאַרפט שרייבען נאָך אַ סך, נאָר איך האָב דיר נישט וואָס צו שרייבען, עס האָט זיך שוין אויסגעלאָזט ביי מיר שטאָף. וואָרום וואָס וועט מיר אַרויסקומען, אַז איך וועל דיך שוין אַריינלעגען אין דער ערד אַריין, חלילה, לעבעדיגערהייד, עס וועט מיר דען עפּים העלפען? איך בין דאָך ניט בלומע־זלאַטע, וואָס האָט ליעב „עסען מאַן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאָגען קיין קרום וואָרט, נישט איבערקעהרען די צונג אַפּילו. נאָר איין זאַך וועל איך ביי דיר פרעגען, אַ שלאַק זאָל אַריין אין מיינע שונאים'ס ביינער אַריין: זאָג, צי האָב איך דיר נישט געזאָגט פריהער, אַז עס וועט אַזוי זיין דער סוף? זאָג, צי האָב איך דיר נישט געשריבען די גאַנצע צייט: אַנטלויף, זאָג איך, מענדעל, ווי פאַר פייער! וואָס טויג דיר, זאָג איך, שמאַטעס, פּאַפּיערלעך? ווי די מאַמע זאָגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט רייסען קיין שטיוועל"... פאָלגט ער מיך נישט! עס האָט איהם צוגעקאָוועט צו יעהופעץ! ער איז גאָר די כפּרה נאָך די דאָרטיגע פיינע מענשלעך, די כפּרה מעגען זיי שוין זיין פאַר דיר און פאַר מיר און פאַר אונז אַלע און פאַר כל ישראל, נישט איך

זאָל מיך פּאַר זיי אויסציהען א גמילות־חסד, געבען זאָל זיי גאָט גרינגע קרענק מיט מאַיאָווע קדחת אויף א גאַנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער אָנקומען צו עלינו, איידער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", — הייגט וואָס רעדסט דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס־דינג פון גאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר. עס זאָל זיך דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעדאַרף האָרעווען, פערשוואַרצט ווערען און געבען א ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־ספר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אריין, האָרעוועט ווי איין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך געוואָלט, אזוי ווי דו, אַרומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאַלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שליטלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאַמעס שפּיעלען דאַרטען אין דער גוטער שפּיעל „פּערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין אייגענעם א ווייב, וואָס זי הייסט ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע. ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע. אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפ'ן וואונק. אנו, לאָז איהם גאָט געבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאַנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפסט דו מיר דאָס, אָט קויפסט דו מיר דאָס, און ביז עפּיס וואָס — לאָזט זיך אויס א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איך געה־אויס נאָך דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כפּרות, דיינע בראָשען

מיט דיינע באַרליאַנטען! אַבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד! עס גלויבט זיך מיר גאָר ניט, אז דו לעבסט! היינטיגע נאַכט האָט זיך מיר גע'חלום'ט די באָבע צייטעל, עליה השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געווען, נישט געמינערט. דעריבער וואָלט איך שוין געוואָלט דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד, און וואָס פריהער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם צווייטען בוך.

סותרים, מעקלערס און „שפעגעלאַנטען"

נעשריבען אין יאָהרען 1899—1900

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען“).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כּתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אַז איך בין שוין אויס שפּעגעלאַנט. כ'האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף דער שפּעגעלאַציע, קיין איד זאָל זי ניט קענען! זי האָט מיך אויסגעמוטשעט ווי אַ קדחת, מיך גע־מאַכט גרוי און אַלט! אַ ווערטעלע אויסצורעדען, וואָס מיר האָבען דאָ איבערגעטראָגען! עס איז געוואָרען אַ תל פון יעהופּעץ, איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, חושך אין אַלע ווינקעלעך, ווי נאָך אַ מלחמה, נאָך ערגער ווי, ניט היינט געדאַכט, אין אַדעס! עס איז געקומען אויף אַלעמען אַ מפּלה, אַ בהלה. דער עולם האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו באַנקראָטירען, און איך אויך בתוכם. אַלע טאָג האָט זיך געלאָזט הערען אַ נייער אָנזעץ. אָנזעצען — איז גאָר אַריין אין דער מאָדע! וואָס דאַרפסט דו מעהר? גרויסע באַנקירען,

בערען, האָבען אָנגעהויבען צו מאַכען פּליטה. דעם ערשטען פּע־
משאַטעק האָט געמאַכט יענער באַנקיר, וואָס דורך איהם פּלעגען
מיר אַלע געהן מיט אונזערע „פּאַפּיערלעך“ קיין פּיטערבאָרג און
קיין וואַרשאַ. אין אַ שענעם פריהמאָרגען קום איך אַריין אין
קאַנטאָר, איך האָב געהאַט ביי איהם צו שטעקען מיט אַ פּאָר
„מאַלצעווער“ און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער“ אַקציעס. וואָס
ס'איז איהם אַרויסגעקומען פון מיר אַ קלייגער דיפערענץ.
איך הויב מיך אָן נאָכצופרעגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פּריץ?
זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאַנג אין אַמעריקע!
הקיצור, ס'איז געוואָרען אַ גוואַלד! מע האָט זיך באַלד אַ נעם
געטהאָן צו דער אייזערנער קאַסע און מע האָט געפונען דאָרט אַ
פלעשעל טינט מיט איין אַלטען אָפּגעריבענעם גילדען, און נאָך
מיט אַ לעבעל דערצו. דער אַנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער
אייזערנער שאַפע אַ גאַנצען פּאַק מיט אַלטע לוחות אויף עברי־
טייטש פון שנת תרל"ג ביז היינטיגס יאָהר, און איז אַוועק
קיין ארץ־ישראל. דער דריטער, גאָר אַ גרויסער באַנקיר, האָט נישט
באַנקראָטירט, נאָר גלאַט ניזוק ונהרג געוואָרען מיט עטליכע מיליאָן
אין איין וואָך און איז געבליבען ביי'ם נאָמען. נאָר די בראַצקים
זענען עפּיס מיט נסים אַרויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאָל פאַר
אַלע מאָל — איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז סאיז נים בעשערט, העלפט
נישט קיין חכמות! אַ שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעציי־
טענס אַרומגעקוקט און האָב מיך אַ וואָרף געטהאָן אויף איין אַנדער
פרנסה, אַ בכבוד'ע פרנסה, היינו: איך בין איצט געוואָרען אַ
מעקלער, פשוט אַ מעקלער, טאַקי דאָ אין יעהופּעץ אויף דער
בערזע. פאַרהאַן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עין־הרע, אַזוי פיעל,
ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאַכט
זיך, איך האָב אויך הענד און פיס און אַ נאָז מיט אויגען גלייך מיט
אַלע אידען, און אַזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ אַ סך, — פון
דעסטוועגען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל און געהן מעק־
לערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדאַרף דאָ האָבען? אבי

מע קאָן זאָגען אַ ליגען, און דערצו, אַז מע איז נאָך אַ שטיקעל עזות־פּנים אויך, קאָן מען שוין זיין אַ מעקלער; און אדרבה, וואָס מעהר ליגנער און וואָס מעהר עזות־פּנים, איז אַלץ מעהר מעקלער! מעגסט מיר גלויבען, פאַרהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאַטאָרי ביי אייך אין כתרילעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאָנען זיין בעהעלפערס אָדער בעלי־עגלות, זיי קאָנען זיך קוים התמ'ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז גאָט וויל, שיסט אַ בעזעם"... מע בעדאַרף נאָר אָנטהון אַ וויים העמד מיט אַ שענעם קאַפּעליש, קריכען, שמעקען, האַפּען אַ וואָרט, אַ לויף אהער, אַ שפּרונג אהין — „פּאָזשאַלעטי קאַרטאָזש!" „קאַר־טאָזש" הייסט מעקלעריי, „שחיטה־געלד". אַי איז דאָס אַ זיסער גראָשען, אָט דאָס „קאַרטאָזש"! אָהן קאָפּ־דרעהעניש, אָהן בויכ־וועהטיג! אָט האָב איך געהאַפּט ערשט נעכטען אַ פּופּציגער „קאַר־טאָזש" — זאָל מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע מיט דיר אינ־איינעם, ווי איך וויים פאַר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהן טוי־זענד פּוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסדרויכערען אַ פּאַפּיראָס. דאָס הייסט, געמאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אַריינגעשפּרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט גאָט'ס הילף געהאַפּט אַ פּופציגער! אַז גאָט העלפט, עס געהט אַזוי אַוועק אַזוי איין האַלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פיס און ווער דער אייגענער ווי פריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע! דער מענש אַליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין ווער דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אַבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען, און שווער און שוויגער, און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל .

עיקר שכחתי. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּיס ביי אייך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאַכען די בורע־קעס, און צי ס'איז פאַרהאַן עפּיס אַ סך זשוקלעך? איך בעדאַרף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס גיכער!

הנ״ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריִלעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' *מענדעל נ"י.*

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זיס לעבען, אַ מיתה־משונה, אַ חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטוס, דו גזלן איינער! דו ווייסט, אַז דיין ווייב איז געלעגען טוידט־קראַנק, נאָך דער רעפּעראַציע, וואָס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר געמאַכט, אויף דיינע יעהופּעצער בעלי־בית'טעס געזאָגט געוואָרען, אַז קוים וואָס איך פּלאָנטע מיט די פיס, און די קינדער דיינע האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפּטעריט, מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! ווי אַזוי שווייגט מען אָפּ אַזאַ צייט און מע שרייבט נישט אַריין קיין בריוועל? ממה נפשך: ביזט דו געשטאָרבען — שרייב, אַלאַ דו לעבסט נאָך, בעדאַרפסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאַר געה טענה זיך אוים מיט אַ חושים. ווי זאָגט די מאַמע טיינע זאָל טאַקי לעבען און געזונד זיין: „גיכער וועט זיך אַ שכור אויסניכטערען, איידער אַ נאַר וועט קליגער ווערען"... מאָהל דיר, אַז אָך און וועה, אַז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאה־דוואָסים בעדאַרף האָבען אַ מאַן אַ מעקלער! נאַר ס'איז אָבער אַלץ כדאי: זיין אַ מעקלער, אַ

בייגעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופּעץ, איינגעזונ־
קען זאָל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט געַ־
חאַפּט א פּופציגער ביי דער איצטיגער שענער פּרנסה דיינער, און
דו האַפּסט, אז דאָס חאַפּסט דו אַלע טאָג א פּופציגער. נישט אַלע
מאָנטאָג איז פּורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אמאָליגע אדעסער
„לאָנדאָן", מיט די „פּאַפּיערלעך", מיט די „פּיפּערנאָטערס", מיט
די אַלע איבעריגע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין
טעם? נאָר איינער, עס וועט דיר פּופציג מאָל אַרויס די אויגען
פון'ם קאָפּ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אנדערען פּופּ־
ציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּיס גלאַט ניט אין די יעהו־
פּעצער פּערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט א גליק און
לאָזען זיך אויס מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אַז
דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט אַראָפּ פון'ם זינען, זאָג איך
דיר, אַז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט אַרויס; עפּיס רעדסט
דו מיר ניט צו דער זאַך. דו פרעגסט זיך נאָך אויף בורעקעס, און
צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָסט דו געוואָלט —
עס זאָל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס געהער זיך אָן
מיט א מאַנסביל בורעקעס? און וואו האָסט דו היינט בורעקעס?
ביי אונז קאָכט מען א באָרשט פון ראָסעל, אָדער פון שטשאַוועל;
בורעקעס איז ערשט העט־העט אַרום סוכות! היינט פרעגסט דו
זיך עפּיס נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאַר זשוקלעך אויף דיר?
נא דיר גאָר זשוקלעך! קאָרג האָט מען פון די וואַנצען, דאַרפען
מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אַליין: אין יעהופּעץ זיצסט
דו, צוקער מאַכסט דו, פּופציגערס חאַפּסט דו, — פעהלט דיר נאָר
בורעקעס, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּיס א מבין דערויף? נאָר
די מאַמע, זאָל טאַקי לעבען און געזונד זיין, זאָגט זעהר גלייך:
„א משוגענער שלאָגט פּרעמדע פענסטער, נישט קיין איי־
גענע"... לכן פאָלג מיך, מענדעל, וואַרף אוועק די נארישע
וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּיס פון'ם פּופציגער, נעם און
קום צו פאָהרען אהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר אַרויסשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאָן דיך, אַז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען ארוים אויף דיר אַלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פנים, ווי עם ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי **שיינה־שיינדעל.**

יאָ, פאַר וואָס פרעגסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּיס אין דער היים? אפנים, עס אהרט דיך ווינציג־וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אָפּגעלאָזט דעם שדוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז אַ חוץ אַ מעשה. נאָר געגומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געווען אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטעלט, איהם גע־געבען אָנצוהערעניש, אַז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט אַ וואָרטעל, אַז פון איין אָכס קאָן מען מעהר ווי אָכסענפלייש ניט פער־לאַנגען, וכדומה אזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער געקומען אהיים, אַ מכה איהם, און האָט אָפּגעשיקט די תנאים, און דערווייל איז נעבאך נחמה־ברײַנדעל דאָס דריטע מאָל „אוים כלה און ווידער אַ מויד".

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דו האָסט ניט רעכט צעקייעט וואָס איך האָב דיר געשריבען. זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, וואָס איך בין געוואָרען פון אַ שפּעגעלאַנט אַ מעקלער — ס׳איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יעהופּעץ. פאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, אַ סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אַקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאַשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פאַבריקעס, פון זאַוואָדען, פון באַהנען, און וואָס אַ מויל קאָן אויסרעדען און וואָס דאָס האַרץ פערגלוסט — איז דערוויף דאָ אַ מעקלער... עס ווערד דאָ נישט געמאַכט קיין שום געשעפט אָהן אַ מעקלער. און יעדער מעקלער קומט־אָן צום אַנ־דערען מעקלער, וואָרום ד ע ר מעקלער האָט אַ קונה, און י ע נ ע ר מעקלער האָט אַ מוכר, קומט דאָס אויס אינאיינעם אַ זיווג; הייגנט מאַכט זיך אָפּט, אַז צו איטליכען מעקלער טשעפּען זיך צו נאָך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אַלע מיט׳ן „קאַרטאַזש״ חלק כחלק, און אַז מע קאָן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אָדער מע פערלאָזט זיך אויף מענשען, אָדער מע טהוט, ווי מע

פלענט טהון אין אדעס, דאָס הייסט, מע „קאָמפּעזירט“ מיט פּעטש... הײנט פערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלעריי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, ווארום אַלע צוקערען געהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאסף ממון, פאָהרען מיט אייגענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאַרטען און האָבען „סאָדערזשאַנקעס מיט שאַנשע־נעמקעס“... הכלל, איך האָב ארויסגעזעהן, אז מעקלעריי איז דאָס בעסטע געשעפט, ווארום וואָס האָט אַ מעקלער איינצושטעלען? ממה נפשך: האָב איך געטראָפען, וועט יענער פערדיענען געלד, אלא ניט — וועלען מיר ביידע ליגען אין דער ערד! אמת, דו ביזט גערעכט, נישט אַלע טאָג חאַפּט מען פּופּציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען געשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט געמאַכט גאָר־נישט, און דער פּופּציגער איז צעקראָכען געוואָרען אין איין כהרף־עין, ווארום אַ בעל־חוב בין איך געוועזן, אז די האָר זענען נישט מיינע, און אַ פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־חסדים, און איך זיץ שוין ווידער אָהן אַ גראָשען. נאָר וואָס דען? איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט'ן אויבערשטענ'ס הילף, מאַכען אַ געשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אַנווייזונג. און וואָס איך פרעג דיך מכח רעגענס, איז אַ פּשוט'ער שכל: ווייל צוקער, פערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעדאַרפען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פרעג איך דיך, צי עס געהען ביי אייך אָפטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל גאָט געבען, אַז קיין רעגען זאָל בעסער נישט געהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט, ווארום ווי באַלד אַז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אַז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאָלד גלייך, וועלען די שפּעגעלאַנטען מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. לעת־

עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־דערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם-מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל, איז אויב זי איז נאָך נישט קיין כלה, האָב איך פון איהרטוועגען א חתן, איין אנטיקעל, טאַקי פון היע, און דוקא א בחור, חאָטש אפילו נישט קיין יונגער, טאַקי רעכט אין די יאָהרען, שוין מיט א גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער נישט. נאָר א מלאכה אין דער האַנד האָט ער, היינו: ער איז א מעקלער און רייבט זיך ארום צוקער. אָט דער שידוך איז פאַר איהר אָנגעמאָסטען, ווייל דער בחור איז זעהר א שטילער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר אויפ'ן מוח, קלאַפּ מיר א דעפּעש, אָדער שרייב מיר אריין איין אָטקריטקע, וועל איך מאַכען, מע זאָל זיך צענויפפאָהרען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס עס האָט זיך מיר גע־חלומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר — זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפּ! אַ גדולה אויף דער באָבע — אַז עס וועט ניט געהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אַז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אַז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאָלט פערדיענען געלד! פונקט די מעשה מיט'ן ציגיינער און מיט'ן בער! און וואָס וועט זיין, מענדעל, אַז איך וועל דיר אַנזאָגען אַ בשורה, אַז ביי אונז גיסען אַלע טאָג שלאָקס־רעגענס, און די בורעקעס וואַכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטאָ, חוץ וואַנצען מיט טאַראַקאַנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאָט זאָל מיר טאָקי אַזוי העלפען, ווי איך האָב דאָס געוואוסט פריהער, אַז פונ'ם פּופּציגער האָסט דו שוין אַ גוט־אויג, נישט קיין געלד. איך האָב געוואוסט פריהער, אַז דו וועסט גיכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויפ'ן קאָפּ, אַז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר. גמילות־חסדים? קרענק וואָלט איך זיי געגעבען מיט צרות מיינע, וואָרום אַז דו

וועסט בעדאַרפֿען צו זײַ אָנקומען מיט אַ גמילות־חסד, וועסט דו זעהן, אַז קיינער וועט ניט זײַן אין דער היים. ווי זאָגט די מאַמע: „אַ געמערוואָווער איז ניט קיין געבערוואָווער, און אַ גוטער ברודער איז נאָר ביז צו דער קעשענע"... נאָר ווער איז שולדיג, ווען ניט איך אַליין? אַ קלייניגקייט, מע גיט אַזוי נאָך אַ מאַן! ער ווייסט דען וואָס צו טהון פֿאַר גרויס ראַסקאַש? ער דרעהט זיך דאָרט אַרום אין יעהופּעץ, ווי אַ גראַף, עס פֿעהלט איהם נאָר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך ליג דאָ ווי אַ הונד בע־גראָבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! געהט אַ קינד, משה־הערשעלי, ברענגען זאָל ער, פֿאַלט דאָס און האַקט זיך איבער אַ ליפּ; האָב איך אַ פֿינגערעל מיט שפּריצלעך, גנבה'ט דאָס אַוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פֿון אַלע זייטען, ווי זאָגט די מאַמע: „קומט אָן דאָס גליק, גיס־אויס די פֿאַמע־ניצע"... נו, בין איך נישט געדעכט געוועזן, וואָס איך האָב דיר געזאָגט, אַז ניט אַלע מאָנטאָג איז פּורים, און אַז קיין פּופּציגערם וואַלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שדוך, וואָס דו לענגסט־פֿיר פֿאַר מײַן נחמה־ברײַנדעלען, מעג ער זיצען דאָרטען אין געהאַקטע וואונדען, דער אַלטער בחור דײַנער מיט דער גרויער באָרד; ניט דערלעבען וועט יעהופּעץ, אַז מיר זאָלען פֿון דאָרטען אַ שדוך טהון! מע רעדט איהר, ווייסט דו, וועמען? מאַקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האָט זיך מיט'ן ערשטען ווייב געגט, און איצט שדכנ'ט ער זיך ווידער אַ מאָל צו מײַן שוועסטערעל. זי איז איהם, אַפּנים, שטאַרק געפֿעלען, דעם שאַרלאַטאַן! נאָר, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „גלייכער מיט אַ היימישען גנב, איידער מיט אַ פֿרעמדען רב"... און ווי באַלד דער שידוך וועט ווערען, אַזוי שטעלט מען באַלד אַ חופּה, און לאָם איך זעהען, אַז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־ברײַנדעלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פֿיעל גוטס און אימער גליק

דײַן באמת געטרייע פֿרוי שיינה־שיינדעל.

אונזער קאַפּעל האָט זיך ווידער אַ מאָל געזאָגט דעם פּסוק, אָנגעזעצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין ווידער אַ בטוח אין שטעדטעל. און בערעל דעם פעטער מנשה׳ם האָט ווידער אַ מאָל געטראָפען איין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף אַ הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאַל־בען הונדערט קארבען. נאָר מיר דאכט, אַז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס׳איז אַ סברה, אַז די חברה „יאַקער" האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קלייטען אין כתרילעווקע. און מרים־ביילה האָט זיך מיישב געוועזן: וואָס טויג איהר אַ פאַבריק? אַ מעהר וועט זי געהן פּאַרמאַלנע מיט די האָר! גלייכט זיך צו אונזער גביר׳ס שניר, אַ מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאָרטען. נאָר איך האָב פיינד יענעם צו בערעדען, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאַרעזאַנקעס" מיט „שענזעשעט־קעס"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השב יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט געטראָפען. דאָס צוקער־געשעפט איז פאַר מיר טאַקי קיין געשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; איידער מע טהוט זיך אַ ריהר, פליהט־אונטער דער גרעססטער פון אַלע צוקער־מעקלערס און האַפּט־אוים פון אונטער די הענד, חאָטש ער איז אַ גרויסער גביר, און געה לאָד איהם צום „ונתנה תוקף"! וועסט דו דאָך פרעגען: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויכען, אז אזעלכע קשיות אין יעהופעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צוליעב" מיט קיין „רחמנות" איז דאָ נישטאָ. דאָס איז איין מאָל אוועק. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פאַר איין עסק, אָט דאָס צוקער־געשעפט, אז טאָג ווי נאַכט בעדאַרפסט דו קוקען אויפ'ן הימעל און בעטען גאָט, אז אַ טאָג זאָל געהן אַ רעגען, און אַ טאָג זאָל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב אַרויסגעזעהען, אז דער עסק איז ניט פאַר מיר; מע בעדאַרף זיין אַ גרויסער עזות־פּנים, דעם לוח מאַכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפּענעלאַנט איינדרינגען, אַז ער פֿערשטעהט ניט פֿון דאַנען אַהין, און אַזוי לאַנג רעדען, ביז עס זאָל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאָל איהם בעשלאָגען אַ קאַלטער שוויים... איין נאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אַז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פֿערדיענען אַ קערבעל בכבוד. מיט גאָט'ס הילף, איך האָב איצט אַ געשעפֿט אין די הענד, ווייס איך, אַז ס'איז אַ געשעפֿט; היינו: איך נעה אַרום געלד, איך מאַך הלוואות, שקאָנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פֿערלייה געלד אויף וועכ־סעלעך, דאָס הייסט, איך שקאָנטיר דער וועלט'ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פּריצענטען, ווי זאָגט ער, ווינציגער פֿער־דיענט, אַבי געשלאָפֿען רוהיג. דאָס איז אַזאַ מין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפּ כבוד פֿון אַלע זייטען, וואָרום אַז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, ווערד מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אַריין און מע זאָגט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר גאָט צוגעשיקט איינעם אַ געוועזענעם טער פֿון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — אַ זעלטענער יונגערמאַן מיט אַ גילדענעם כאַראַקטער. ער זאָגט מיר צו, אַז אויב איך מאַך איהם היע אַ קרעדיט פֿון אַ צעהן־פֿופֿ־צעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אַזוי שען בעפֿריעדיגען, אַז איך וועל פֿערשפּאָרען זיין אַ מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אַהער קיין געלד נאָך נישט געקריגען, נאָר צו גאָט אַ האָפֿענונג, אַז איך וועל, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף געוויס קריגען... אַלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דאָ אַרום געלד, ווערען גליקליך, פֿאַהרען אַרום מיט אייגענע פֿערדלעך. איין אייגען פֿערד־און־וועגעלע, זאָלסט דו וויסען, איז אַ סגולה צו פּרנסה, וואָרום דאָ, אין יעהופּעץ, האָט מען פֿאַר אַ שען פֿערד־און־וועגעלע אַ סך מעהר דרך־ארץ, ווי פֿאַר אַ מענשען... און מחמת איך בין פֿערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

גרים די קינדערלעך, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בע־זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו שרייבסט מכח קאפעל'ס אנזעץ, האט דאס ביי מיר א שענעם פנים קעגען די היגע אנזעצען! א סוחר, וואס האט נאך ניט אנגעזעצט קיין דריי מאל, הייסט דא גאר קיין סוחר ניט. אמאל פלעגט דא זיין א מאדע, אז איין אנ־זעצער האט געמוזט מאכען איין אפטריט; היינט איז שוין גע־ווארען אוים מאדע אנטלויפען. דא הייסט דאס גארניט „אנזעץ"; דא הייסט דאס „ער צאהלט ניט", דאס הייסט, ער וויל ניט צאה־לען — און רוף מיך קנאקניסעל! — און וואס דו פרעגסט זיך נאך, וואס בעדייט „סאדערזשאנקעס און שאנשענעטקעס"? אויף לשון־קודש הייסט דאס „פילגשים", און בלשון אשכנז רופט מען דאס „קעפסווייבער". נאר מעגסט מיר גלויבען בנאמנות, אז עס קריכט מיר אין דער לינקער פאה...

הנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, אַ געשוואָלען האַרץ, געשוואָלען זאָלען ווערען די שונאים, ווי אַ באַרג. אָט ערשט ביזט דו, דאַכט זיך, געווען אַ צוקערמאַכער, פּלוצים — גאָר אַ בעל־הלוואה! וואו האָסט דו גענומען געלד? און אַז גאָט האָט דיר שוין יאָ אַמאָל געהאָלפען עטליכע קערבלעך, בעדאַרפסט דו זיי טאַקי צעפלעכטען אין דער גיך? האָסט דאָך מיר אַליין ערשט ניט לאַנג געשריבען, אַז ווי באַלד עס פאַלט דיר אַריין אַ ביסעל געלד, אַזוי חאַפּסט דו און שיקסט מיר אַרוים דורך איין אָנווייזונג. וואו זענען דיינע ווער־טער? נאָר די מאַמע זאָל לעבען און געזונד זיין איז טאַקי גע־רעכט; זי זאָגט מיר: „טאָכטער מיינע, פון דאָרט קיין געלד זאָלסט דו גאָר נישט וואַרטען, וואָרום פונ׳ם בית־עולם צוריק טראָגט מען נישט, ובפרט, זאָגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאָדט יע־הופּעץ, ברענען זאָל זי! איך האָב דיר שוין, זאָגט זי, לאַנג געזאָגט דאָס ווערטעל: „היט מיך, גאָט, פון באַרדיטשעווער נגידים, פון אומעניער חסידים, פון קאָנסטאַנטינער משרתים, פון מאָהליווער אפּיקורסים, פון קאַמעניצער האָדאָטאַיעס, פון יעהופּעצער הול־טייעס"... זאָג אפשר, אַז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס געהט

איהם אַן אַ ווייב, וואָס גערהט איהם אַן קינדער? טאָג ווי נאַכט — טאַ דאָס, טאַ דאָס! קאַרג האָט מען גערהאַט צו טהון פאַר אַ יאָהר־רען, ניט היינט גערדאַכט, מיט דער קאַפּיקע, וואָס מיר האָבען גע־מיינט, אַז משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר אַ רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געוועזן געזונד און שטאַרק. פלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אויס קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?“ ווייזט ער מיט׳ן הענ־טעל אויפ׳ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קנייפּ איהם, איך האַלז איהם — ער האַלט אין איין שרייען. ערשט אויפ׳ן דריטען טאָג האָב איך געבראַכט דעם דאָקטאָר. פרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך געקוקט דעם קינד אין אויהער אריין? זאָג איך: נישט נאָר געקוקט, איך האָב שוין אַפּילו געדרילעוועט מיט אַ שפּיזעל, און מע זעהט נישט גאָר־נישט! פרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר געגעסען היינטיגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאָך, ציבעלקעס, פעטשאַי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פאַסאָליעס, אָדער אַרבעס, אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס׳אַ משל! אַז מיר האָבען געגעסען אַרבעס, דעריבער בעדאַרף דאָס קינד האַלטען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייען? מאַכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט געהאַט אין שטוב אַרבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא געשפּיעלט מיט׳ן אַרבעס רוועהייד אַזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאַטאָוועס אַריינגעלעגט זיך איין אַרבעסעל אין אויהער אריין. האָט דאָס אַרבעסעל אָנגעהויבען ביי׳ם קינד אין אויהער צו שפּראָ־צען און צו וואַכסען... בקיצור, ער האָט געבראַכט צו טראָגען אַ גאַנצע מאַשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאָך אַ האַלבע שעה און האָט אַרויסגענומען פונ׳ם אויהער אַ גאַנצע זשמעני מיט אַרבעס! נאַ דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג! די גאַנצע וועלט פרעסט אַרבעס

צעזעצטערהייד — און נאָר ניט, און ביי מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אַ שלים־מזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז"... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אָנ־זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, ווּעסט געפינען דאָ אויך אַ געשעפט, ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר געלד קריגט מען אַלץ, חוץ קדחת"... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יעהופעצער שאַרלאַטאַנעס מיט זייערע קעפּסוויי־בער — איך וויל נישט האָרכען זייער טרפה'נעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאַר אַ מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנדעלע, „באַריש" רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאָלעכץ, אַ טייערער שיינעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה־הערשעלי'ן אַלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אַריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ם אין קלייט אַריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ם טעכטערעל פייגעלע'ן („פאַניטש־קע" האָט זי זיך גאָר אַ נאָמען געגעבען!): „פאַניטשקע, נשמה מיינע, וויז נאָר אַהער אַ פינגער!" געהט פאַניטשקע און וויזט אַ פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן אַ פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אז איך האָב זי מקדש געווען כדת משה וישראל!" איז געוואָרען אַ גוואַלד, אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער. ליבע איז געפאַלען חלשות. די גאַנצע שטאָדט איז זיך צענויפגעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס האָבען זיך אַריינגעמישט מענשען, מע איז געלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר געבען אַ גט! זאָגט אָבער פאַניטשקע, אַז זי וויל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פערקאָכעט שוין פון לאַנג,

א בייז פערליאפעניש ביי זיי, איין אָפּגעריעדטע זאך נאָך פון אמאָל — וואָס זאָגסט דו אויף איהר טאַטען? זאָל נים זיין מיינע צרות אויף זייער קאָפּ?

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אַז דאָס געלד־געשעפט איז אַ קבצנ'יי־שער עסק. הלוואה איז אַפּילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אַז גאָט העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס'איז אַרויסגעוואָרפען! אַז אָך און וועה איז שוין דעם, וואָס בעדאַרף אָנקומען צו דער לאַסקע פון די היגע בעלי־הלוואות, די אַלע באַרדיטשעווער, די וויניצער און די שפּאָלער פּריצענטניקעס, וואָס וואַכסען אָהן רעגען, ווי קראָפּיווע... און אַפּילו די גרויסע שוין, בלומר'שט די באַנקירען, — איידער אָנ־קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שניי־דען „קאָמפּאָנעס"... הכלל, איך האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף דעם געלד־געשעפט און האָב מיך גענומען צו הייזער. וואָס עפּיס צו הייזער? ווייל דאָ, אין יעהופּעץ, איז היינט געוואָרען אַ נייע שפּעגעלאַציע — הייזער. דו קעהרסט אוודאי מיינען, אַז אין יע־הופּעץ קויפט מען אַ שטוב, אַזוי ווי ביי אייך אין כתרילעווקע? האָסט דו אַ טעות. דאָ אין יעהופּעץ, אַז מע קויפט אַ שטוב, טראָגט מען זי באַלד אַוועק אין באַנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאָכ־דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך אַ מאָל געלד; נאָכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט וויעדער א מאָל געלד. הכלל, מע קויפט א שטוב אָהן א גראָשען געלד און מע ווערד למזל א בעל־הבית. ווייסט דו דאָך פרעגען: ווי באַלד אזוי, קאָן דאָך איטליכער האָבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען איין אָדערויף?... אוודאי ווען גאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אצינד (איך האַלט איצט ביי מאַכען א פּאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אַליין א הייזעל (אויף דיין נאָמען) פאַר א קערבעל צוואַנציג טויזענד, און וועל נישט אַריינלעגען קיין דריי צעבראָכענע גראָשענס. וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופצעהן טויזענד גיט מיר אַרויס די באַנק, זעכס טויזענד נעם איך אַרויס פון דער צווייטער זאַקלאַדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! היינט וואו איז דירה־געלד און שאַר ירקות? פון וואַנען דען, מיינסט דו, וואַכסט מען אויס א גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פּער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי׳ס זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבע׳ס טאָכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג נאָר מיט פערליעבעניש; חתן־כלה מוזען פיהרען פריהער א פערליעבעניש, אַנדערש איז דער שדוך קיין שדוך ניט. דאָ טרעפט זיך אָפּט־מאָל, אז א מאַן וואַרפט־אַוועק א ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ׳ס ווייב, אָדער א ווייב וואַרפט־אַוועק איהר מאַן און פערליעבט זיך אין יענער׳ס

מאַן, און דאָס ווייב פון יענעם מאַן פערליעבט זיך אין יענער'ס ווייב'ס מאַנ'ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ'ס ווייב'ס מאַן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס'איז ניט כתרילעווקע, ס'איז יעהופעץ...

בנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, וואו איז דאָס געהערט גע־וואָרען אויף דער וועלט, אַז אַ יונגערמאַן זאָל נעמען און אוועק־וואַרפען ווייב און קינדער, שווער און שוויגער, און אַוועקלאָזען זיך אין אַ פרעמדער שטאָדט און פערנעמען זיך אַלע מאָל מיט איין אַנדער געשעפט: אָט איז ער אַ צוקער־מאַכער, אָט איז ער אַ בעל־הלוואה, און אָט ווערד ער גאָר אַ בעל־הבית פון איין איינע־נעם מויער אין יעהופּעץ אָהן אַ גראָשען געלד! ? ס'איז טאַקי כדאי, כלעבען! איידער צו האָבען אַ שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר וויפיעל זי איז ווערטה, איז גלייכער זי זאָל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אַלע הייזער אין יעהופּעץ. אַ גליק וועט מיך טרעפען, אַז ער וועט מאַכען אַ געשעפט און וועט פערדיענען געלד, וועט ער מיר קויפען אַ הייזעל אויף מיין נאָמען. וואָס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער געלד, וועל איך מיר שוין געפינען וואָס צו קויפען, ווי זאָגט די מאַמע זאָל געזונד זיין: „געב מיר נאָר אָהער דאָס ברויט, אַ מעסער וועל איך מיר אַליין געפינען"... עס איז נאָר איין אָנשיקעניש, אַ גוט אויג אויף מיר — און נענוג! דאַכט זיך, איך וויים, איך בין אויך אַזאַ אידישע טאָכטער, ווי בליומע־זלאַטע, און אַזוי שען

אויך ווי זי, און אַזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פאַר וואָס זשע, גוואַלד, פאַר וואָס קומט דאָס מיר, אַז איך זאָל האָבען אַזאַ וויסט פינסטער מזל, און בליומע־זלאַטע זאָל ווערען וואָס אַ טאָג גרעבער ווי לענגער, איינגעדאַרט און אויסגעדריווערט זאָל זי ווערען, ליעבער גאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, איינגענט־ליך, צו בליומע־זלאַטע'ן? אויף מיין ערד געהט זי נישט אַרום? לאָז זי זיין געזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, און מיר לאָז גאָט העלפען אין מיין שטיינער. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער זיך געוואונשען, איידער יענעם געשאָלטען"... נישמעהר. ס'איז מיר נאָר אַ וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען איין אַלמנה חיה און אַרויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטגעבער, טאָמער וועט איהם דאַרט טרעפען דאָס גליק: אַ גלח וועט פערלירען און ער וועט געפינען, וועט ער מיר מויערען אַ מויער אין יעהופּעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יעהופּעץ, איך זאָל מיך צוליעב דיינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די ווייבער, מפקיר זיין און אוועקלאָזען זיך צו דיר אַהינצוצו. אַראָפּוואַרפען פון זיך דעם פּאַריק און ווערען ביי דיר אַ קעפּסווייב. — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעכען, רבונו של עולם, אויפ'ן גלייכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

„מע בעדאַרף נים זיין שען, זאָגט די מאַמע, מע בעדאַרף נים זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל". נעם, אַשטייגער, מיין נחמה־בריינדלען און נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זויער, ווי עסיג. זיצט נחמה־בריינדעל נעבאַך אַ מיידעל, און רחל האָט חתונה און נעמט אַ חתן, עפּיס אַ שלים־מזל פון יאַמפּעלע, און דוקא אַ פיינעם, איין עהרליכען, אַ שטילען, דאָס הייסט, נצרעשעוואַטע, נאָר פון אַ גרויד

סען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, אַ שוועסטער אַ משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אביסעל נישט קיין געזונגדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פאר'ן פריזיוו. אַ פערגעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קליגערס, און ער מיינט, אז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז ליעב"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערבען איינס פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דאָס געשעפט פון הייזער איז בלאָ־טע. איך האָב מיך בעצייטענס אַ נעם געטהאָן צו אנדערע מסחרים, צו „אימעניעס" (גיטער). אימעניעס — דאָס איז גאָר איין אנדער מין מסחר! ראשית, בעדאַרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטי־וועל; מע שרייבט אריין אַ בריוועל, מע שיקט אַוועק איין „אַפּיס", יענער פאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט גאָט'ס הילף אַ געשעפט. און והשנית האנדעלט מען ניט מיט קיין זלידנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פריצים, פאָ־מעשטשיקעס, פירשטען, גראַפען. וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קום איך צו גראַפען? איז דרינען אַ גאַנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאָך, אַז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אַז פּאָליציע קומט אמאָל ביי־נאַכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, גיט אונז די בעל־הבית'טע פריהער אַ ידיעה, בכדי מיר זאָלען זיך בעצייטענס צעגעהן, ווי זאָלץ אין וואסער, דער קיין בויבעריק, דער אויף דער דעמיעוקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר אַ מאָל טרעפט זיך, אַז די בעל־הבית'טע אליין ווייסט אויך ניט, ווען עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר ניט גוט! יענע

וואָך לינען מיר אַזוי אַלע אורחים און שלאָפען, דערווייל האָרכען מיר, מע קלאַפּט. שפּרינגט אַראָפּ די בעל־הבית'טע אין איין צי־טערניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלאַ, קריכט אין שטרוי!" — איז געוואָרען אַ שפּרינגערײַ מיט אַ בעהאַלטערײַ: ווער אין קעלער, און איך — אויף מיין אַלט אָרט, אויפ'ן בוידעם, און באַלד נאָך מיר נאָך איינער, אַ אידעל פון קאַמעניץ. ליגענדיג אַזוי אין געהאַקטע וואונדען אויפ'ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאָך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטילערהייד. „אַז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פּאַפּיערען האָב איך געלאָזט צוקאָפּענס! איך האָב מורא פאַר מיינע פּאַפּיערען!" — וואָס פאַר פּאַפּיערען? — מאַך איך צו איהם. „אוי, מאַכט ער, זעהר נויטיגע פּאַפּיערען! טרעפען אָן בלי נוזמא אפשר אַ האַלבען מיליאָן!" איך האָב דערהערט אַ האַלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטילערהייד צונערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל פּאַפּיערען און וואָס איז דאָס פאַר אַ מין פּאַפּיערען? „ס'איז אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעס אין וואָהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאַנענטען, פערד און אָכסען און שאָף אָהן אַ שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראַלניעס, מיט הויפען שאַרפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אַלדאָס גוטס!" דערהערט אַזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל אימעניעס מיט אַזאַ גוטס? „די אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט געוואַכסען געוואָרען; די אימעניעס זענען פּריצישע אי־מעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף מאַקי בין איך געקומען אהער צו פאָהרען, געבראַכט מיט זיך אַלע פּאַפּיערען, די אָפּיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאָדען?" — חס ושלום, זאָג איך, ווער דאַרף דאָס פרעמדס? דער אויבער־שטער זאָל העלפען, מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אהער

צו אונז אויפ'ן בוידעם. און דערווייל טהו איך איהם א טאפּ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּיס געמאכט היע מיט אייערע אימעניעס? „ניין, מאכט ער, לעת־עתה נאָך גאָרניט. איך האָב מורא פאַר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע ליג־נערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר ווייסט איהר א מעקלער פון אימעניעס, נאָר א רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין ליגנער?" — אָך, זאָג איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך אליין, זאָג איך, בין א מעקלער פון אימע־ניעס, דאָס הייסט, זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסגעמעקעלט, נאָר גאָרניט, זאָג איך, הלואי זאָל גאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאכען א אימעניע אויך. „איך זעה, מאכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אמת'ען מענשען און מיט איין עהרליכען מאַן, ניט זשע מיר די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, וועל איך אייך איבערגעבען אלסדינג, וואו די אימעניעס מיינע ליגען, און וואָס ביי מיר געפינט זיך". הקיצור, מיר האָבען מיט גאָט'ס הילף געמאכט א געשעפט, דאָס הייסט, מיר האָבען געשלאָסען שותפות אויף אלע געשעפטען: ער לעגט אריין אין שותפות אלע זיינע אימעניעס, און איך לעג אריין מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פּערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת-עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בע־זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די בהלה, וואָס ס'איז געוועזען אויף דער אכסניא, איז געוועזען איין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט איינער עפּיס א שכן על־פּי טעות געקלאַפּט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפּען. נאָר דאָ זעהט מען אַרויס, ווי אַזוי דער אויבערשטער פיהרט, אַזוי איז גוט. למשל, ווען דער שכן זאָל ניט געווען קלאָפּען אין פענסטער, וואָלט ניט געווען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט געווען אויפ׳ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאָמעניצער איד, און וואָלט ניט געוואוסט פון קיין אימעניעס און פון קיין גראַפען. עס פעהלט איצט נאָר איין שטיקעלע הצלחה!

הנ״ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס געמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז איך האָב בעקומען אַ הוסט, אויף דיינע יעהופּעצער „מאַראַמען" געזאָגט געוואָרען. איך טרינק שוין ציעגען־מילך, איך בין שוין געוועזען ביי'ם דאָקטאָר אויך. אין די פּאָר יאָהר האָבען די דאָקטוירים ביי מיר אויסגעצאַפּט געלד, זיי מעגען דאָס אויסקרענקען מיט דער אַפּטייק אינאיינעם! אַ שטיקעל גליק, וואָס עס האָט זיך געעפענט ביי אונז נאָך איין אַפּטייק, און מע קאָן זיך דינגען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעס און מיט די גראַפען! בראַש וואַרפט ער זיך מיט געשעפטען, אַלע טאָג אַ נייעס. געגוג וואָס ער איז אַזאַ בריה און אַזאַ גרויסער מוצלח, פּערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאַמע: „אַז דאָס מיידעל קאָן ניט טאַנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפּיעלען"... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועסט אַזוי לאַנג פּרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אָנהויבען אַרומטראָגען שוועבעלעך צו פּערקויפען, אַזוי ווי געצעל דער מוהמע סאָסי'ס, וואָס האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין אַמעריקע, געמיינט, אַז דאָרט האַפּט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אַזעלכע בריוועלעך, אַז אפילו אַ שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אַז דאָרט, אין אַמעריקע, מוז יעדער איינציגער אַר־

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מעג ער געשוואָלען ווערען פאַר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט. א שען לאַנד, ברענען זאָל דאָס מיט דיין יעהופּעץ אויף איין פייער! א מצוה אויף אייך א גרויסע, ווי זאָגט די מאַמע: „אַז מע האָט ברויט, זאָל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאַך“... הלואי זאָל גאָט א נס טהון, איך זאָל חאַטש ניט הערען פון דיר אין גיכען וואָס מע הערט פון געצעל דער מוהמע סאָסי'ס, און נאָך מיט מעהר פרישקייט, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

„הימעל און ערד, זאָגט די מאַמע, האָבען געשוואָרען, אַז קיין פערפאַלענע זאַך זאָל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!“ ס'איז אַראָפּגעקומען צו אונז א טשינאָווניק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער וויל זיך דערגרונטעווען, וואו איז אהינגעקומען דאָס געלד, וואָס משה־מרדכי האָט אָפּגעזאָגט אויף עולמות? שקצים האָבען גע'מסר'ט, אַז דאָס געלד איז געבליבען ביי'ם גביר, און דער גביר ווייזט א חשבון, אַז ס'איז אוועק! וואוהין איז דאָס אוועק? מים'ן ווינט און מיט'ן רויך... הלואי ער זאָל חאַטש האָבען אויף זיך ריסטאַנסקי ראָטע, ליעבער גאָט!...

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האָב אימעניעס אויף אריבער א מיליאָן. איך האָב אזעלכע אימעניעס, וואָס זענען א חריפות. מע זעהט דאָס גאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אזא גוטס? וועסט דו הערען: אז איך בין ארויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאָמפּאַניע און האָב אויסגע־פּויקט, אז איך האָב צו פערקויפען אימעניעס, האָבען זיך א שאָט געטהאָן מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעס צו פערקויפען, און מיר האָבען געמאַכט א געשעפט, היינו: מיר האָבען געביטען אימעניעס אויף אימעניעס, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי געגעבען „אָפּיסען" פון אונזערע אימעניעס, און זיי האָבען אונז געגע־בען „אָפּיסען" פון זייערע אימעניעס. איז דאָך ממה־נפשך: וועלען מיר מאַכען זייערע אימעניעס, וועלען מיר דאָך אוודאי פערדיענען געלד; וועלען זיי מאַכען אונזערע אימעניעס, וועלען מיר וויעדער פערדיענען געלד, — כאַי ווי כאַי דערלעבען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האָב מיך אריינגע־חאַפּט אין דער חברה מעקלערס און בין געוואָרען מיט גאָט׳ס הילף א מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינוועניג ביי „סעמעדעני׳ן", ווי אלע, ארום די ווייסע מירמעלשטיינערנע טיש־לעך, ווי אין אדעס, און איך טרינק קאַווע מיט פּוטערגעבעקס,

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, נעהט־צו א מענש און טרייבט ארויס. דאָ ביי „סעמעדעני'ן" איז די רעכטע בערזע. עס קומען זיך צענויף אהער די גאַנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג א געשריי, א טומעל, א הו־האַ, ווי להבדיל אין שוהל: אַלע רעדען, לאַכען, מאַכען מיט די הענד. אמאָל קריגענט מען זיך, מע אַמפּערט זיך און נאָכדעם לאָדט מען זיך, מחמת ביי'ם טיילען זיך מיט'ן „קארטאַזש" איז תמיד פאַראַן טענות מיט פּרעטענ־ציעס, מיט פערלאַזעניש'ען, מיט קללות, מיט פייגען, מיט פּעטש, און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנ־דערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען געזונד זיין, און שווער און שוויגער, איטליכען בעזונדער גאַר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איין אימעניע האָב איך אין וואָהלינער גובערניע מיט א פּאַלאַץ. איז דאָרטען פאַראַן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די ווענד מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאויס פון שפּיגעל־גלאַז, מיט א גאָרטען, וואָס ווערד אָנגערופען „האַנדזשיריי", און וואָס זומער און ווינטער וואַכסען דאָרטען לימענעס מיט פּאָמעראַנצען, הייגט די פערד מיט די קאַ־רעטעס, וואָס דאָרט געפינט זיך, נעמט אָפּ איין אויג, — און דאָס אַלסדינג פערקויפט זיך בחצי חנם! ווען גאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, וועלט צו מיר דעמאָלט געווען גלייך? ס'איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען, צום מיינסטען, געהאַפּט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האָבען ליעב אמאָל מגזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאָל מען טהון? פון פּרנסה ווענען מוז מען א מאָל זאָגען א ליגען אויך!...

ה נ " ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון בתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך! ס'איז מיר אַ חרפה אַ בושה צו ווייזען אפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „דער גרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט ארויסרעדען"... וואָס איז דאָס פאַר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען גאַנצע טעג ביי סימע־דינה'ן (ווער איז זי אָט די סימע־דינה, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר? ביי אונז איז געוועזען אַמאָל סימע־דינה די רופא'טע, איז זי שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאַווע מיט פּוטערגעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאַכטס? אַ גדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאָל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס גערהט איהם אָן, אשטייגער, דאָרטען אין יעהופעץ, וואָס איך האָב דאָ צו טהון טאָג ווי נאַכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה'ניו, מיר זאָל זיין פאַר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי'ן, לעבען זאָל ער, האָט זי איהם דערלאַנגט מיט אַ נאָפּעל אין פּנים אריין, אַ גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רעדען מיינס, אז ס'איז אין איין אויהער אריין, פונ'ם

אַנדערען אַרויס? אַזאַ רציחה! איך שרייב און שרייב, איך ווער צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין געהאַקטע וואונדען אין יעהופּעץ און טרינקט קאַווע, און קוקט ווי מעקלערס פּאַטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאָל טאַקי עמיצען גאָט געבען אַ זינען, ער זאָל זיך מיט דיר אָפּרעכענען, ווי דו ביזט ווערטה, וואָלסט דו אפשר קליגער געוואָרען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

מענסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דיינע „סטעקראַטען", אַזאַ יאָהר אויף זיי! זאָלסט הערען, וואָס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאָדט מיט אונזערע צוויי יונגע דאָקטוירים'לעך, דאָקטאָר קובעבע און דאָקטאָר לאַקריץ. זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאָקטאָר קובעבע האָט זיך מיישב געווען און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאַקריץ, אַז דער דאָקטאָר לאַקריץ האָט גע'סמ'ט אַ קינד... איז געגאַנגען דער דאָקטאָר לאַקריץ און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר קובעבע, אַז דער דאָקטאָר קובעבע האָט אינאיינעם מיט פייוועל דעם אַגענט פערסטרעכירט אַ טוידטען אין דער חברה „יאַקער"... איז געגאַנגען דער דאָקטאָר קובעבע און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאַקריץ, אַז דער דאָקטאָר לאַקריץ — — — נאָר לאָזען זיי דיר זיין ביידע די כפרה פאַר מיר און פאַר מיין משפחה און פאַר אַלע מיינע ליעבע און פאַר כל ישראל!

XIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אַז איך האַנדעל שוין אַצינד נאָר מיט וואַלד. וואָרום אַ אימעניע אַליין אָהן אַ וואַלד איז ווי אַ שטוב אָהן אַ קוימען. דער גאַנצער אַנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואַלד. פון וועלדער זענען אידען גליקליך געוואָרען, געמאַכט מיליאָנען! וועסט דו דאָך מיך געוויס פרעגען: ווי קום איך צו וואַלד? הער ווי גאָט פיהרט: אַז איך בין דאָ געוואָרען אַ מעקלער פון אימע־ניעס און האָב מיך אָנגעהויבען רייבען אַרום מעקלערס, האָב איך אָנגעטראָפען גראָדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרעגט ער מיך: „וואָס האָט איהר פאַר סחורה, אַנו ווייזט?“ געה איך און נעם אַרויס מיין פּעקעל מיט „אַפּיסען“ פון אימעניעס אויף אַ מיליאָן מיט זיעבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָט קיין פאַראיבעל נים, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אַלע אייערע אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאַבעקע“. פרעג איך איהם מסתמא — פאַר וואָס? מאַכט ער צו מיר: „דערפאַר, ווייל ביי אייך זענען אַלע אימעניעס נאַקעטע אימעניעס, ערד און הימעל, און ווידער אַ מאָל ערד און הימעל, און אָבער אַ מאָל ערד און הימעל! וואו איז עפּיס וואַלד? וואָס טויג מיר אַ אימעניע, אַז

זי האָט ניט קיין וואַלד? וואָס שווייגט איהר? וואַלד גיט מיר אהער, וואַלד!!" בקיצור, איך האָב געמאַכט אַ שווייג, ווארום ס'איז מיר געווען אַ חרפה אַ בושה פאַר זיך אַליין. וואָס איך טראָג מיך אַרום מיט אַזאַ מין סחורה, וואָס איז גאָר קיין סחורה ניט! — אַז ס'איז יאָ אַזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּיס אַ רעכטע אימעניע מיט אַ וואַלד, איך האָב קונים. „אָך, מאַכט ער צו מיר, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פון אייערטוועגען אַ וואַלד — קיין בן־אָדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געווען; ס'איז דאָרטען, זאָגט ער, פאַרהאַן בוימער מששת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעס הויכע ביז דער חמאַרע, ארזי לבנון, פון איין זייט אַ באַהן, פון דער אַנ־דערער זייט אַ טייך. נאָר ווי אַזוי מיינט איהר, זאָגט ער, אַ טייך? אַט איז דער וואַלד און אַט איז דער טייך. אַ האַק אַ בוים, אַ פליוך אין וואַסער!" — — — דערהערט אַזעלכע דבורים, בין איך באַלד אַוועק נאָכשמעקען אַ קונה אויף דעם דאָזיגען וואַלד. און גאָט האָט מיר געהאָלפען, איך האָב געפּאַקט אַ קונה. אָנגעשמעקט האָב איך איהם, געוויינטליך, דורך אַ מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך אַ מעקלער; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל זיין אַ געשעפט, וועט זיין גענוג פאַר אַלעמען. אַז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פאַרגעלעגט, אַז איך האָב אַזאַ און אַזאַ וואַלד מששת ימי בראשית, פון איין זייט אַ באַהן, פון דער אַנדערער זייט אַ טייך, אַ האַק אַ בוים, אַ פליוך אין וואַסער, — איז איהם דאָס געשעפט באַלד געפעלען געוואָרען; האָט ער מיך באַלד אַ נעם געטהאָן אויפ'ן ציטבעל און האָט מיך אָנגעהויבען צו פערהערען אין הלכות וואַלד: ווי אַזוי הייסט דער וואַלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואַכסען דאָרט, וויפיעל אַרשין זענען זיי פון דער ערד, וויפיעל האַלטען זיי די הויך און וויפיעל די ברייט, פון וואַנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאַר אַ קאָרע איז אויף זיי, און ווי אַזוי געהען די סלאָיעס אינווענינג, און ווי אַזוי פאָהרט מען אַהין, און ווי אַזוי איז דער וועג, און צי

ס'איז דאָרטען ווינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רעד און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען א וואָרט. ערשט אויפ'ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אָפּיס פונ'ם וואלד, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען". — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפּיסען? אמעהר, אָט טהו איך א שפּרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אהער צו פיהרען דעם מוכר אליין, דעם בעל־הבית פונ'ם וואלד, איז דאָך בע־סער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל, איך לויף אוועק צו מיין מוכר און חאַפּ איהם און ברענג איהם אריין גלייך צום קונה אין נומער אריין. מיין קונה מיט'ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אנגעפאלען א געלעכטער, איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאַג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ'ם וואלד?" מאַכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ'ן וואלד?" מאַכט צו מיר דער מוכר. אין דעם עפּענט זיך די טהיר און עס קומען אריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שדה־לבן, און מע מאַכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט ארויס די קאָרטען און מע זעצט זיך אוועק אלע פיער מאַכען איין „אָקע", און דאָס געשעפט האָט מען געלאָזט אויף אם ירצה השם מאָרגען. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים שוועער און שוויעגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

XIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאַמע: „איידער אזוי צו פאָהרען, איז שוין גלייכער נעהן צו פוס"... איך קאָן מיר פאָרשטעלען, אז אָך און אז וועה, ווער דיינע סוחרים זענען, אז מע קומט זיך צענויף רעדען פון א וואלד, וואָס טרעפט אָן „מילי מיליאָסען", ווארפט מען אוועק האק און פאק און מע זעצט זיך אנידער אויף א גאנצער נאכט שפּיעלען אין „אָקע", עס זאָל אייך אזוי אָקען אין קאָפּ, ווי עס אָקעט מיר אין הארצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט, אז מיין מאַן, וואָס האָט קיינמאָל ניט געוואוסט קיין צורה פון קיין קאָרט, זאָל ער אצינד רעדען פון קאָרטען! עס געהט דיר מעהר ניט אָפּ, מענדעל, צו דיינע זיידענע קליידער, אז דו אליין זאָלסט נאָך ווערען א קאָרטיאָזשניק אויף דער עלטער! נאַ דיר גאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האָסט דען געזעהען אמאָל, ווי א בוים וואכסט? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „ווי קומט א רב האנדלען מיט חזירים?"... איך האָב מורא, אז פון דיינע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען א בוידעם,

גלייך ווי פון אַלע דיינע גילדענע געשעפטען, **ווי עס ווינשט דיר** פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

די גאַנצע וועלט טראַגט דיך אויפ׳ן קאָפּ! יענע וואָך איז זיך מיישב דיין קרובה קריינדעל, די כפרה זאָל זי דיר זיין פאַר מיר, און בעגעגענט זיך מיט דער מאַמע מיינער אין מאַרק ביי די פיש און הויבט־אָן מיך צו בעוויינען און צו בעקלאָגען, א מכה איהר א גרויסע! פאַר וואָס, זאָגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאָז דאָס האָבען? מאָהל דיר, זי האָט זיך פון דער מאַמע ניט געגאַרט. די מאַמע האָט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריעגט, ניט געזידעלט, נאָר גלאַט אזוי דערלאַנגט מיט ווערטער, ווי זי קאָן: „דאַרטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאָר זיך דער דריטער ניט מישען, און איידער א נייער שאַרבען, איז גלייכער איין אַלטער טאָפּ... גוטע פריינד זענען ווי קראָפּיווע, וואַכסען אָהן רעגען... פאַר וואָס קוקסט דו בעסער ניט אויף א נעהענטערען?... איט־ליבער דערהערט, ווי יענער האָט געגעסען קנאָבעל... איין אָכס האָט א לאַנגע צונג און קאָן קיין שופר ניט בלאָזען“... וכדומה אזעלכע ווערטלעך האָט איהר די מאַמע דערצעהלט אזוי לאַנג, ביז קריינדעל **איז אוועק, עס האָט איהר אָפּגענומען דאָס לשון.**

XV.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז פונ'ם וואלד האָט זיך אויסגעלאָזט א סטעפּ; ס'איז ל א ד ו ב י ם ו ל א י ע ר, ניט קיין וואלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, א נעכטינגער טאָג! אומזיסט געדולט א קאָפּ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט געבראָכען פּיס, גע־ריסען שטיוועל. איך האָב ארויסגעזעהן, זוגתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאר מיר, און מיט אזעלכע ליגנערס האנדלען איז ניט פאר מיין קאָפּ. זיי קאָנען דיר אויסטראכטען אויפ'ן הימעל א יריד, און מע קאָן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אריין! וואָס זשע האָב איך געטהאָן? האָב איך מיך בעצייטענס א נעם געטהאָן צו איין אנדער געשעפט, צו זאַוואָדלעך (דאָס הייסט, פאבריקען, וואָס מע מאכט צוקער). דאָס איז היינט דאָס בעסטע פון אלע געשעפטען; אידען קויפען זאַוואָדען, און די מעקלערס פערדיענען געלד, זענען מאסף ממון! פארהאָן דאָ א מעקלער פון שדה־לבן, ער האָט זיך אריינגעחאפּט צו די ר א ד אָ מ י ש ל ע ר און מאכט זיי אלע וואָך א צוויי־דריי זאַוואָדלעך, חאפּט א צעהן־פופצעהן טויזענד און פאָהרט אוועק אויף שבת אהיים! וואָס דאַרפסט דו מעהר — משרתים, פאקטוירים זענען היינט געוואָרען מאכערס פון זאַוואָ־

דען, טראָגען גילדענע זייגערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאַגען־קאַטאַר“, שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אריין, גע־וואָרען מורא׳דיגע סטיקראַטען! הכלל, איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאַוואָדען! אַלע מעקלערס מאַכען זאַוואָדען, און איך אויך בתוכם. ווערסט דו דאָך מסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אַזאַ פונדאַ־מענטאַלנע געשעפט, וואָס איך וויים גאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? ווערסט דו האָרכען, ווי אַזוי גאָט פיהרט מיט אַ מענשען: שוין פון אַ צייט, אַז איך האָב אויפגעהערט געהן צו סעמעדעני׳ן (ניט, אַזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס׳איז גאָר אַ זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך אַ רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו געהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריעגט, נאָר פּשוט, ווייל ס׳איז מיר נמאס געוואָרען די קאַווע מיט די בולקע־לעך, און אַנב האָב איך טאַקי ניט ביי זיך קיין קליין־געלד, האָב איך מיך אָנגעהויבען אַרומדרעהען גלייך מיט אַלע אידען אויף דער גאַס. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט איינעם אַ מעקלער פון זאַוואָדען, ווייזט אויס, אַ גאַנץ עהרליכער און האָט גרויס קענטשאַפט. ער קומט אריין, זאָגט ער, צו אַלע גרעסטע, אַפילו צו די בראָצקיס. „פון וואַנען, מאַכט ער צו מיר, איז אַ איד?“ — פון כתרילעווקע, זאָג איך. אַליין בין איך, הייסט דאָס, אַ יאַמפּעלער,׳ זאָג איך, אַ נכתב בין איך אין מאַזעפּעווקע, איין אידעם בין איך פון כתרילעווקע, און האַנדלען האַנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אַזעלכעס, מאַכט ער צו מיר, אָט דאָס כתרילעווקע, אַ דאָרף, צי אַ שטעדטעל?“ — וואָס איז שייך, זאָג איך, אַ שטעדטעל? אַ גאַנצע שטאָדט! „מעגען דאָרטען אידען וואָהנען?“ — נאָך אַ מין מעגען! „נו, און אַ טייך, מאַכט ער, איז ביי אייך פאַרהאַן?“ — נאָך אַ מין טייך, זאָג איך, שטינקיילאַ הייסט דער טייך. „נו און פון אַ באָהן, מאַכט ער, איז עפּים וויים?“ — סך־הכל, זאָג איך, אַ ווערסט עטליכע און זיעבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אַקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס? „גיט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האַנד תקיעת־כף, אַז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען; איך קאָן אייך אָנזאָגען אַ בשורה, רב מנחם־מענדעל, אַז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין גיכען ביידע פערדיענען געלד, און אַ סך, אַ פולע היטעל! ס'איז מיר נאָר־וואָס, זאָגט ער, אריינ־געפאַלען אַ מחשבה, וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאָהר, היינו: כפי אַזוי ווי קונים אויף זאַוואָדען איז היינט פאַרהאַן לרוב, און קיין זאַוואָדען איז ניטאָ; וויפיעל ס'איז געווען זאַוואָדען האָבען די ראַדאָמישלער אויסגעקויפט, און מעהר וויל מען נישט פערקוי־פען; לכן האָט זיך דער עולם אַ נעם געטהאָן צו בויען פרישע צאַפּעלדיגע זאַוואָדען, און מחמת אין די דערפער טאָרען דאָך קיין אידען ניט אריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאַוואָדען נאָר אין די קליינע שטעדטלעך, דאָרטען, וואו אידען מעגען וואָהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אַז אייער כתרילעווקע איז בעשאַפען גע־וואָרען משׁשת ימי בראשית, אַז ס'זאָל דאָרט זיין אַ זאַוואָדעל? און אַזוי ווי איהר זעהט מיך, האָב איך גראַדע אַ קונה אויף צו בויען אַ זאַוואָדעל אויף אַ האַלבען מיליאָן קערבלעך, נאָר קיין אָרט איז ניטאָ: מע האָט פערחאַפּט אַלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאַכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קריגט מען דאָרט בורעקעס און אַ פּלאַץ אויף צו בויען אַ זאַוואָדעל?“ — אָך, מאַך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב דאָרטען, זאָג איך, אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, מיט שווער און שוויגער, מיט אַ גאַנצער משפחה. איך קאָן באַלד אוועקשרייבען אַהינצו אַ בריוועל, און איהר מעגט, זאָג איך, זיין זיכער, אַז מע וועט מיר תיכף ומיד אָפּענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאַקי, זאָלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאָשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פריצים, לאָז ער אויסטאַפּען ביי זיי, צי קאָן מען האָבען אַ פּלאַץ, און וויפיעל קאָן מען האָבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאַקי באַלד מיר אָפּענטפערען דורך אַ בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קאָן דאָ, פערשטעהסט דו מיך, חאַפּען אַ גראָבס, טאַקי אַ צעהן־פופצעהן

טויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב מיך צעפּרעגט ביי מיין איצ־טיגען שותף, ווער איז דער קונה, און בין געוואָהר געוואָרען, אַז דער קונה איז טאַקי איינער פון די ראַדאָמישלער, זעהר אַ הייסער קונה, מחמת די ראַדאָמישלער זענען אַלע זעהר הייסע קונים, ברע־נען צו זאַוואָרלעך, עס מעג זיין אַ ווינד־מיהל, אבי ס׳איז מיט אַ קוימען און סע פייפט! לכן האָף איך צו גאָט, אַז דאָס געשעפט איז, אם ירצה השם, געווים אַ געשעפט, און מיר וועלען מיט גאָט׳ס הילף געווים פערדיענען געלד, חאָטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט אַ גאַנצער מנין. נאָר לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל נאָר זיין אַ גע־שעפט — דו ווייסט דאָך, אַז איך בין ניט קיין אָץ להעשיר!

ה נ ״ ל.

XVI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס געמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיין מגילה געלייענט און געלייענט און האָב ניט פערשטאַנען איין וואָרט. וואָס דו ווילסט! דו פרעגסט זיך נאָך, צי ס'איז דאָ פּלאַץ? שרייב איך דיר, אַז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פאַרהאַן געננג, עס וועט קלעקען פאַר האַלב יעהופּעץ! און וואָס פרעגסט דו זיך אַלץ נאָך אויף בורעקעס? פאַר וואָס פרעגסט דו זיך שוין ניט אָן אין איין־וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פּאַסטערנאַק? און דער טייך? אַזאַ מזל אויף דיינע שותפים, וואָס פאַר אַ וואַסער ביי אונז איז! קומט ערב פסח, טרינקט מען יאַשטשערקעס, און זומער ווערד דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואָלט וועלען, אַז דיינע יעהופּעצער פיינע בריות, וואָס האָבען צו טהון מיט די מאַ־גענס, זאָלען פערזוכען אונזער וואַסער אַרום תמוז... ניין, מענדעל, לאָזען זיי דיר קרענקען דאָרטען אין יעהופּעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אַזוי, אָהן זייערע זאַוואָדלעך, ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „ראש־חודש אלול געהט אַוועק, און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאָג דיר אַרויס פון קאָפּ די דאָזיגע אַלע נאַרישקייטען, דו וועסט אַזוי מאַכען זאַוואָדלעך, פּונקט אַזוי ווי דו האָסט געמאַכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אַז איידער דו

וועסט זיך אַרומקוקען, וועלען דיך דיינע שותּפים בענעמען פון קאָפּ
ביז פיס, וואָרום דו ביזט געוועזען אַ שלים־מזל און וועסט בלייבען
אַ שלים־מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר אַ נייעס, וואָס מע
דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אַז דאָרט, אין יעהופּעץ, פערד
שרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? ווער עס פערשרייבט זיך
פערציג קאָפּיקעס, דער פאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין? ביי
אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יונגע
לייט קלויבען זיך צענויף אַלע נאַכט ביי יוסיל משה־יאָסי׳ס און
מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט
די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל געוועזען!“...

XVII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאוואָדען איז שטאַרק אָפּגעקיהלט געוואָרען. עס איז געקומען אויף זיי אַ קריזיס, ממש עס וואַלגערען זיך זאוואָדלעך אין גאַס, נישטאָ קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האָט זיך אָנגעגעסען מיט זאוואָדען, אביסעל אריבערגעכאַפּט די מאָס, געלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האָט אָנגעמאַכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז נישטאָ וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאָטש נעם וואַרף איהם ארויס! ס'איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאוואָדטשיקעס שטאַרבען נאָך אַ גראָשען, די קאַפּיטאַליסטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס געהען ארום בטל, אָהן אַ שטאָך ארבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אוודאי, אז ס'איז עק וועלט? זאָלסט זיך גאָר נישט זאָרגען, זוגתי היקרה, גאָט איז גאָט און יעהופעץ איז אַ שטאָדט. אזעלכע מענשלעך, ווי איך, ווערען חלילה נישט פערפאַלען; אדרבה, איך האָב ערשט אַ האָפנונג, אז היינט, אם ירצה השם, בעדאַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אזאַ געשעפט, וואָס איך בעדאַרף פערדיענען אויף מיין חלק במעט

ביז א מאה אלף! דאָס געשעפט. וואָס איך פיהר, טרעפט אָן א
צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט גאָר
נים קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז א סברא, אז גאָלד אליין זאָל
דאָרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז
אייזען, וואו איז קופּער, וואו איז בליי, וואו איז קוועק־זילבער?
פון ערדקויהלען און פון שטיינער רעד איך שוין נים! היינט געפי־
נען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט
מען, עפרות זהב, און ווילען וויל מען דערפאַר סך־הכל דריטהאלבען
מיליאָן, עס איז א מציאה פון א גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס
ס'איז אביסעל צו ווייטליך, היינו, סע שטעקט אזש אין סימביר,
און פאָהרען בעראַרף מען אהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום
אהין געהט נישט קיין באַהן. ווענמען לעגט מען פיר אזא גרויס גע־
שעפט? געוויינטליך, בראָצקי'ן! איז אָבער די צרה, ווי אזוי דער־
יאָגט מען זיך צו בראָצקי'ן אין דער קאָנטאָר? ראשית חכמה,
שטעהט ביי דער טהיר א שווייצאַר מיט קנעפּ און קוקט אויף דער
קאָפּאָטע; ווי באַלד איין אַלטע קאָפּאָטע, אזוי גיט מען איהר דעם
וועג; און אז גאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאַר,
שטעהט מען אָפּ א שעה זעכס אויף די טרעפּ און מע וואַרט, טאָ־
מער וועט גאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי'ן דורכ־
געהן, און אז מע דערלעבט איהם שוין יאָ צו זעהן געהן, פליהט ער
פאַרביי פייל אויס'ן בויגען, און איידער מע קוקט זיך אַרום, זיצט
ער שוין אין דער קאַרעטע — און א גוטען טאָג מיט דער קאָפּאָ־
טע! קאָן מען נים זיין אזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך
א מאָל. אויף מאָרגען איז ווידער די אייגענע געשיכטע; א קליי־
נינקיים, א מענש האָט אזוי פיעל געשעפטען?! מע קאָן נים אזוי
גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי'ן! נאָר צו גאָט א האָפנונג, איך
וועל מיך מסתמא א מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין
גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך
איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל
איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט גע־

בען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער און אַלעמען בע־
זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף „ארץ־ישראל“, קעהרסט דו אוודאי מיינען „ציניזם“? דאָס איז זעהר א הויכער ענין, האָטש אין יעהופּעץ אויף דער בערזע האַלט מען עפּיס נישט דערפון. איך בין געוועזן א פּאָר מאָל ביי די היגע „ציניסטען“ אויף די „זאַסעדאַניעס“ און האָב געוואָלט וויסען, וואָס דאָס איז, האָט מען אָבער אַלץ גערעדט אויף רוסיש, און דוקא א סך גערעדט. דאַכט זיך, וואָס וואָלט זיי געאַהרט, זיי זאָלען זיך דורכרעדען מיט אידען אויף אידיש?... איך האָב אַפילו א פּאָר מאָל א רעד געטהאָן מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האָבען זיי מיך אויסגעלאַכט: „וויים איך וואָס? ציניזם! דאָקטאָר הערצעל! אויך מיר א געשעפט!“...

ה נ " ל.

XVIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל עווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין ניטעל איז גע־בליבען איין אלמנה מיט זיעבען קינדער יתומים, איינס קלענער פונ'ם אנדערען! געשטאָרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון א צאָהן, דאָס הייסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געווען נישט קיין געזונדער; ער פלעגט, נישט פאַר מיר גערעכט, גאַנץ אָפּטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטוועגען האָבען מיר געמיינט, אז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף נעהמט ער און נעמט זיך אַרויס א צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לעגט זיך אנידער און שטאַרבט אוועק. ווי זאָגט די מאמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער ווייסט נישט, וועמענס מאָרגען עס איז"... און דערווייל̈ע נעבאָך ניטעל לעגט איין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען גאָר נישט צו פערשרייבען! אוודאי ווען חלילה פערקעהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטאַרבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אלמן, וואָלט ער געווים אזוי פיעל טרערען נישט פערגאָסען און וואָלט מסתמא באַלד נאָך שלשים געבראַכט צו פיהרען פון באַרדיטשעוו א שטיפ־מאמע פאַר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס טאַקי אקעגען אלע מאַנס־בילען, די כפרה מעגט איהר זיין פאַר אייערע ווייבער. וואָרום נואו

איז דאָס געהערט געוואָרען, אַז אַ טאַטע פון קינדער זאָל זיך אריינ־נעמען אַ משוגעת אין קאָפּ אריין — מיליאָנען! אַ גליק האָט איהם געטראָפען: ער שטעהט ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר! איך האָב מורא, אַז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט געהן. איין עבירה די שטיוועל, כלעבען! אָט באַלד טאַקי חאַפּט בראָצקי אַרויס די מיליאָנען און פליהט אוועק קיין סימביר — וואָס איז? מנחם־מענדעל אַליין האָט געהערט, אַז דאַרטען ערגיץ אין אַלדי שווארצע יאָהר וואַלגערט זיך גאָלד מיט קוועק־זילבער! ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „אַ טויבער האָט געהערט, ווי אַ שטומער האָט דערצעהלט, אַז אַ בלינדער האָט געזעהן, ווי אַ קרומער איז געלאָפען“... נאָר איך וויים פריהער, אַז אינ'ם אַנדערען בריעף וועסט דו מיר גע־ווים שרייבען, אַז פונ'ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם. עס וועט זיך אָבער געפינען אַ שלאַק מיט אַ נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אַז אַ קוה איז געפלויגען איבער'ן דאַך און געלעגט איין איי, וועסט דו צעלאָזען די פּאָלעס און וועסט ווידער לויפען, ווי אַ משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן קאָפּ, אַז דו האָסט אין דער היים אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר אַרויס, ווי אויף משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט גלוסטען אַרומשלעפּען זיך איבער פרעמדע הייזער און אַרומטראָגען זיך מיט אַזעלכע נאַרישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער גאָל הערענדיג! נאָך האָט דיך ניט אָנגע־לערנט יעהופּעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פייער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע: מאיר משולם'ס געדענקסט דו? האָט ער אַ טאָכטער שפּרינצעל, געווען אַ געזונדע מויד איין איי־זערנע, שוין אפילו אַביסעל איין איבערגעוואַכסענע, נאָר זעהר אַ געראָטענע! האָט זיך צו איהר פערנאַדעט אַ מוכר־ספרים'ניק, וואָס

טראָגט אַרום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען אויף פּראָקאָט. האָט זיך נעבאך שפּרינצעל צוגעחאַפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען, ווי צו עפּיס רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, א שטיקלעך הונדערט, און זי איז גע־וואָרען, נים פאַר מיר געדאַכט, עפּיס אַזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט א משונה־מאָדנע לשון, אַלץ אַזעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן נים פערשטעהן; זי זאָגט, אַז מע רופט זי נים שפּרינצעל, נאָר „בערטע", און זי קוקט אַרוים אַלע מינוט, אַלע רגע, אַז אָט־אָט קומט עפּיס איינער, וואָס מע רופט איהם „לאָרד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי אַרוים דורך א פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אַלדי שווארצע יאָהר אַזש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען איין אויסחאַפּעניש אויף די פּוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אוים אַזעלכע ווילדע זאַכען, וואָס נישט גע־שטוינען, נישט געפלויגען?...

XIX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט. הער אַ מעשה: אז איך האָב אָנגעהויבען ווערען איין אריינגעהער צו די בראַצקים, בין איך געוואָרען אַ גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עס האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושאַרען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועל־דער און באַהנען און פאַראַחאָדען און פאַבריקעס אויף מיליאָנען, און אַלץ פון בראַצקי'ס וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זע־נען פאַרהאַן אַ פּאָר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראָגט אַ טענ־דעווערענדע מיט אַ העננקאָלנער, און דער אַנדערער הייסט מיט אַ משונה מאָדנע נאָמען, וואָס איך שעם זיך דיר איהם אַרויסשריי־בען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיך געפּאַקט איינמאָל בשעת איך בין געגאַנגען פון בראַצקי'ן, און טענדעווערענדע האָט זיך אָנ־געריפען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אויס, רב מנחם מענדעל, וואָס מיר ווילען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אַזוי: מיר האָבען געהאָרכט, אַז איהר דרעהט זיך דאָרט אַרום די בראַצקים, מהכתיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, וואָס האָבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאָג איך, וואָס זשע ווילט איהר? „וואָס, זאָגט ער, זאָלען

מיר וועלען? מיר ווילען דאָס, וואָס יעדער מעקלער וויל. מיר ווילען פערדיענען, מיר זענען אויך מעקלערס, מיר האָבען אויך געשעפטען, א קשיא אויף א מעשה, אביסעל אין אייער זכות, אביסעל אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּיס מאַכען, וועלען מיר מאַכען אינאיינעם, עס וועט זיין „יחלוקו“, ווינציגער פערדיענט, אבי פערדיענען, ווי זאָגט מען: פון א קריווע קאָכט מען וועטשערע...“ — על כל פנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים? זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, געשעפטען זעהר א סך מיט גאָט'ס הילף. מיר האָבען קויהלען אין פּאָלטאַווער גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאָניעווער אריעזד, מיר האָבען א מיהל איין אָפּגעברענטע אין פּערעיאַסלאַוו. מיר האָבען מאַשינעס אזעלכע גאָר נייע, א פינסקער איד האָט זיי אויסגעטראַכט. היינט האָבען מיר א פּריץ, וואָס וויל אויסבייטען א וואַלד אויף א „גוראַלנע“, און א אידען האָבען מיר, וואָס וויל קויפען א גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד. היינט אימעניעס! וועלדער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעס, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעס, וועלען מיר אייך געבען קונים“. — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעס און וועלדער האַנדעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעס שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט, אז איך זאָל קיין אימעניעס מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעווערענדע, אלע געשעפטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט א אימעניע אויף קאַווקאַז, א אימעניע מיט נאַפט, דאָס הייסט, אזא מין ערד, וואָס עס שפּריצט פון דאָרט נאַפט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט גאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס'איז גאָר א סברה, אז די ערד קאָן דאָרט אַרויסוואַרפען א מיליאָן פוד נאַפט אין איין טאָג!“... — אויב אזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז א געשעפט! אָט דאָס גיט אַהער! און מיר זענען אוועק אלע דריי אין דער „אידישער מאַלאַטשנע“ (איך

געה שוין מעהר ניט צו סעמעדעני'ן, ווייל דאָרט טרייבט מען ארויס, געה איך שוין אין דער „אידישער מאָלאָטשנע", פאָרט היימליכער, צווישען אידען, מע קאָן זיצען און רעדען און טהון וואָס מע וויל), און דאָרט האָבען מיר ארומגערעדט דאָס געשעפט און געשלאָסען שותפות, און אז ס'איז געקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה געווען דעם סוד, אז ביי דעם געשעפט ארבייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט גראָבע ליפען, דער אנדערער א נעלער, ער האנדעלט מיט זייגערלעך, א מורא'דיגער בעל־מגזם, גאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט א רויטער נאָז מיט ווייס־פערלעך, אויך א ווילדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אלמן. אז איך האָב דערהערט אזוי פיעל שותפים, איז דאָס מיר אפילו ניט אזוי געפעלען. טענדערוועריעגדע האָט אָבער איבער מיר אזוי לאַנג גערעדט און דערצעהלט משלים, אז איך האָב געמוזט מוסכם ווע־רען, מיר זאָלען זיך אלע צעשרייבען אויף פאַפּיער. געוויינטליך, צווישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט געדרונ־גען, אז איהם קומט א גרעסערער חלק. גאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אנדערען צד זיין אזוי פאַרטיג, ווי איך בין פאַרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין גאָרניט שלעכט. וואָרום ביי אַט אזא מין געשעפט ווי אזוי פערדיענט מען ניט חאַטש א מיליאָן קאָרבען? עס איז ביי מיר געבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאָמער ווערד דאָס געשעפט, דינג איך מיר באַלד א קאָנטאָרע אויף ניקאָלאַיעווסקי און איך ווער מיט גאָט'ס הילף א גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען, עס זאָל זיין מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרייַ־בען עפּיס זעהר אַ נויטיגס, האָב איך פערגעסען וואָס. לאָז איך שוין, אם ירצה השם, אויפ׳ן צווייטען מאָל.

הנ״ל.

XX.

שיינה־שײנדעל פון כתריעלוקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, וואָרום איך האָב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי איין ארבעס אין דער וואנד. ווי זאָגט די מאַמע: „שפּיעל דעם חתן ווייגענדרינגס, ער האָט זיך זיינס אין זינען"... ביזט טאַקי אוודאי א גרויסער חשוב אין יעהופּעץ, וואָרום דו שטעהסט דאָך ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאָנען, נאָר נאָך אלעמען זאָלסט דו ניט זיין ביי זיך אזוי גדול'דיג. די מילאָנען זענען נאָך לעת־עתה ביי בראָצקי'ן, ניט ביי דיר, און עס קאָן זיך אויסלאָזען, אז די ערד, וואָס שפּריצט מיט שמן־זית, זאָל גאָר שפּריצען מיט „מים־אחרונים־וואַסער", און אז עס וועט קומען צו עפּיס, וועט זיך אויס־לאָזען מיט פּעטש. און וועמען וועט מען פּאַטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אז דו זאָלסט זיך בעצייטענס ארויסחאַפּען פון דיַדטען און קומען אהיים. זאָלסט פערגעסען, וואָס ס'איז געוועז ביז אהער. טאָמער האָב איך דיך אמאָל אנגעריהרט מיט א וואָרט. זיי זאָגט די מאַמע: „בעסער א פּאַטש פון א פריינד, איידער א קוש פון א פיינד"... און קלאַפּ א טעלעגראַם און קום צו פאָהרען

וואָס גיבער, און לאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פּרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען אַ נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פּערלאָפּען. עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר־מאָטעל משה־מאיר'ס. האָט ער אַ טעכטערעל ראַצעל, איז דאָס אַ ראַצעל פון גאָט, אַ גאַנצע געיורענע, אַ געבילבעטע מאַמזועל, שיט מיט פראַנצויזיש, קלאָפּט אויפ'ן טאַפּטשאַן, געהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם. אַ קליינינקייט, זי קומט אַרויס אַזש פון קצבים! ווי זאָגט די מאַמע: „זכות אָבות איז קיין קאַטאָוועס"... הכלל, מע רעדט איהר שדוכים פון דער וועלט, און זי פּערעבענדיוועט נאָך; וואָס מע ווייזט איהר, געפעלט איהר ניט. זי וויל אַ חתן דוקא מיט אַלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס טע־לערעל פונ'ם הימעל! שדכנים האָבען געאַרבייט אויף אַלע כלים און מע האָט איהר אַראָפּגעבראַכט אַ חתן, איין אַנטיק, זאָגט מען, אַ קאַרעפּירער אתרוג, און דוקא פון אַ קליין שטעדטעל, פון אור־ריטש! צענויפגעפאָהרען זיך, האָט מען, געוויינטליך, אַריינגעלאָזט חתן־כלה אין אַ בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אייך מכּח דריי־פוס'ען?" מאַכט ער צו איהר: „מכּח וואָסער דרייפוס'ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאַכט ער: „ניין. מיט וואָס האַנדעלט ער?"... איז זי באַלד אַרויסגע־לאָפען פונ'ם חדר און איז געפאַלען חלשות. און דער חתן האָט נעבאָך בחרפּה געמוזט אָוועקפאָהרען צוריק קיין אָוריטש — אַ מכּה איהם, אַ מכּה איהר, אַ מכּה זיי ביידען! איך בעט דיך, מאַך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען מענשען: ווער איז אָט דער דריי־פוס, וואָס עס קאָכט מיט איהם אַזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראָצקי׳ן האָב איך מיך צע־נאַנגען. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאָר איך האָב אויפגעהערט געהן אהין — וואָס איז מיר בראָצקי, אז איך שפּאַר שוין גאָר אָן צו רויטשילד׳ען קיין פּאַריזש ? ! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך, מנחם-מענדעל, צו רויטשילד׳ען אזש קיין פּאַריזש ? איז דער תירוץ טאַקי : ווייעדער קאַווקאַז און וויע־דער נאַפט ! אַלע נאַפטען, וואָס אויף קאַווקאַז, זענען זיינע, און אַליין זיצט ער אין פּאַריזש. בלייבט דאָך די קשיא, ווי קומט די קאַץ איבער׳ן וואַסער ? פאַלט מיר איין אַזאַ מין געדאַנק : פאַר־האַן ביי אונז אויף דער בערזע אַ פויגעל, וואָס ער הייסט טודרוס. אַט דער טודרוס איז געווען אַמאָל גאָר אַ גרויסער שפּעגעלאַנט, אַ הייסער, אַ פייעריגער שפּעגעלאַנט. אז דער עולם האָט זיך אָפּ־געשאָקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אַלע גרויסע שפּעגע־לאַנטען (און איך אויך בתוכם) געוואָרען מעקלערס, און טודרוס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין פּאַריזש און דרעהט דאָרטען די גרעס־טע געשעפטען אויף מיליאָנען ! אויף מיין גליק בעדאַרף אַצינד טודרוס זיין היע אין יעהופּעץ. האָב איך מיך נישט געפוילט און

בין אוועקגעלאָפּען צו איהם אהיים און האָב איהם גאַנץ פיין איבער־געגעבען, אַז איך האָב אָנגעשמעקט איין ערטעל אויף קאַווקאַז, וואָס שפּריצט מיט נאַפט, און וועדליג מע הייסט זיך געבען דערפאַר אַ סך געלד, ווייזט אויס, אַז דאָס געשעפט פּאַסט גאָר קיין פּאַריזש. רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב אַ קונה!“ פרעג איך: ווער איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד“! — איהר קענט זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ען? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט רוטשילד'ען? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, ביידע פערמאָגנען, וויפיעל געשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפיעל געלד איך האָב ביי איהם פערדיענט!“ — האָט קיין פּאַראיבעל ניט, זאָג איך, אפשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אוועקשרייבען צו רויטשילד'ען קיין פּאַריזש? „אוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין קונץ ניט! אך בין טאַקי מיט איהם ווי אַנדערע צוויי, נאָר איינס צום אַנדערען געהער זיך נישט אָן; מע בעדאַרף האָבען איין אָפּים מיט אַ פּלאַן, אַנדערש קאָן מען ניט“. בקיצור, איך בין אוועק צו מיינע שותּפים און האָב איהם געבראַכט פון זיי איין אָפּים מיט אַלע זיעבעצעהן זאַכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אַזוי מנחם־מענדעל שטעלט צענויף מיט גאָט'ס הילף אַ געשעפט? השם יתברך זאָל נאָר העלפען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויט־שילד'ען, פערשטעהסט דו שוין, וואָס פאַר אַ פּנים עס וועלען דע־מאָלט האָבען ביי מיר אַלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז נאָר שלעכט דערווייליע, וואָס סע פעהלט דאָס מזומנ'ע דרייערעל. זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אַזוי די וועלט איז געענגט אין געלד. ממש מע געהט אויס, מע שטאַרבט נאָך אַ קער־בעל! מע קוקט אַרוים אַלע טאָג אויף גרויסע אָנזעצען. נאָר זאָרג נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אַלץ ביז אַ צייט; פאַר אונזער עגמת־נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרוים נחת. לאָז נאָר אָנ־קומען די גוטע בשורה פון פּאַריזש, וועל איך מיך שוין אַריינכאַ־פּען אין קלייט אַריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אַלע, זאָלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף דרייפוסען, איז דאָס זעהר אַ שענע מעשה. אַזוי איז געוועזען די געשיכטע: אין פּאַריזש איז געווען דרייפוס אַ קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס'איז געווען אַ קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עסטערהאַזי איז געווען אַ מאַיאָר (אַ מאַיאָר איז עלטער פון אַ קאַפּיטאַן, און אפשר, פערקעהרט, אַ קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער געוועזען, דאָס הייסט דרייפוס, אַ איד, און עסטערהאַזי דער מאַיאָר איז אַ כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די באָרדערא. דאָס הייסט, דער מאַיאָר עסטערהאַזי האָט אָנגעשריבען די באָרדערא, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע באָד אויף איהם, אויף דרייפוס'ען. איז געגאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם גע'משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף איין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפּאַרט. איז געגאַנגען זאָלאַ און האָט געמאַכט אַ גוואַלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אַז סטייטש, ער ווייסט פאַר קלאָר, אַז ס'איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באָרדערא; וואָס האָט איהר צו איהם, ס'איז גאָר דעם מאַיאָר'ס אַרבייט, עסטערהאַזי'ס! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם גע'משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאַקי זאָלאַ, און איז גאָר אַנטלאָפען. איז געגאַנגען נאָך איינער, פּיקער, אַ פּאָלקאָווניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און ליאַרעמען. איז אַרויסגעשפּרונגען מערסי, דוקא אַ גענעראַל, און נאָך איינער ראָזשע, אויך אַ גענעראַל, און נאָך אַ סך גענעראַלען, און האָבען

געזאָגט פאַלשע עדות אויף דרייפוס'ען. איז געוואָרען אַ געפּילדער צווישען די פראַנצויזלעך, מע זאָל איהם אָראָפּברענגען, טאַקי דריי־פוס'ען. האָט מען איהם געבראַכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפט. איז געקומען צו פאָהרען איין אַדוואָקאַט פון פּאַריז. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען. האָט ער געמאַכט פון אַלע גענעראַלען אַ פּלעדערוויש. און דרייפוס'ען האָט מען פון דעסטוועגען ווידער אַ מאָל פער'משפּט. נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יאָ שולדיג, און פאָרט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאַקניסעל!... היינט פער־שטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס'ען?

הנ"ל.

XXII

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז דו ביזט ניט ווייט פון אַ משוגענעם, עס געהט דיר אָפּ נאָר איין זאַך — נעמען אַ שטעקען און לויפען איבער די גאַסען! האָסט דו געהערט אַביסעל אַ גדולה: ער שפּריצט מיט גאַז, פליהט קיין פּאַריזש, וואַרפט מיט מיליאָנען! ער גלייכט זיך צו די יעהופּעצער נגידים. ז י י האָבען קיין געלד ניט, און ע ר האָט קיין געלד ניט. ווי זאָגט די מאַמע: „בין איך מיר אויך אַ בהמה און פּגר אין דער טשערעדע"... געדענק מיין וואָרט, מענדעל, אַז מע וועט דיך ברענגען אַהיים אָדער אין קייטען, אָדער אין אַ ליילעך, אַזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאָלסט געדענקען, אַז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאַר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו ווילסט מיר אָננעמען, דאַנק איך דיר זעהר. לאָז זיי גאָט העלפען אַזעלכע קונים אַ סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואָס פערדיענען מילי־מיליאָסען און פּגר'ען פאַר אַ גראָשען, הלואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אַזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט אַ איד זיין אַ קאַפּיטאַן, און וואָס פאַר אַ מין ב אָ נ ד ע ר אָ, וואָס איינער לעגט אַרויף אויף דעם אַנדערען? צו וואָס האָט דער ז אָ ל ע בעדאַרפט אַנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאַר וואָס עפּיס פון הינטען, נישט פון פאָרענט?... ווי זאָגט די מאַמע: „ציעגען זאָלען אַזוי וויסען פון פרעמדע גערטנער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם“...

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דאָס קאַווקאַז האָט געמענט אַריין אין דער ערד אַריין איידער איך האָב דאָס דערקענט! איך טאָר מיך נאָר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ פשוטע מעשה: נעכטען קום איך אַרוים אויף דער בער־זע, געהט מיר אַקעגען ט ו ד ר ו ס און מאַכט צו מיר: „הערט נאָר, רב איד, וואו איז ערגיץ אייער קאַווקאַז?“ — קאַווקאַז, זאָג איך, איז אויף קאַווקאַז, וואָס איז דען? „איך האָב, מאַכט ער, נאָכגע־דאַכט אויף דער לאַנדקאַרט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאָזט זיך אויס, אַז די שטאָדט, וואָס איהר האָט דאָרטען אָנגערו־פען, איז אַ נעכטיגער טאָג“. — וואָס הייסט, זאָג איך, אַ נעכטינער טאָג? „אָט דאָס הייסט, זאָגט ער, ס׳איז גאָר אַזאַ שטאָדט נישטאָ אויף דער וועלט. עפּיס אַ נאָמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאָס אַ איד, זאָגט ער, און לעגט פאַר אַ געשעפט, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאָך וועמען? רויטשילד׳ען! איהר ווייסט, זאָגט ער, ווער רויטשילד איז?!“ — פאַר וואָס, זאָג איך, זאָל איך ניט וויסען? איך ווייס זעהר גוט, זאָג איך, ו ו ע ר ר ו י ט־ש י ל ד א י ז, נאָר וואָס בין איך, זאָג איך, שולדיג? מע האָט

מ י ר געזאָגט, האָב איך א י י ך געזאָגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפֿען זוכען די ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע און האָב איהם געפֿונען אין דער „אידישער מאַלאָטשנע“, דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם גענומען אויפ׳ן צימבעל: — זאָגט מיר נאָר, ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע סערדצע, וואו געפֿינט זיך ערגיץ דאָס געשעפֿט אונזערס? „ס׳א משל, מאַכט ער, דאָס געשעפֿט איז דאָך ביי אייך, א י ה ר האָט דאָך דעם קונה!“ — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפֿט גופֿא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אַזוי פֿאָהרט מען אהינצוצו, דורך וואָס פֿאַר א שטאָרט? „דאָס, מאַכט ער, ווייס איך גראָד נישט, דאָס בעדאַרף וויסען דער שותף מיינער“. זענען מיר נעגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אָבער דער שותף, אַז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער ר ו י ט ע ר נ אָ ז. און די ר ו י ט ע נ אָ ז זאָגט, אַז ער ווייסט ניט פֿון קיין פּותר און פֿון קיין חלום; ער האָט געהאַרכט, זאָגט ער, פֿון יענעם מעקלער, וואָס מיט די ג ר אָ ב ע ל י פּ ע ן, אַז די ט ע נ ד ע ו ו ע־ר ע נ ד ע האָט א געשעפֿט אויף ק אָ ו ו ק אַ ז, נאָר וואו ק אָ ו ו ק אַ ז און וואָס ק אָ ו ו ק אַ ז — ווייסט ער ניט, ער זאָל אַזוי ניט וויסען פֿון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך געוואַלט דערגרונטעווען, פֿון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפֿט און ווער האָט דאָס אויפֿגעגעבען, האָט איינער אָנגעוויזען אויפ׳ן אַנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז ס׳איז געבליבען מסתמא, אַז דער גאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אַזאַ גליק, משטיינס געזאָגט, אַז אומעדום בין איך דאָס כפּרה־היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנ־גען? אַז ס׳איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בעגראָבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאַכט זיך, אַלסדינג גוט און שען און פֿיין, אָט־אָט חאַפּ איך דאָס גליק, אָט־אָט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רעדעל א דרעה־איבער, און עס לאָזט זיך אויס א נעכטיגער

טאָג! ניט בעשערט, אפנים, אז איך זאָל אויפקומען פון מעקלע־ריי, האַפּען אַ גראָבס און אַנטלויפען! ניט בעשערט, אז מנחם־מענדעל זאָל אויפקומען, ווי אַנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אַלע טראַסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאַכט גע־שעפטען און פערדיענט געלד, און איך דרעה מיך אַרום, ווי אַ פּרעמ־דער. איך זעה פאַר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט האַפּען... איך בין שטענדיג עפּיס ווי אין דרויסען... אפנים, איך האָב מיך נאָך ניט אַרויפגעשלאָגען אויפ'ן ריכטינגען וועג? קיין מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל געפינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג זוכען, און אַז מע זוכט, געפינט מען... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדע־רען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לאָז גריסען שווער און שוויעגער און שרייב מיר, וואָס מאַכסט דו עפּיס אין געזונד, און קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך אין כתרילעווקע?

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. צרות רבים חצי נחמה. אַז מע זעהט זיך אָן יענעמס צרות, ווערד אַביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אָט נעם, למשל, דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. גע־וועזען אַמאָל אַ פּאַדראַטשיק, זאָגט ער, אַ גביר, אַ בעל־הבית פון היי־זער און קליימען אייגענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאַזנאַ“. ער האָפּט אויפמאָנען אַ סך געלד, נאָר אַ סך געלד. נאָר מחמת ער האָט נישט אַ גראָשען ביי דער נשמה, האַלט ער זיך אויף לעת־עתה ביי מיר. אם ירצה השם, אַז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט ער מיך, זאָגט ער, ניט פערגעסען... און נאָך איינער שטעהט מיט מיר צוזאַמען, נאָך אַ גרעסערער אָרעמאַן פון יענעם: ער איז אַ שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאַכט אַ בוך! דערוויילע, ביז זיין בוך וועט פאַרטיג ווערען, האַלט ער זיך אויף מיט אונז

אינאיינעם. און פאַר רחמנות גיט איהם די בעל־הבית'טע אַמאָל אַ גלעזעל טיי. און נאָך איינער האַלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, אַ מין עני ואביון, דער שרייבער איז אַ הונד קעגען איהם! ווער און וואָס ער איז — ווייס איך אַליין ניט: עפּיס אַ שטיקעל אַגענט, אַ שטיקעל שדכן, אַ שטיקעל אַקטיאָר, זינגט ליעדלעך און טרייבט אַרויס מייז, — זעהר אַ פריילִיך אידעל, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און געהט אוים ממש פאַר אַ שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אָן אַזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אַז מע פערגעסט אָן די אייגענע!... געדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאָלען געזונד זיין און פון שווער און שוויעגער און פון איטליכען בעזונדער.

הנ"ל.

XXIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואס האב איך דיר געזאגט, דו אפגעריסענער נאר? קושען בעדארפסט דו דאך די ווערטער מיי־נע, ווי זאגט די מאמע: „קוש דעם קאנטשיק, וואס שמייסט דיך!"... האסט זיך שען אויסגעהאנדעלט דארטען, וואס טויג מיר גרויס, און האסט זיך צענויפגעסקאמפאניעט מיט א פיינער חברה שלעק, פאדראטשיקעס, שלעפערס, מחברים, ליעדעלמאכערס, מיי־זענטרייבערס — ניטא ווער ס'זאל לאכען און געגוג! אוודאי דארף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופעץ אויף איין אכסניא און טרענצ־לען קערבלעך! מיר געפעלט נאר, וואס דו ביזט געקומען צום שכל: אפנים, זאגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דארטען, ווערען א מיליאנשטשיק? ביזט נאך מסופק, מענדעל? איך שריי שוין פון לאנג, אז דו זאלסט זיך ארויסשלאגען פון קאפ די דאזיגע נארישע געדאנקען. לאס איך שוין אזוי זיין בעוואהרענט פון אל־דאס בייז און דו פונ'ם נאר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואהרענט פון מיליאנען! פערגעס, מענדעל, אן די מיליאנען, פערגעס, אז ס'איז גאר פאראהן ערגיץ א בראצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואס העכער פון דיר, קוק וואס נידעריגער פון דיר", — אזוי, דאכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופעצער פיינע מענש־לעך, וואָס טראַסקען. לאָזען זיי טראַסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּיס פּלוצים דערמאָנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפּרעגען אויף אונזער כתרילעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּיס געוואָרען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פאַר מיין געזונד? אפנים, דו האָסט זיך טאַקי פאַרט פער־בענגט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאַמע: „לאָז דאָס קאַלב לויפען, עס וועט זיך אויסהונגערען, וועט דאָס אליין קומען אהיים"... איך וואַרט אויף א דעפּעש פון דיר. אז דו פּאַהרסט. שוין צייט, שוין לאַנג צייט — הלואי זאָל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

סוף פונ'ם דריטען בוך.

א בכבוד'ע פרנסה

מנחם־מענדעל — אַ שרייבער.

געשריבען אין יאָהרען 1903—1909

א בכבוד'ע פרנסה

(מנחם־מענדעל — א שרייבער).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב אוועקגעוואָרפען אַלע געשעפטען, איין עק, אוים בערזע, אוים סעמעדעני, אוים מעק־לעריי — ס'איז גאָלע שווינדעל מיט האפעריי, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאָהר ווייסט וואָס! איך האָב שוין היינט א נייע פרנסה, א שפּאָגעל־נייע פרנסה, אביסעל א שענערע און א לייטי־שערע פרנסה — איך בין געוואָרען למזל א שרייבער. איך שרייב! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פון מיין לעצטען פון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האַלט כּמאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די גאַזעטען, און דערפון טאַקי לעבט ער. דהיינו, ווי אַזוי? ער זעצט זיך אַוועק און שרייבט אָן אַ זאַך און שיקט עס אַוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אַז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, אַ קאָפּיקע אַ שורה, וויפיעל שורות, אַזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב געוועזן: גוואַלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאַכט זיך, איך האָב אויך געלערענט אין אַ חדר, און אַ האַנד צום שרייבען האָב איך אַ שענערע ווי ער. — אפשר וואָלט איך מיך אַ פּרוב טהון און געבען אַ שרייב־אַריין אין אַ אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאַר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און געה און שרייב אַוועק אַ בריעף גלייך אין דער רע־דאַקציע אַריין, אַזוי און אַזוי, און איך דערצעהל זיי אויס מיין גאַנ־צע בעגריפיע. ווי אַזוי איך האָב אַמאָל געקנאַקט אויף דער בער־זע, אין אָדעס און אין יעהופּעץ, איבערגעדיענט כל העבודה־זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאָנדאָן" און מיט „פּאַפּיערלעך" און מיט „יקנה"ז" אין די מיליאָנען אַריין, געוועזן זיעבען און זיעבע־ציג מאָל אָט אַ נגיד און אָט אַ קבצן, אָט אַ גביר און אָט איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געזשאַלעוועט מיין טרחה און האָב זיי אַרויסגעשריבען אַלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און געבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים אַרום פון דער רעדאַקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אַז מיין שריי־בעכץ געפעלט זיי דוקא זעהר גוט, און לעגען מיר פאַר, איך זאָל זיי אַרויסשרייבען די אַלע מיינע בעשרייבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגעניגען אָפּדרוקען אויפ'ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאַר דער שורה, אַ קאָפּיקע אַ שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אַזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באלד געגעבען א חאפ אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאן איך אנשרייבען? צום אלעם מינדעסטען רעכען איך, אז איך קאן אין א לאנגען זומערדיגען טאג אנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאכט דאס נים א צעהנערעל א טאג? האבען מיר א קיימא־לן, הייסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשא־לאוואניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאנג געטראכט, האב איך מיר געקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פאפיער און האב מיך אוועק־געזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האלט סאמע אין רעכטען שרייבען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די וויי‎טער־דיגע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאלען לעבען, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בע־זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך ווער פארטיג מיט מיין בעשרייבעכץ, דאס הייסט, מיט'ן נאמען פונ'ם בעשרייבעכץ, מחמת איך האב נאך ניט קיין נאמען, אזוי שיק איך עס אוועק באלד אהין אין דער רעדאקציע. און בעט, מע זאל דיר ארויסשיקען אויף דיין נאמען קיין כתרילעווקע עט־ליכע קערבלעך ער לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאלסט אויך הנאה האבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז א ביסעל ליי־טישער פון מעקלעריי: ביי מעקלעריי הייסט עס „קארטאוש“, און ביי שרייבעריי רופט מען דאס „גאנעראר“... א זים קערבעל אט דאס גאנעראר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

הנ"ל.

II.

שיינע־שיינדעל פון כתריִלעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בעשערטער, וואָס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאָך דיך קיין קויל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואַנדאַריין! די מאַמע זאָל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פערשרייבען: „אַ קראַנקער, זאָגט זי, וועט געזונד ווערען, אַ שכור וועט זיך אויסניכטערען, אַ שוואַרצער וועט וויים ווערען, און אַ נאַרר וועט בלייבען אַ נאַרר"... און זאָג אפשר, אַז זי איז אומגערעכט! בערעכען זיך, וואָס דו האָסט אָפּגעטהאָן, זינט איך קען דיך פאַר אַ מאַן, אַז אָך און וועה איז מיר, — איז דיר נאָך קאַרג, נעהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאַר אַ מאַרשעליק! אַ „רייבער" געוואָרען און „רייבט"! און סע געפינען זיך נאָך אַזעלכע נאַראָנים, וואָס זיי צאָהלען דערפאַר. ווער ווייסט, וואָס דו קאָנסט מיט דיינע בעשרייבעכצען אָנאַרבייטען חלילה. איך בין שוין אַ געלערענטע. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פאַר אַ געשלאָגענעם הונד טאָר מען קיין שטעקען ניט ווייזען"... בראָש קלויבט ער זיך אוים אַלע מאָל גרינגע פּרנסות, לופטיגע פויגעלעך. נאָר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופּעץ אויף דער סטאַנציע און וועט „רייבען", און איך וועל זיך וואַלגערען דאָ אין כתריִלעווקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע"! שוין א וואך דריי, אז זי האט זיך אריינגעחאפט צו אונז. די „פלענציע", און וויל גאר נישט ארויס. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרויס... און וואס דו ביזט מיר מנדר דאס געלד פון דיינע שרייבעכצען, דאנק איך דיר בעצייטענס. דיינע יעהופעצער פיינע בריות מעגען עס פערמאגען אויף איין ווארעמעס, וואס דו וועסט זיך שוין דאר־טען אננעמען „גאלענאר". דו ביזט אליין א ג א ל ע נ א ר. דאס הייסט, פון אויבען ביז אראפ — נארר... און אויב דו ווילסט, איך זאל ניט געהן יונגערהייד פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאלסט דו זיך ארויסשלא־גען פונ'ם קאפ אלע דיינע לופטיגע פרנסות מיט דיינע זיסע שריי־בעכצען, און קומען צו פאהרען אמאל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שווער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א גאסט, ווי די מאמע זאגט: „באדיי דעם אויוען צעוואל־גערען"... ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

משה דוד דעם קאלעקטאר געדענקסט דו, צי ניין? האט ער זיך מיישב געווען און האט שוין לאנג געווארפען איין אום־חן אויף זיין ווייבעל, געוואלט פטור ווערען פון איהר, ניט געוואוסט ווי אזוי; נעמט ער און פאהרט אוועק אין אמעריקע. האט זי איהם געפאקט ביי דער גרעניץ און געמאכט אזא שקאנדאל, אז ער וועט דאס פערזאגען א צעהנטען. א ליטוואק קאן! מיינע צרות אויף זיין קאפ!

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אַז עס וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאַנקען גאָט, אָפּגעדרוקט אויפ'ן בלאַט גלייך מיט אַלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּיס גאָר איין אַנדער מענש. די ערשטע מינוט, אַז איך האָב דערזעהן מיין נאָמען אויפ'ן בלאַט אָפּגעדרוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — האָ־בען זיך מיר אַזש געשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואָס? נאָר מחמת גוטסקייט, וואָס סע געפינען זיך אַזעל־כע גוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאַקי די רעדאַקציע. על־פי שכל דאַרף מען פערשטעהן, אַז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דאָ גענוג שרייבערס אָהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האָט זי זיך ניט געפּוילט און האָט זיך אָוועקגעזעצט און האָט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעכץ, ווי עס זעהט אויס, פון טאָוועל ביז טאָוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאַט, דאָס הייסט, אין ב ר י ע פ ק א ס ט ע ן, אַז מיין בעשרייבעכץ איז איהר געפעלען, נאָר ס'איז אביסעל צו לאַנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאַנגט זי פון מיר, איך זאָל איהר ניט אויסטראַכטען מעשיות פונ'ם קאָפּ; זי וויל נישט מעהר בלתי איך

זאָל איהר ש י ל ד ע ר ע ן (אזוי טאַקי מיט דעם לשון) דאָס לעבען פון דער שטאָדט יעהופעץ מיט אַלע איהרע טיפּען. די משמעות, אז זי וויל וויסען, וואָס ביי אונז אין יעהופּעץ טהוט זיך. וואָרום וואָס דען איז דער פּשט „טיפען"?... איאָ, איין איידעלקייט פון א רעדאַקציע? קאָן מען דאָך שוין אזוי גראָב ניט זיין און ניט אָפּלעגען אויף מאָרגען. האָב איך אויסגעטהאָן די קאָפּאָטע און איך האָב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאָג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך גאָר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שריי־בען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האָסט דו מקבל געווען עפּיס מעות פון דער רעדאַקציע? מחמת איך האָב זי געבעטען, אז זי זאָל דיר שיקען דערווייל, עד לחשבון, עפּיס אזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, א רענדעל אראָפּ, א רענ־דעל ארויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

ה נ " ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. ווער איז דאָס דאַרטען אָט די יפהפיה דיינע, וואָס דו האָסט אויסגעטהאָן צוליעב איהר די קאַפּאָטע און ביזט געוואָרען מיט איהר קוצעניו־מוצעניו? לאָז זי דיר ברענען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דאַרף זי אויף סים־סאָט כפרות, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האָניג און געב מיר ניט דיין בים"... מאָהל דיר, דיין רעדאַקציע מעג שוין דעמאָלט קרענקען, ווען זי וועט מיר שיקען מעות — מיאוס און מאוס זענען מיר שוין געוואָרען דיינע שרייבעכצען, וואָס דו שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס'איז מיר שוין בעשערט, אַז מיין מאַן זאָל זיין אַ שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואָס דאַרף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופּעץ? ניטאָ קיין טינט אין כתרילעווקע? נאָר מסתמא מוז דאָך דאָ זיין עפּיס אַ הינטער־פּיסעל, אַ שמד־שטיק, ווי זאָגט די מאַמע: „צעביים דעם עפּעל, וועסט דו געפינען אַ וואָרעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאָהרען אהיים גאָר אָהן אַ שום תירוץ, ווארום איך קאָן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרעגען זיך נאָך אַלע מאָל: ווען קומט דער טאַטע? לעג איך זיי אָפּ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. ווער שמועסט, משה־הערשעלי, מיר זאָל זיין וואָס פאַר א חכם דאָס איז, קליגער פונ'ם טאַטען. ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

וואָס זאָגסט דו אויף מיין ברייונדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאַן. קיינער ווייסט ניט, איבער וואָס. נאָר בסוד האָט ער מיר בעוויזען א האנד פול מיט בלויע צייבענס. ער איז איהר מוחל, זאָגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אבי פטור ווערען פון א שלאַק. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער א לויט מזל איידער א פונט גאָלד"... אונזער גאַנצע משפחה האָט נישט קיין גליק צו מאַנען...

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען צוויי פלעשלעך טינט, איך האָלט שוין ביי'ם דריטען. א קליינינ־קייט — בעשרייבען אזא שטאָדט, ווי יעהופעץ! אָנהויבען האָב איך אָנגעהויבען פון דער אכסניא, דאָרט וואו איך האָלט סטאַנציע, און האָב זיך גענומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית'טע. וועסט דו דאָך פרעגען: וואָס עפּיס צו דער בעל־הבית'טע? ווייל ס'איז ניטאָ קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאַן איהרער איז געוועזן א סאָלדאַט, און זי איז געוועזן ביי איהם דאַס אנדערע ווייב. געגומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צו־ליעב דעם, זי זאָל מעגען נאָכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאַן, וואָה־נען דאָ אין יעהופעץ, און האָט געהאַט מיט איהם, זאָגט זי, א לע־בען — אז אָך און וועה אויף אַלע שונאים, ווארום זי איז געוועזן סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז גע־וועזן, זאָגט זי, א בילד־פאַרשוין מיידעלוויז; אַלע מאַנסבילען, אי־דען און כריסטען, זענען געוועזן נאָך איהר די כפרה... און איצט דאַרף זי אַרויסקוקען, טאָמער וועט זיך מנחם־מענדלען פערגלוס־טען א מאָל עסען א באָרשט, אָדער א שטיקעל פלייש מיט חריין.

און דערפון אויסהאַלטען אַ זוהן אַ גימנאַזיסט און אַ טאָכטער אַ גימנאַזיסטקע, וואָס טהון טהוען זיי גאַרנישט. העלפען איהר ניט פון דאַנען אהין, און מע קוקט אַרויס, אַז די מאַמע זאָל צוטראָגען דאָס גרייטע גלייך אין מויל, אין דער פריה דאָס גלעזעל קאַווע אין בעט אריין, און שפּעטער, געקומען פון דער גימנאַזיע, איז נישט געפרעגט, צי ס'איז דאָ פאַר וואָס, צי ס'איז ניטאָ פאַר וואָס — דער אנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאָמער נישט אזוי גיך — איז הימעל עפען זיך. אָט אזעלכע קינדער זענען דאָס. אנומעלטען האָט זיך דאָס מיידעל, די גימנאַזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאַי ס'איז ניטאָ קיין זייף, און איז אריינגעלאָפען האַלב נאַקעט, מיט'ן גאַנצען האַלז אין דרויסען, אין שטוב אריין צו די אורחים, וואָס זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האָט זיך צעלאָזט אויף דער מוטער מיט אַ גוואַלד: „שטאָ זאַ סווינסטווע!“ האָבען מיר זיך שוין ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָבען זי גענומען שטראָפען: סטייטש, אָט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאַזיעם? „לא־די, זאָג איך, וואָס די מאַמע דיינע האָרעוועט אזוי, פּוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאָפסט...“ אזוי רוף איך מיך אָן צו דער טאָכטער און וויל ערשט אָנהויבען זאָגען מוסר, אז סע פאַלט נים אָן אויף מיר דאָס בחור'על: „אַ וואָס קאַקאַיאַ דיע־לאָ!“... און האָט מיך גענומען באַדען, ווי אַ רעכטער עזות־פּנים! האָט דאָס מיך שוין גוט פערדראָסען און איך האָב אַרומגעשריבען די דאָזינע אַלמנה נעבאַך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פערהאָף, אז ס'וועט זיך אָפּדרוקען, וועט דאָס זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז געגוג גרויס! ס'איז פאַרהאַן מסתמא נאָך אַזעלכע אָרעמע אַלמנות און נאָך אַזעלכע קינדער גימנאַזיסטען און גימנאַ־זיסטקעס, וואָס טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאַר וואָס מע צאָהלט מיר געלד? און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה

לאָז גאָט געבען מיט געזונט און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שוועס און שוויגער, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאַקציע, האָסט דו, אפּנים, ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס איז. א רעדאַקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלעגט און געבען־ארויס אַלע אינאיינעם א גאַזעט. די גאַזעט צעשיקט מען אין אַלע שטעדט און מע לייזט פאַר איהר געלד. נאָר אזוי ווי א גאַזעט דאַרף האָבען שטאָף, בעט אונז די רעדאַקציע, אז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאַר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. הײַנט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאַר א געשעפט?

הנ״ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב געלייענט דיין בריעף און נישט געגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און געננוג. געפונען א נויטיגע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האט איהם גאט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואסערע — און ער לעגט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א גאנצען צימעס. ווען איך בין אויף דיין ארט אין יעהופעץ, וואלט איך דאס בחור'על אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאקעטע פלייצעס וואלט איך אוועקגעזעצט אין קיך, אויף דער פליישיגער באנק, לאז זי שיי־לען קארטאפלים, ניט איך זאל זיי זאגען מוסר. א מוסר־זאגער גע־ווארען מיין מאן, א בעל־דרש'ער, און מע צאהלט איהם, זאגט ער, דערפאר געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פארהאן אלערליי משוגעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז איידער אריינקוקען אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער, עס זאל דארען דער קאפ פאר אייגענע. דו קעהרסט, דאכט זיך, אן דיינע קינדער א טאטע, צי ניין? זאלסט הערען, ווי משה־הער־שעלי לערענט שוין קמץ־אלף — מעג דיין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעדאקציע אינאיינעם זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאל מיר זיין גוט אויפ'ן הארצען, וואלט איך איהם אראפגענומען א פאטא־

גראַפּיע מיט די איבעריגע קינדער און וואָלט דיר אָוועקגעשיקט אַהין, זאָלסט האָטש זעהן, וועמען דו האָסט פערביטען אויף אַלמנות מיט רעדאַקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פאַרטיג און האָב מיך גענומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָס הייסט, איך בעשרייב אַלע שלים־מזל'ען, וואָס שטע־הען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, געראָטען. איין שלים־מזל גרעסער פון'ם אַנ־דערען. נאָר דער גרעסטער פון אַלע איז דער, וואָס מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אַזוי פיעל צו שריי־בען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פּאַפּיער, ניט קיין טינט. אַליין איז דער יונגערמאַן פון ושוואַנעץ, איין איידעם איז ער גע־ווען פריהער אַ לאַדיזשינער און נאָכדעם אַ סאַראָקער, בעזעצט האָט ער זיך אין קאַטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער ארויסגעפּאָהרען מיט'ן ערשטען געשעפט, אַנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָס הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צור־גענומען דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז געהאַנדעלט האָט ער זאַמד. איז איהם געוואָרען שלעכט, האָטש

ווארף זיך אַ לעבעדיגער אין ניעפּער אַריין, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל, אַרויס אויף דער בערזע, צעגויפגעפיהרט אַ וואַנד מיט אַ וואַנד, געמאַכט עטליכע קערבלעך און מודיע געווען אין די גאַזעטען, אַז ער זוכט אַ נעשעפט מיט אַ שותף. ס׳האָט לאַנג ניט געדויערט, האָט זיך אָפּגעזוכט אַ שותף מיט איין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט געקויפט מיט׳ן שותף אַ שטיקעל ערד ביי קריוואָראָג, עפרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאַר כמה אלפים אָפּ־טרעט־געלד. האָט ער געזאָגט: אָדער אַ האַלבען מיליאָן, אָדער גאָרניט. איז געוואָרען גאָרניט. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפּט אַ אינזשינער אַ דייטש, דאָס הייסט, אַ איד וואָס רעדט דייטש, און האָט געדונגען מיט איהם אַ שאַכטע, און דוקא אין גלייכען געלד, און מע האָט זיך אַוועקגעשטעלט צו דער אַרבייט, גראָבען קויהלען. האָט זיך געעפענט אַ קוואַל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, אַ מבול. האָט מען אַוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספּאָמפּען דאָס וואַסער. אַט פּאָמפּעט מען, אַט קומט אָן נאָך — אַ מעשה אָהן איין עק. האָט ער אַ שפּיי געטהאָן אויפ׳ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט אַ אידען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאַכט פון די געלעכ־לעך עפּיס אַ מין זאַך, איך האָב פערגעסען ווי אַזוי מע רופט דאָס. דאַרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פּלאַצט אַ מאַשינע, און דער איד מאַכט פּליטה און לאָזט איהם איבער איינעם אַליין מיט די צע־שפּאָלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אזא ריח, אז מע האָט איהם געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל. האָט ער געמוזט איינמאָל ביי־נאַכט אַרויס־שפּרינגען דורך אַ פענסטער און מאַכען אַ ויברח — און לאָז זיך קאַטערינעסלאַוו האַלטען מיט די אייער. אַביסעל געלד האָט ער געהאַט, איז ער אַוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט גע־עפענט מיט איינעם בשותפות אַ פאַבריקע פון גילזעס. בעדאַרף ער אָנטרעפען אויף אַ שותף, וואָס איז אַ גרויסער ליעבהאָבער פון שאָך, און אַזוי ווי ער אַליין איז אויך אַ ליעבהאָבער פון שאָך, ער קאָן אַוועקזיצען, זאָגט ער, אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ניט עסען, ניט

טרינקען, נים שלאפען, אבי שפיעלען אין שאך, האבען זיי ביידע אזוי לאנג געשפיעלט אין שאך, ביז זיי זענען געבליבען ביי די לע־דיגע קעסטלעך אהן גילזעס. וואו זענען אהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען נים. דערווייל האט ער דערהערט, אז איינער איין אפ־טייקער אין א קליין שטעדטעל נים ווייט פון קרעמענטשוק פער־קויפט־אוים א גאנצע קראם מיט פערשיעדענע סחורות בזיל הזול, טאקי א כשר'ע מציאה. איז ער אוועק און האט אפגעהאנדעלט בחצי־חנם דאס גאנצע ראמשעל און האט זיך גענומען פאקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאנען דערביי פערדיענען א מטמון מיט געלד. דארף זיך טרעפען איין אומגליק, אז צווישען די סחורה זאל זיך געפינען א קעסטעל פולווער. האט זיך מיישב געווען דאס קעסטעל פולווער, פאהרענדיג אין וואגאן, און טהוט א שאס און צעשיסט דעם וואגאן און שיסט אפ א פוס דעם קאנדוקטאר — ער איז קוים ארוים מיט'ן לעבען. וואס זאגסט דו אויף דעם „מוצלח“? ער זאגט אליין אויף זיך, אז ער טהוט א קוק אריין אין טייך אריין — פגר'ען אוים אלע פיש. ווי דו קוקסט איהם אן, איז ער צו די צרות נאך א ווערטעל־זאגער אויך. אליין איז דאס א קליינטשיקס און א ריהרעוודינגס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאס קאפעלישעל איז ביי איהם פעררוקט אהינטער, די הענד אין די קע־שענים, און דער מוח ארבייט — קאנבינאציעס, אהן א שיעור קאנ־בינאציעס! ער זאגט, אז ער מוז „נעפרעמעננא“ זיין א מיליאנער, אניט — הויבט ער זיך אויף און פאהרט אוועק קיין אמעריקע. דארט האט ער שוין גאר קיין דאגה נים. מיך רעדט ער צו, איך זאל מיט איהם אויך פאהרען קיין אמעריקע. ער זאגט, אז אזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ נים פערפאלען. נאר משוגע וועל איך ווערען — אוועקווארפען אזא בכבוד'ע פרנסה, ווי דאס שרייבעריי, און פאהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען און האב קיין צייט נים, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די

קינדערלעך, און שוועער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך פערשטעה נים, פאַר וואָס איך האָב נים קיין שום ענטפער פון דער רעדאַקציע אויף מיינע ערשטע אַר־בייט, וואָס איך האָב איהר אָוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין געלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריעף. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

הנ״ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל׳עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדעל נ״י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו ועסט נאר בעקומען דאס דאזיגע בריוועל, זאלסט דו, למען־השם, קומען צו פאהרען אהיים, ווארום מיין טאטע נעבאך איז מסוכן קראנק. ס'איז שוין געווען א קאנסיליום פון דאקטוירים, האבען זיי געפור־נען, אז ער האט, אז אך און וועה, וואסער אין בויך. די וועהטיגען, וואס ער טראגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאנסט פערשטעהן, אז די מאמע זאל לעבען איז גאר נישט צו דערקענען! מע קאן זאגען, אז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאגט: „מיט א שכן אז מע איז אפ דרייסיג יאהר אין איין שטוב איז אויך א רחמנות״... און דו זיצסט דארטען אין דעם שענעם יעהופעץ און בע־שרייבסט שלים־מזל'ען, די כפרה זאלען זיי זיין פאר מיין טאטענ'ס יארמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

נעדענק זשע, למען־השם, באלד ארויספאהרען און קלאפען א דעפעש.

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעף איז געוועזן פאר מיר ווי א פיסטויל אין הארצען. איך זאָל האָבען פליגלען, וואָלט איך, ווי איין אָדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתרילעווקע. האָב איך אָבער ניט מיט וואָס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית'טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האָר זענען ניט מיינע. א חוץ וואָס איך האָב איהר אָפגעגעסען דעם קאָפּ, האָב איך ביי איהר נאָך אַלע מאָל איבערגעחאַפּט אויף פּאַפּיער און אויף טינט. איך האָב אַלץ געמיינט — אַט־אַט. אזוי פיעל פּאַפּיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שענע זאכען אויסגעטראַכט, אָפּגעשריבען זיך אַלע פינגער — און די רעדאַקציע זאָל עס מיר אפילו ענטפער־רען! זי האָט אָנגענומען א פול מויל מיט וואַסער און שווייגט. זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: געפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דאַרפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ'ס טרחה איז ביי זיי, אפּנים, בלאָטע. ס'זאָל זיין

איין אַנדערער אויף מיין אָרט. וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלד. וואָלט איך זיי געקלאַפּט אַ דעפּעש: טוירט אָדער רוים!... איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם האַרצוועהטיג, מיט דעם אַרפּאַלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לעגט זיך גאָר ניט די פען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסט דו אַ סך? איך האָב גע־בעטען, מע זאָל מיר האָטש שיקען די גאָזעט אומזיסט. ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט געווען האַקען האָלץ. וואָלט איך, דאַכט זיך, אויך מעהר פּערדיענט. איך ווייס ניט, ווי אַזוי מיט אַנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בעגאַנ־גען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מ א י ן י ב ו א ע ז ר י — אפשר וועט דער אויי־בערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באו מים עד נפש. ערגער קאָן שוין גאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שוועער אַ רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אַלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אוים דאָס חיות.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . דער בריעף ליגט שוין ביי מיר דעם אַנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מאַרקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאַכט זיך מיר, ס'איז שוין גאָר נישטאָ אַזאַ פּרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאַך נאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אַכסניא אַ איד אַ שדכן, און וועד־ליג ער דערצעהלט, איז ער מאסף ממון. און אַ פּרנסה איז דאָס

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבערייי, אָבער שענער פון מעק־
לערייי איז דאָס געווים. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער גיט אַ
שטיקעלע הצלחה.

.ה נ " ל

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיר ניט וואָס צו שרייבען. איך האָב געוויזען דיין בריעף דער מאַמען, זאָגט זי, אז איך בין אַליין שולדיג. „ווי אַזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אַזוי ליגט מען... זאָלסט געוועז, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם אי־בערשרייבען, מיט'ן שענעם „געניידעם", וואָלט איך איהם שוין לאַנג, זאָגט זי, אַראָפּגעבראַכט. איך וואָלט זיך ניט געפוילט, זאָגט זי, און וואָלט אַליין זיך דורכגעפאָהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, דאַרף דער טאַטע ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט און מיר ביידע דאַרפען זיך קוים האַלטען אויף די פיס". דאָס געלד, וואָס איך שיק דיר דאָ, איז מיין מאַמע'ס — און וויים איהר גוטסקייט. איך בעט גאָט, אַז מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האָבען, און ווי־נאָר דו וועסט אַרויספאָהרען פון יעהופּעץ, אַזוי זאָל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט, אַזוי ווי סדום, מיט אַלע איהרע גאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעקלערס, שדכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאַקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי **ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.**

סוף פונ'ם פיערטען בוך.

עס פידעלט נישט

מנחם-מענדעל — אַ שדכן.

געשריבען אין יאָהרען 1900-1909.

עס פיעדעלט נישט

(מנחם־מענדעל — א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס פיעדעלט נישט, עס גערט נישט, חאָטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל געווען פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צע־צאָהלט אויף דער סטאַנציע און האָב מיך באַלד אָנגעהויבען פאַ־קעווען אין וועגאָריין. וואָס דאַרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געזעסען אין וואַגאָן, גענומען א בילעט ביז חוואַסטעוו, און פון חוואַסטעוו האָב איך גערעכענט פאַהרען גלייך אהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אָבער א שטאַרקען גאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אָפּ. אָנומעלטען האָב איך דיר געהאַט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דאָרט וואו איך האָב געהאַלטען סטאַנציע, האָט זיך געפונען א איד א שדכן, לייבע לע־בעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראָגט ארום ביי זיך אין בוזעם די גאַנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלד. דער־ווייל האָט ער בעדאַרפט אָפּפאָהרען אויף א פּאָר טעג מכח א גרוי־

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, א „סטראַטשנע רעפּעש“. ער זאָל ניט מעדליוועןּ, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס גאַנצע פּעקעל זיינס ביי דער בעל־הבית'טע, געבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אזוי ווי דו זעהסט איהם, אזוי האָבען מיר איהם געזעהן. פאַר'ן אוועקפאָהר מאַכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאַט אייך דעם שדכן'ס פּעקעל, טאָמער וועט איהר זיך בעגעגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לע־בעלסקי'ן, וועט איהר איהם אָפּגעבען זיינע שפּאַרגאַלען“. זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פרעמדע פּעקלעך?“ זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלד, ס'איז פּאַפּיערען, שמות“. כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, בינד איך אויף דאָס פּעקעל אויף א טשיקאַוועסט און טהו א קוק אריין — א גאַנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאַט כתבים. צווישען די כתבים — א לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אות באות:

אווריטש — חוה בת הגביר רב לוי טאַנקינאָג... גרויסער מיוחס... אשתו מרים גיטיל... גם כן מיוחסת... הויכי וואוקס... קראַסאַוויצה... ד' אלפים... רוצה ניקאָנציטין....

באַלטי — פייטעל בן הגביר יוסף היטילמאַכיר... משכיל... ציניסט... ניקאָנציט בוכהאַלטירי... מפריזעוו אסלאַבאָדעט... דאַווינט אַלע טאָג... וויל מעות...

גלובויו — יעפים באַלאַסני... אפּטייקיר גלות... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

דובנא — לאה בת הגביר רב מאיר קאָרזיק... משפחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פראַנצויז... יכול ליתן מעות...

הייסין — ליפּע בראש... שוואָגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאַבירני זאַוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאַליץ־גרוב...

ווינעצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פּאַרט בפּאיטאָנדיל... גרויסיר פּאַרדיניר... שוה 10 אלפים...

זיטאָמער — הנגיד שלמה זלמן טאַראַטייקי... ב׳ בתולות... קראַסאַוויצות פּרימע... הקטנה מעט גישטופּילט... פּיאַנע דרייץ פּראַנצויז... רוצה גישטודירטע... דעפּלאַם לאו דוקא...

חמעלניק — הנגידה בתי׳ פּלעקיל... אלמנה וואַבירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...

טאַלני — הרבני רב אברעמעלי פּיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ״ך... זוכט אלמנה עם גישעפט...

יאַמפּעלי — משה ניסיל קימבאַק... נגיד חדש... אשתו מרת ביילה לאה... ווילין אַ שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צד שכנגדו גיט מתחייב צו גיבין ב׳ פּעמים... רח״ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעכין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנתטי...

כתריל עווקע — רב נתן קורח... גביר ממון קורח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... טאַרגעניוו ודאַרוועז... שטיליר וואַרים... מבקש אנאַרימי יתומהלי... קראַסאַ־וויצה שבקראַסאַוויצה... ניט חולה לשלוח על הוצאות... נותן בציםביל הולך בטענציל...

ליפּאָוויץ — בן הגביר לייבוש קאַפּאָטי... פּאַרברענטיר חסיד... נותן אקזאַמין על 8 קלאַסין... יושב באַרעס... שפּילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראַסאַוויץ...

מעזביש — רב שמשון שעפּסיל שימעליש... אלמן... האָט ב׳ בתולות עם ג׳ אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האָבין... וויל גם כן בתולה...

נעמערעוו — סמיציק... בערנאַרט מאָסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... גרוש סאַמעסטאַיאַטעלני... שפּיליר מתמיד בפּריווירענץ... תקיף אצל נאַצאַלסטווי... מן היושר בתולה עם ה׳ אלפים אָדיר גרושה עם 10 אלפים...

סמילע — פערילי דאמה... גרושה עם 10 אלפים... דארף א משכיל קאָמעסניר...

ענאטעװקע — הבעל הבית רב מענדי לאַפּיטע... זקן אריביר שבעים... רק האַלטצעך קרעפּקי... מקבר גיווען ג׳ נשים... וויל בתולה...

פּרילוק — הגומענאזיסט פּרייטיג... בן הגביר מיכל פּריי־טיג... טראָגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... וויל כ׳ אלפים לא פּחות פּרוטה... כנגד חצי...

צאַריצען — רשימה מן גביר אלמן פּישיר... יושב באסטרעכאַן... צוגעזאָגט ב׳ וויגרעזני בילעטין פּערווע זאַיאָם... חוץ רח״ש... צריך לכתוב עוד א׳ בריוועל... בקשתי לשלוח כ״ה רו״כ אויף הוצאות... לכה״פ מארקעס...

קרימענצוק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה קאָמיסים... חכם... חריף בשאַך... ש״ס בעל פּה... קעניר ובעל דברן... ווערטלזאָגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האָט שוין חתונה גיהאַט...

ראדימישל — אייניקיל של רב נפתלי ראדימישליר... שייך לסאדיגערי... סאבירני זאוואָד... גילדיני פּאָן... חצי חסיד חצי דייץ... קורצי פּאה ולאנגליכי קאַפּאָטי... קעניר בשפּראַך וקלאָר יורה דעה... יש לו פּעטיר מיליאָנציק וזאַצאָטני קוויטאנצי... זוכט קראָסאוויצה משפּחה יחוס ר׳ אלפים פּאַרטיפּיאַן אָרנטלעך פּראַנ־צויז פּאַריק טאנצן לעכטבענצן בארעשני בלא קאוואַלירן...

שפּאָלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאָביל... יושב ביהופּיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באבישקע... בת יחידה... פּאַרלאַנגט טעליר֗ל מן השמים... קעניר יותר מדאָקטער... באוואָרנט מפּריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפּילן על כל הכלים... משפּחה בלא פּלעק... מעות אָהן א שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראָצקע... דפּקתי דעפּעש לראדימישל...

תאמאשפאג — ה' בתולות... ג' קראסאוויצות וב' פאס־קודניצות... און אלימען אדיר א דאקטער עס גאבינעט ומעביל אדיר אנאדרוויקאט עס פראקטיקי ביהופיץ... כתבתי כמה בריוולאך...

זיץ איך מיר אזוי אין וואגאן, מיט'ן שדכן'ס פעקעל הייסט עס, און לייען נאך א מאל און נאך א מאל דאס דאזיגע לשון־קודש'דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פרנסות דער אויבערשטער האט בעשאפען אויף דער וועלט פון זיינע אידען'ס וועגען! אט, אשטייגער, דאס שדכנות. וואס קאן זיין, דאכט מיר, פיינער און לייטישער, בע־סער און גרינגער דערפון? וואס איז דא פארהאן וואס צו טהון? מע בעדארף נאר האבען א קלעפקע אין קאפ און קאנען אויסמאר־קירען מיט'ן שכל, ווער צו ווערמען סע פאסט. למשל: אווריטש האט א מיידעל א קראסאוויצע מיט פיער טויזענד, וואס וויל א געקאנטשעטען, האט באלטע א ציוניסט א משכיל, וואס האט גע־קאנטשעט בוכהאלטעריע און וויל געלד — איז דאך דאס אנגע־מאסטען! אדער לאמיר נעמען טאלנע: זיצט א איד איין אלמן, וואס זוכט איין אלמנה מיט א געשעפט — פאר וואס זאל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל, וואס זוכט איין אלמן אהן געלד, אבי א למדן? הערסט דו, זונתי היקרה, מע דארף נאר קאנען מאכען קאמבינאציעס. ווען איך זאל געווען געבוירען ווערען א שדכן, וואלט איך אוועקגעשטעלט דאס געשעפט גאר אנדערש. איך וואלט זיך אויפגעשריבען מיט אלע שדכנים פון דער גאנצער וועלט, צענויפגענומען אלע זייערע רשימות און וואלט זיך אוועקגעזעצט צענויפפארען, פריהער אויף פאפיער, געוויינט־ליך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאדט וואלט איך מיר געהאט א שותף. וויפיעל שטעדט, אזוי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך. עס וואלט זיך אפשר געלוינט

עפענען א קאנטאר אין יעהופעץ, אדער אין אדעס, האלטען מענ־
שען, זיי זאלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאפען
דעפעשען — און איך אליין טהו גאר ניט, נאר איך זיץ מיר און
פאר און מאך קאנבינאציעס!

אט אזעלכע מחשבות, פאנטאזיעס, קאנבינאציעס פליהען ביי
מיר אין קאפ. טראגט־אן דער גוטער יאהר צו מיר אין וואגאן
אריין א נפש, א בעוואכסענעם מיט האר פון אויבען ביז אראפ,
שלעפט מיט זיך א זאק און סאפעט ווי א גאנז און רופט זיך אן
צו מיר מיט א מאדנע בנעימות'דיג לשון, גאר ניט ווי געוויינטליך:
„יונגערמאן, זאגט ער, אפשר וואלט געווען א סברא, איהר זאלט
זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאגט ער, א רוק טהון זיך
בשעת הדחק א ביסעלע אראפ, בכדי, זאגט ער, אז אזא איד, ווי
איך, למשל, זאל האבען די זכיה בעזעצען זיך אויף א רגע מיט
אייך בהרחבה אין שכנות?" — „פאר וואס ניט? אך, מיט'ן
גרעסטען כבוד!" — אזוי זאג איך צו איהם און נעם און מאך
איהם איין ארט און טהו איהם א פרעג גלאט אזוי, פון יוצא וועגען:
„פון וואנעט איז א איד?" — „מאין באתי, הייסט עס? פון
קארעץ. — ענטפערט ער מיר. — מיין נאמען איז אשר, און רופען
רופט מען מיך רב אשר שדכן. איך בין שוין פאוואלינקע, זאגט
ער, ווי איהר קוקט מיך אן, מיט'ן אויבערשטענס הילף, כמעט
פערציג יאהר א שדכן". — „אזוי?" — זאג איך. — זענט איהר,
הייסט עס, אויך א שדכן?" — „על כן, דארפען מיר, זאגט ער,
לערנען דעם פשט, אז איהר זענט מסתמא אוודאי א שדכן, הייסט
דאס — אחינו אתה, קומט דאך אייך, זאגט ער, על־פי־דין שלום־
עליכם!" — אזוי מאכט צו מיר דער דאזיגער שדכן און רוקט מיר
אריין א מגושמ'דיגע ווייכע האריגע האנד און טהוט מיך א פרעג,
אפנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?" — זאג איך: „מנחם־
מענדעל"... „א קענטליכער נאמען, מאכט ער צו מיר, ערגיץ האב
איך געהערט, נאר איך ווייס ניט וואו. הערט זשע, זאגט ער,
אויס, רב מנחם־מענדעל, וואס איך וועל אייך זאגען. וויבאלד,

זאָגט ער, אַז דער צער פון טראָגנען איז יאָ אַזוי גרויס, דאָס הייסט, אַז דער אויבערשטער, זאָגט ער, האָט אַזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אַז מיר, צוויי שדכנים, זאָגט ער, זאָלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחד, וואָלט אפשר, זאָגט ער, געווען אַ סברא, אַז מיר זאָלען טאַקי אָט־אָ־דאָ־אָ, פאָהרענדיג מיט אייך אין איין וואַגאָן, עפּיס מתקן זיין?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס זאָלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האָט איהר, זאָגט ער, אַ בעלן אויף גוטען ווייַן אין אַ שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס ווערד ביי אייך אָנגערופען גוטער ווייַן אין אַ שלעכטער כלי?"... „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פסוק ווערען רעכט אַרום און אַרום. נאָר וואָס דען? איהר דאַרפט צולעגען קאָפּ. איך האָב, זאָגט ער, אין יאַרמעלינעץ אַ שטיקעל סחורה מן המובחר, אָבער טאַקי פון די אַנטיקען, רב איציקעל טאַשראַץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אָפּגערעדט. מע קאָן זאָגען, זאָגט ער, איינגעטונקען אין יחוס. וואָרום אַ חוץ וואָס ער איז אַליין, זאָגט ער, אַ גרויסער מיוחס, איז זי נאָך אַ גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאָגט ער, איז אָבער, וואָס ער הייסט זיך פאַר זיין יחוס משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, וויל ער, אַז דער צד שכנגדו זאָל געבען צוויי מאָל אַזוי פיעל"... „שאַט, זאָג איך, מיר דאַכט, אַז ס'איז פאַרהאַן פונקט דער אַרטיקעל, וואָס איהר דאַרפט". און איך טהו מיך אַ נעם צו מיין פּעקעל, שלעפּ אַרויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאַמפּעלי און טהו איהם אַ ווייז: „אָט איז ער, זאָג איך, אָט דער, וואָס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה ניסעל קימבאַק, נגיד חדש — אַיין אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; וויל אַ שידוך כלות הנפש — דאָס הייסט, ער געהט־אויס! און וויפיעל דער צד שכנגדו גיט, איז ער זיך מתחייב געבען ב׳ פּעמים — צוויי מאָל אַזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאָס, וואָס איהר דאַרפט!"...

דערהערט אזעלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אט דער משה־ניסעל קימבאק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און א חוץ א מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אשר א הויב־אויף פונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן ביי דער האנד און מאכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעל, מיר האָבען געמאכט א געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אין קוישעל, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות, וואָלט אפשר ניט גע־שאדט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערווייליג מאכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך היים וואסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך א טשייניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאנציע א ביסעל יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראדאָווער, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאר מיין יארמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאַמפּעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואָס חלש'ט א שידוך, און לאָז זיין, זאָגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל־דיגער". „אָמן, זאָג איך, פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען. נישט אזוי גיך אָבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיר איבער די רעדע, דער שדכן הייסט עס: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע. איהר רעדט, זאָגט ער, מיט א וועלט־שדכן, וואָס מע רופט איהם רב אשר און וואָס האָט ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפּ, וויפיעל שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאָגען די מאות, וויפיעל פּאָר־פּאָלק עס האָבען זיך שוין ביי מיר אָפּגעז'גט און נאָך א מאָל חתונה געהאט און וויעדער געז'גט זיך... איך, זאָגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, טאפּ איך באלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אייער משה־ניסעל, זאָגט ער, געפעלט מיר, דאַרף זיין מיט א סרחה, ווארום לאָמיר

קאָרשט פערשטעהן, זאָגט ער, וואָס איז ער אַזוי להוט נאָך אַ שידוך און וואָס ברענט אַזוי די מחותנת׳טע און זאָגט אַזש צו מתנות להשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אַז דאָרט ליגט אַ וואָרעם. אַ ווערעמדיגער עפּעל הייסט עס״... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?״ — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ אַ פּשוט׳ע עצה: מיר ביידע דאַרפען טאַקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יאַרמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאַשראַץ, און איהר קיין יאַמפּעלי, צו אייער משה-ניסעל קימבאַק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאָגט ער, דאַרפען אַרבייטען אויף אַלע כלים. איהר מצדכם וועט זיך דאַרפען משתדל זיין, אַז אָט דער ווערעמדיגער עפּעל זאָל נתנ׳ען וואָס מעהר, און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאָרעווען, אַז מיין טאַשראַץ זאָל טאַקי געבען כנגד די גאַנצע העלפט. ווי ער האָט מיר מבטיח געווען, וואָרום אַ קשיא, זאָגט ער, אויף אַ אידען, וואָס האַנדעלט מיט יחוס?״

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען כלומרשט מיט אַ שפּאַס, אויף קאַטאָוועס הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאַקי אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס-ווען — זענען מיר געקומען קיין חוואַסטעוו. געקומען קיין חוואַס-טעוו, האָבען מיר קודם געטרונקען טיי, פּיינטשיק פּערביסען און גענומען שמועסען עסק גאַנץ ערנסט. איז מיר אפילו תחילת געווען פריקרע די גאַנצע מעשה: וואָס פאַר אַ שדכן בין איך? און וואָס פאַר אַ מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? וואָרום אַז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען אַ טייסטער מיט געלד, און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אַז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פעלד־גזלן, וואָס איך זאָל פערלאַנגען פרעמדס. הקיצור, ס׳איז ביי מיר געוואָרען רעכט פון אַלע זייטען, און ס׳איז געבליבען, אַז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אריין, ער קיין יאַרמעלינעץ, איך קיין יאַמפּעלי.

אָפגעשמועסט האָבען מיר אַזוי: אַז איך וועל קומען אויפ'ן אָרט, זאָל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואָס איז די מעשה, וואָס אַט דער משה־ניסעל קימבאַק יאָגט זיך אַזוי אַ שידוך טהון, און אַז איך וועל בעטראַכטען די שטוב, און דאָס קרן וועט מיר געפעלען, זאָל איך איהם קלאַפּען אַ דעפּעש קיין יאַרמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאַפּען אַ דעפּעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאָהרען מסתמא קיין זשעמערינקע אָנקוקען זיך, און אויב ס'איז אַ זיווג, וועט זיין אַ שידוך. „דער עיקר, זאָגט ער מיר, דאַרפסט איהר זעהן, רב מנחם־מענדעל, ניט זשאַלעווען קיין הוצאות, קלאַפּען דעפּעשען, וואָרום ביי אַ שידוך, זאָגט ער, איז דער עיקר דעפּעשען... אַ מחותן, זאָגט ער, אַז ער דערזעהט אַ דעפּעש, חאַפּט איהם אַוועק דער רוח"... ס'איז געקומען צום שפּיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאָזט זיך אויס, אַז מיין לאַנד־שדכן רב אָשר'ען פעהלט־אויס אויף הוצאות. „ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעבראַכט ביז דער לעצטער פּרוטה אויף דעפּעשען מיט טעלעגראַמעס. איהר זאָלט עס פער־דיענען, זאָגט ער, אַלע חודש, וואָס מיך קאָסט־אָפּ אַ וואָך דעפּע־שען מיט טעלעגראַמעס". דו פערשטעהסט? אַט אַזאַ פּרנסה איז דאָס שדכנות! בקיצור, דער פּאַיעזד דערוויילט שטעהט ניט, איך האָב געמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערבלעך, וואָרום איבער הוצאות צעגעהט זיך קיין געשעפט ניט. מיר האָבען זיך געביטען מיט די אדרייסים, גאַנץ פיין זיך אָפּגעזעגענט און צעפאָהרען זיך, ער קיין יאַרמעלינעץ, און איך קיין יאַמפּעלי.

געקומען קיין יאַמפּעלי, האָב איך, ראשית חכמה, אָנגעהויבען חוקר ודורש זיין: „ווער איז אַט דער משה־ניסעל קימבאַק?" זאָגט מען מיר: „חוץ זיין שאַדען אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען"...— „האָט ער עפּיס אַ סך קינדער?" זאָגט מען מיר: „אַ סך קינדער האָט איין אָרעמאַן, און אַ נגיד האָט מעהר נישט ווי איין קינד"...— „וואָס פאַר אַ קינד?" זאָגט מען מיר: „אַ טאָכטער". — „עפּיס

א היבשע טאָכטער?" זאָגט מען מיר: „מע קאָן פון איהר מאַכען צוויי"... — „גיט ער עפּיס א סך נדן?" זאָגט מען מיר: „וויפיעל ער גיט, איז ער נישט קראַנק געבען צוויי מאָל אזוי פיעל"... הויב איך אָן טאַפּען: „פאַר וואָס?" טאַפּ אהין, טאַפּ אהער — סע טאַפּט זיך נים. טהו איך אָן די שבת'דיגע קאַפּאָטע און לאָז מיך געהן גלייך צו דעם דאָזיגען מחותן.

מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען א שטוב, איז נים שייך. א נגיד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — דימענטען. געזאָגט, ווער איך בין און וואָס איך בין געקומען, האָט מען מיך אויפגע־נומען כיד המלך, מכבד געווען מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאַך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאַכטס, און גוטען ווישניק א פלעשעל אוועקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה-ניסעל הייסט עס, איז מיר געפעלען עד אין לשער: א צוגעלאָזטער מענש, א מזג־טוב, מע קאָן זאָגען — א מענש אָהן א גאָל. אויך די מחותנת'־טע, ביילה־לאה הייסט עס, איז מיר געפעלען געוואָרען פונ'ם ער־שטען קוק. א שענע אידינע מיט א ניידער, א שטילע, א צדיקית. ביידע האָבען זיך גענומען אויסטאַפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האָט ער עפּיס א וואָהלען זוהן, און וואָס קען ער? וואָס זאָל איך זיי זאָגען, אז איך וויים אליין אויך נים? נאָר א איד א למדן גיט זיך איין עצה. רוף איך מיך אָן צו זיי: „לאָמיר נאָר פאַרטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאָכדעם שמועסען פונ'ם אנדערען צד; ראשית, זאָג איך, וויל איך וויסען אקוראַט, וויפיעל גיט איהר? והשנית, וואָלט איך וועלען אָנקוקען דאָס קרן". דער־הערט אזעלכע דבורים, רופט זיך אָן דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, צו דער מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס: „וואו איז ערגיץ סאָניטשקע? רוף זי נאָר אריין". — „סאָניטשקע טהוט זיך נאָך אָן", — מאַכט צו איהם די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, הויבט זיך אויף און געהט אוועק אין צווייטען חדר אריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה־ניסלען הייסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, גענומען צו קאַפּלעך ווישניק, פערביסען מיט אתרוגים־

איינגעמאַכטס און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאַ־מיך אַזוי וויסען בייז, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל אַ יריד. „שוין לאַנג אַז איהר זענט אַ שדכן?" — מאַכט ער צו מיר און ניסט מיר אָן נאָך אַ גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שווער, זאָג איך, איז אַ איד אַ שדכן און מיין טאַטע, זאָג איך, איז אויך געווען אַ שדכן, אַלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאַנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט פון שדכנים"... אָט אַזוי האַק איך איהם איין לינען נאָכ'ן אַנ־דערען און פערקרים מיך אפילו נישט, נאָר איך פיהל, אַז עס פלאַמט מיר דאָס פנים. איך ווייס אַליין ניט, פון וואַנען עס האָבען זיך צו מיר גענומען אַזוי פיעל שקרים! אַ ברירה האָב איך געהאַט? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע קריכט אַריין אין אַ בלאָטע, קריכט מען ווייטער"... גע'פועל'ט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, אַז דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אָט דאָס דאָזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אם־ירצה־השם, גאָר אָהן אַ שום תירוץ, טיילען אויף דער האַלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי'ן הייסט עס, וואָס האָט פערגעסען אויף דער אַכסניא זיין פעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? איי, על־פי יושר קאָן מען אפשר צו'פסק'ענען, אַז מיין חלק רח"ש געהער אינגאַנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דאָ, איינענטליך, דער גאַנצער גורם. און מיין אַרבייט איז שוין גאָרניט ווערטה? און האַקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאַכט מיר, אויך נישט מחויב. און ווער ווייסט, אפשר האָט גאָט אַזוי געפיהרט, אַז ער זאָל פערלירען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פערדיענען געלד?

אין די דאָזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַריין די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאָניטשקע, די כלה הייסט עס. אַ שענע, אַ הויכע, אַ געזונדע

און איין אסאבע, אזוי ווי די מאמע איהרע. „נו, א וואוכס, און בריים, קיין עין־הרע! — טראכט איך מיר. — ניט קיין סאָניטשקע, נאָר טאקי א גאנצער סאָניטשניק!"... אָנגעטהאָן געהט זי, די כלה הייסט עס, עפּיס מאָדנע, אין א לאַנגען קאפּאָט, א בונדע אזעלכע, זעהט אוים מעהר ווי א ווייבעל, נישט מחמת אלטקייט, נאָר מחמת ברייטקייט, סכנת נפשות! מע וואָלט בעדאַרפט מיט איהר עפּים א שמועס טהון, זעהן, וואָס ס'איז פאר א חיה, — לאָזט ער נישט, דער פאָטער הייסט עס. ער האלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואָס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאַמפּעלי. וואָס פאר א שטאָדט דאָס איז, א שטאָדט פון בערעדערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען אריין, איינער דעם אנדערען וואָלט דערטרונקען אין א לעפעל וואסער! וכדומה אזעלכע פוסטע רעד. א דאנק דער מחותנת'טע, ביילה־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אריין און טהוט א זאָג צום מאן: „משה־ניסעל, אפשר וואָלט געווען גענוג רעדען? לאָז זיי בעסער סאָניטשקע אביסעל שפּיעלען אויפ'ן פערטיפּיאן". „ביי מיר האָסט דו גע'פּועל'ט", — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און גיט א וואונק צו דער טאָכטער. געהט־צו די טאָכטער צום פערטיפּיאן, זעצט זיך אוועק, עפענט־אויף א גרוים בוך און קלאַפּט מיט די פינגער אויף וואָס די וועלט שטעהט. רופט זיך אָן צו איהר די מאמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאָניטשקע, וואָס טויג דיר טיורען? שפּיעל זיי בעסער „יעהאַל קאָזאק זא דונאיעם". „הייסע באַבקעלעך", אָדער גאָר „המבדיל"... „פּאָזשאַלעסטע, מעשאַיע ניט". — ענטפערט איהר סאָניטשקע און מאכט מיט די פינגער איבער'ן פערטיפּיאן אזוי גיך, אז דאָס אויג איז גאָרניט אימשטאַנד צו האַפּען. און די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאָזט נישט אראָפּ פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?"... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך ארוים פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע, און איך בלייב אליין מיט דער כלה, מיט סאָניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

„אצינד איז א צייט, טראכט איך מיר, מאכען מיט איהר א שמועס; לאמיר האטש הערען, צי זי קאן רעדען". נאר פון וואס הויבט מען אן? לאז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון ארט און געה־צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פלייצעס און רוף מיך אן צו איהר: „האט קיין פאראיבעל ניט, סאניטשקע, וואס איך שלאג אייך איבער אינמיטען דער שפיעל. איך האב אייך געוואלט עפּיס פרעגען"... דרעהט זי זיך אוים צו מיר מיט'ן פנים און קוקט אויף מיר בייז און מאכט צו מיר אויף רוסיש: „נאפרימער?"... „נאפרימער, זאג איך, איך האב אייך געוואלט פרעגען, וואס איז אייער בעגעהר? דאס הייסט, וואס פאר א מין חתן, אשטייגער, וואלט איהר געוואלט, מע זאל אייך געבען?" „ווידיטיע, — מאכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייכער און לאזט אראפּ די אויגען, — סאבסטוועננא וואלט איך געוואלט א געקאנ־טשעטען, נאר איך וויים, אז סע איז פאנאפראסנא, וואלט איך װעלען, פא קראינעי מערע, ער זאל זיין איין אבראזאוועטער, וואָ־רום האטש אונזער יאמפעלי סטשיטאיעט זיך א פאנאטיטשעסקי שטאדט, פון דעסטוועגען האבען מיר ניעסמאטריא אלע פאלוטשעט רוסישע אבראזאוואניע, און כאטיא מיר פאסיעשטשאיען ניט קיין אוטשעבנע זאוועדיעניעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט גע־פינען ביי אונז איין באַרישניע, וואס זאל ניט זיין זנאקאמע מיט עמיל זאליא, מיט פושקינ'ען און אפילו דאזשע מיט נארקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאזיגע יפהפיה, סאניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האלב אויף אידיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט־אן די מחותנת'טע,ביילה־לאה הייסט עס, רופט אוועק די כלה, ווי איינער רעדט: „אלסדינג דארף זיין מיט א מאס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אוועק מיט איהם ווייעדער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל גיט ער נדן, וואוהין זאל מען זיך צענויפפאהרען מאכען איין אנקוקעניש, אויף ווען זאל מען אפּשטעלען די התונה, וכדומה אזעל־

בע זאבען, וואס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף און וויל געהן אויף דער סטאנציע קלאפען א טעלעגראם, נעמט ער מיך, משה־ניסעל הייסט עס, פאר א האנד און מאכט צו מיר: „איהר וועט נישט געהן, רב מנחם־מענדעל! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז ווארעמעס, איהר קעהרט אוודאי זיין הונגעריג“. און מע געהט זיך וואשען און מע זעצט זיך אוועק עסען און מע נעמט צו גלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט עס, די גאנצע צייט — דאס מויל מאכט זיך איהם ניט צו: יאמפעלי, יאמפעלי און יאמפעלי... „איהר ווייסט ניט, זאגט ער, וואס פאר א שטאדט דאס איז! א שטאדט פון לעדיגגעהערס און בערעדערס. איהר זאלט מיך פאלגען, זאגט ער, וואלט איהר זיך געהאלטען פון דערוויטען, נישט גערעדט מיט קיינעם א ווארט. איהר זאלט זיי, זאגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און פון וואנען איהר זענט און וואס איהר טהוט דא, און מיין נאמען זאלט איהר זיי אפילו גארניט מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך גארניט. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדעל? א י ה ר ק ע נ ט מ י ך ג א ר נ י ט!“ — אזוי זאגט ער מיר אן אפשר א מאל צעהן, און איך געה אוועק, קלאפ א דעפעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האבען אפגערעדט, און שרייבען שרייב איך איהם גאנץ דייטליך, בזה הלשון: „ט א ו ו א ר א ס מ א ט ר ע ל. פ ע ר ו ו י ס א ר ט. ש ע ס ט ט י־ ס י א ט ש י. ט ע ל ע ג ר א מ י ר ו י ט ע ס ק א ל ק א נ א־ פ ר א ט י ו ו. ג ד י ע ס י ע כ א י ע מ ס י א“. קומט מיר אן פון מיין שותף אויף מארגען א תשובה, מאדנע פערשטעלט: „א ו פ י ר א ל ס י א ד ע ס י א ט. נ א פ ר א ט י ו ו פ א־ ל א ו י נ ע ש ע ס ט. ר א ב א ט א י ט י ע נ א ב א ו ו ק ע. ס א ג ל א ס ע ן ז ש מ ע ר י נ ק ע. ט א ו ו א ר פ ר י מ ע. ט ע ל ע ג ר א מ י ר ו י ט ע“. לויף איך אוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסל'ען הייסט עס, און וויז איהם די דעפעש און בעט איהם, ער זאל מיר פערטייטשען דעם פסוק, ווארום איך פערשטעה

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איד! וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאַוונע ויאַסנע. ער וויל, פערשטעהט איהר מיך, אַז איך זאָל געבען צעהן, וועט ער מיר געבען אַקעגען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אַוועק, זאָגט ער, אַז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפיעל ער ניט, לעג איך אַקעגען צוויי מאָל אַזוי פיעל. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָל ניט מעדליוועז, טאַקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערהאַפּען איין אַנדערער". פאָלג איך איהם און קלאַפּ אַוועק מיין שותף אַזאַ דעפּעש: „קאַראַטקי סלאָווא. סקאָלקאָ דאַיאָט קלאַדו נאַפּראָ־טיוו דוואַ ראַזאַ באָלעיע. נע מעדליוואַט. פּאָדחוואַטיטסיאַ דרוגאָי". — בעקום איך פון מיין אשר'ען אַ תשובה, וויעדער פערשטעלט: „סאָגלאַסען דוואַ ראַזאַ מענעיע וויגאָוואָראָם טיסיאַ־טשאַ נאַזאַד. טאָוואַר נאַחאָדקאַ". לויף איך וויעדער אַוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר וויעדער אַ מאָל: „ס'איז יאַוונע ויאַסנע. אייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אַז ער איז מסכים צו לעגען פונקט העלפט, נאָר מיט אַ תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אַזוי: ווען איך, למשל, וועל געבען, זאָגט ער, צעהן, דאַרף ער דאָך געבען פינף; וויל ער אָפּ־ציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אַז איך געב טאַקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט געבען ווי פיער. אַ איד אַ חכם, זאָגט ער, אייער מחותן; ער וויל מיך אָפּשווינדלען פון קאָפּ ביז פיס. איך בין אָבער, זאָגט ער, אַ סוחר און פערשטעה אַ געשעפט. איך וועל איהם בעסער געבען, זאָגט ער, צוויי מאָל אַזוי פיעל און מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָל מיר געבען די העלפט און מיט טויזענד ווענינער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אַזוי: וועט ער געבען דריי, געב איך אַקעגען זיעבען; וועט ער געבען פיער, לעג איך נייען; וועט ער געבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר

עס, זאָגט ער, צעקייעט? געהט זשע, זאָגט ער, טאַקי באַלד און שרייבט איהם אַוועק אַ סטראַטשנע, ער זאָל נישט פערציהען אין דער לאַנגער באַנק. און לאָז ער אייך, זאָגט ער, ענטפערען אויך מיט אַ סטראַטשנע, אַז מע פאָהרט זיך צענויף — און איין עק לאָז עס האָבען!"

לויף איך אַוועק און קלאַפּ מיין אַשר'ען אַ סטראַטשנע דעפּעש: „דאַסט טרי קלאַדיאָט סעם. דאַסט טשיטע־רע קלאַדיאָט דעוויאַט. דאַסט פּיאַט קלאַ־דיאָט אָדינאַצאַט. נע טיאַנוט דלינע סקאַ־מייקע. סטראַטשיטע וועיעכאַיעם". — קומט מיר אָן צוריק אַ סטראַטשנע דעפּעש, נישט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאַיעם. וועיעכאַיטע".

ווען קומט־אָן אַזאַ וואַזשנע דעפּעש? — מסתמא ביי־נאַכט. און דו דאַרפסט שוין אַליין פערשטעהן, אַז שלאָפען האָב איך די נאַכט נישט געקאָנט. איך האָב גענומען רעכענען, וויפיעל, אַשטייגער, וועט זיך אָקאָרשט אָנגעמען אויף מיין חלק. ווען, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אוים דאָס גאַנצע צעטעל מיט שידוכים, וואָס דער לייבע לעבעלסקי האָט פערלאָרען? ביי גאָט איז דען נישט מעגליך? אָפּגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אם־ירצה־השם, אַז איך פיהר דורך דעם דאָזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אַשר'ען אַ שטענדיגע שותפות. וואָרום ער געפעלט מיר פאַר זעהר אַ בראַווען מענשען, און טאַקי אַ מוצלח אויך. און פער־שטעהט זיך, אַז אָט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך נישט זיין גע־קריוודעט. וואָס האָב איך צו איהם? נעבאַך אויך אַ איד אַ איין אָרעמאַן און אַ מטופּל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאָג, האָב איך אָפּגעדאַווענט און בין אַוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפּעש. האָבען זיי באַלד געהייסען געבען קאַווע מיט פּוטער־געבעקס, און סע איז געבליבען, אַז טאַקי דעם אייגענעם טאָג פאָה־

רען מיר ארויס זאלבעפערט קיין זשמערינקע. נאר בכדי יאמפעלי זאל ניט זיין קשה, וואס פאהרען מיר עפּיס אלע פיער אינאיינעם, — האבען מיר געמאכט אזוי, אז איך זאל ארויספאהרען מיט א פאיעזד פריהער, און זיי — מיט א פאיעזד שפּעטער; און דערווייל זאל איך פון זייערטוועגען דארטען צוגרייטען עפּיס א רעכטע סטאנציע, הייסען מאכען וועטשערע, ווי גאט האט געבאטען. און כך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פריהער פאר אלעמען, פער־פאהרען אויף דער שענסטער אכסניא, טאקי די איינציגע אין זשמע־רינקע, מיט'ן נאמען „אדעסקי גאסטינעץ", זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית'טע, זעהר א וואהלע אידינע, א מכנים־אורח'טע, און איך טהו זי א פרעג: „וואס איז ביי אייך דא וואס צו עסען?" — זאגט זי: „וואס ווילט איהר?" — זאג איך: „פיש איז ביי אייך דא?" — זאגט זי: „מע קאן קויפען". — זאג איך: „נו, און א יויך?" — זאגט זי: „מע קאן צושטעלען א יויך אויך". — זאג איך: „מיט וואס? מיט לאקשען, צי מיט רייז?" — זאגט זי: „אפילו מיט מאנדלען". — זאג איך: „נו, און אשטיי־גער, כדומה למשל, געבראטענע קאטשקעס?" — זאגט זי: „פאר געלד קריגט מען קאטשקעס אויך". — זאג איך: „נו, און טרינ־קען?" — זאגט זי: „וואס טרינקט איהר?" — זאג איך: „ביער איז דא?" — זאגט זי: „פאר וואס זאל ניט זיין?" — זאג איך: „נו, און וויין?" — זאגט זי: „אבי געלד". — „אויב אזוי, זאג איך, טא זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פארשוין". — זאגט זי: „פון וואנען האבען זיך ביי אייך גענומען אכט, אז איהר זענט בסך־הכל איינער?" — זאג איך: „א מאדנע אידינע! וואס געהט אייך אן? מע זאגט אייך אכט, איז אכט". און אזוי ווי מיר רעדען, קומט־אן מיין שותף, רב אשר הייסט עס, און פאלט ארום קושען מיך און האלזען, ווי איין אייגענער טאטע: „דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, זאגט ער, אז איך וועל אייך טרעפען דא, אינ'ם „אדעסקי גאסטי־נעץ"! געפינט זך דא עפּיס, זאגט ער, וואס צו נעמען אין מויל

אריין?" — „אַט נאַר־וואָס, זאָג איך, האָב איך בעשטעלט אַ וועט־שערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פּאַרשוין". — „וואָס איז שייך וועטשערע? — זאָגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאָר ביז די מחותנים פוןביידע צדדים וועלען אַמאָל זיך אויסקראַצען קומען, זענען מיר, זאָגט ער, נישט מחויב דערווייל̈ע צו פאַסטען. איך זעה, זאָגט ער צו מיר, איהר זענט דאָ אַ היימישער, הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאָל אונז גרייטען צום טיש און מע זאָל אונז געבען אַביסעל בראַנפען מיט עפּיס פליישיגס צו פערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאָגט ער, דאָס הארץ מסוכן נפש!" — אַזוי זאָגט צו מיר רב אָשר און מאַכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך אריין זיך וואַשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעצען זיך אַוועק ביידע צו דער סעודה גאַנץ ברייטליך, און רב אָשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אַזוי ס'איז איהם געראָטען, ער האָט געשפּאָלטען דעם ים, קוים גע'פּועל'ט ביי דעם דאָזיגען מיוחס, ער זאָל געבען די ג' אלפים ר"ך. „וואָס הייסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבען דאָך געשמועסט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד?" — „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך וויים, וואָס איך האָב צו טהון. איך היים רב אָשר! איהר דאַרפט וויסען, זאָגט ער, אַז מיין מיוחס האָט בסך־הכל חשק געהאַט לעגען כנגדו גאָר־נישט מיט גאַרנישט, וואָרום ער איז אַליין אַ גרויסער מיוחס, זאָגט ער, און האָט אַ ווייב נאָך אַ גרעסערע. און אַז ער זאָל וועלען, זאָגט ער, אַ שידוך טהון מיט אַבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך, זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער, גענוג געהאָרעוועט, געהאַקט האָלץ, און קוים מיט צרות, מיט אנגסטען, גע'פּועל'ט, ער זאָל געבען לכל־הפּחות ב' אלפים". „וואָס הייסט, זאָג איך, ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס, זאָג איך, געזאָגט ג' אלפים?" — זאָגט ער מיר ווידער: „לאָזט אייך דיע־נען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שדכן פון אייך און איך היים רב אָשר. לאָזען זיך נאָר די צדדים צענויפפאָהרען, און

חתן־כלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־השם אַלסדינג זיין אָגיל ואשמח. איבער אַזעלכע טויזענד קראַפּען צעגעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך הייס, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פּרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פאַרהאַן, וואָס סע קוועטשט מיך". — „דהיינו וואָס, זאָג איך, קוועטשט אייך?" — „מיך קוועטשט, זאָגט ער, דער פּריזיוו. איך האָב איינגערעדט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אַז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאַקי נאָך גאָר אַ יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּריזיוו פאַר דריי גראָשען, שוין געפּטר'ט דעם פּריזיוו"... „וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אָן צו מיין שותּף. — וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר ווידער אַ מאָל: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך הייס רב אָשר!"... „איהר מעגט אייך הייסען אכטצעהן מאָל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אַלץ נישט, וואָס איהר רעדט! עפּיס בעלעבע־טשעט איהר מיר: „פּריזיוו", „שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך גענומען צו מיין משה־ניסל'ען אַ פּריזיוו? אַ נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך אַ פּריזיוו?"... מאַכט צו מיר אָשר: „וואָס הייסט — אַ נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... „פון וואַ־נען, זאָג איך, האָט זיך גענומען צו משה־ניסל'ען אַ בחור, אַז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענס אַ טאָכטער אַ בת יחידה, איין און איינציגע הייסט עס?" — „איז די משמעות, זאָגט ער, אַז ביי אייך איז אויך אַ בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך גאָר געשמועסט עפּיס וועגען אַ חתן!"... „אוודאי, זאָג איך, אַ חתן! איך האָב אָבער גאָר אַנדערש נישט גערעכענט, זאָג איך, אַז חתן'ס צד — דאָס זענט איהר!"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אַז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אַז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פאַר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר נישט מזכיר געוועזן, אַז ביי אייך איז אַ בתולה?"... זאָג איך: „נו, און איהר האָט מיר מזכיר געוועזן, אַז ביי אייך איז אַ בתולה?"... ווערד ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א ווארט פאר א ווארט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלים־מזל!" איך איהם: „זולל־וסובא'ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פערדריסט דאס איהם, געהט ער און לאזט מיר אראפ א פאטש. געה איך און פאהר איהם אריין אין בארד — א שקאנדאל, זאל גאט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. הייגט די בזיונות! דאס גאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאפען אנקוקען די דאזיגע שדכנים, וואס האבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפארען צוויי מיידלעך. איז אבער אט דער אשר, פערחאפט זאל ער ווערען, באלד אנטרונען געווארען, און מיך האט ער אי־בערגעלאזט איינעם אליין זיך צערעכענען מיט דער בעל־הבית'טע פאר דער וועטשערע, וואס איך האב בעשטעלט אויף אכט פארשוין. א גליק, וואס איך האב מיך חאטש בעצייטענס ארויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אנגעקומען קיין זשמערינקע. וואס מיט זיי האט זיך דארט אפגעטהאן — ווייס איך ניט. נאר איך שטעל מיר פאר די בזיונות!... הייגט געה זיי א נביא, אז אט דער שדכן, ימח שמו זאל ער ווערען, איז אזא פוסטע זאך, א ווינדמיהל, צו אלדי שווארצע יאהר, וואס רעדט און פאהרט און פליהט און קלאפט דעפעשען — און וואס לאזט זיך אוים? צוויי בתולות!... איין מאל פאר אלע מאל, זוגתי היקרה, עם פיעדעלט נישט, חאטש ווארף זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען פונ'ם דאזיגען שידוך, מאך איך דאס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־

דערלעך זאָלען לעבען, וואָס איך בעננ נאָך זיי שטאַרק, און שוועער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. נאָט שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה. פאַהרענדיג פון זשמערינקע, האָב איך געמיינט, אז דער הימעל איז שוין אויף מיר געפֿעלן. נעהאַ־בי וואָלט איך געהאַט געננג אויף הוצאות, וואָלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפּט זיך אַהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האָב איך מיך אָבער אויסגערעכענט, אַז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין ו״עג, האָטש נעם, אַל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אוים אויף די רעלצען! איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואַגאָן מיט עפּיס איינעם אַ שלאַק, איין אַגענט אַ אינספּעקטאָר, וואָס שטראָפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און ער הויבט מיך אָן צורעדען און זאָגט מיר צו הרים וגבעות, אַבי איך זאָל ווערען איין אַגענט. וואָס איז דאָס אַזעלכעס איין אַגענט און ווי אַזוי שטראָפירט מען מענשען פונ׳ם טוידט — איז אַ סך צו שרייבען, און איך האָב שוין איצטיגס מאָל אַזוי אויך איבערגעהאַפּט די מאָס, לאָז איך עס איבער אויף איין אַנדערש מאָל.

ה נ ״ ל.

סוף פונ׳ם פינפטען בוך.

שלים־שלים־מזל

מנחם־מענדעל — אײן אגענט.

געשריבען אין יאהרען 1900־1909.

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָל

(מנחם־מענדעל — איין אגענט).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינע־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, זוגתי היקרה, אז איך האָב געמוזט עוקר זיין, אנטלויפען הייסט עס. איך האָב מיך נאָר־וואָס ארויס־געחאַפּט פון איין אומגליק, פון א גרויסען אומגליק! איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אריין אין חד־גדיא אריין, און נאָט ווייסט, מיט וואָס איך וואָלט אָפּגעשניטען. פון רעסטאָנסקי ראָטע איז גאָר ניטאָ וואָס צו רעדען, און אפשר נאָך קאַטאָרזשנע סיביר, חאָטש איך בין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער"... איצט, אז דער אויבערשטער האָט מיר געהאָלפען, איך האָב מיך בעצייטענס ארויסגעחאַפּט ווי פון א שרפה, האָב איך מיך אוועק־

געזעצט ארויסשרייבען דיר אין א בריעף אלסדינג באריכות, פון'ם אנהויב ביז'ן סוף.

פון מיין פריהעריגען בריעף געדענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואס פאר א פאלאזשעניע איך בין געוועזן נאך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט געדאכט. איך האב דעמאלט גערעכענט, ס'איז אויס עק. אוים מנחם־מענדעל. בעדארף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם א פארשוין, איין אגענט א אינספעק־טאר פון „אקוויטעבל", וואס שטראפירט מענשען פון'ם טוידט און האט דערפון פרנסה מיט'ן פולען מויל. ער האט מיר ארויסגענומען א ביכעל און האט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האט שוין פערשטראפירט פון'ם טוידט און וויפיעל מענשען עס זענען שוין ביי איהם געשטארבען. און דאס איז אזא געשעפט, וואס, אדרבה, וואס מעהר מע שטארבט, איז אלץ בעסער, סאי פאר די טוידטע, סאי פאר די לעבעדיגע. וועסט דו דאך פרעגען: וואס איז דער שכל? דער שכל איז א פראסטער שכל. אשטייגער, נאפרימער, „אקוויטעבל" האט גענומען און האט מיך אפגעשטראפירט פון'ם טוידט אויף צעהנטויזענד קארבען. דארף איך צאהלען פאר דעם סך־הכל אזעלכע צוויי־דריי הונדערטער א יאהר ביז'ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטארב איך אוועק, חלילה, דאס ערשטע יאהר — איז דיין גליק: צעהנטויזענד קארבען איז א מטבע. אלא וואס דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל'ס" גליק. דארטען דינען אהן א שיעור מענשען, אגענטען, צום מיינסטען — אידען, וואס האבען אויך וייב־און־קינדער און דארפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואס זשע אַהרט דאס מיך? דער חסרון איז, וואס ניט א יעדער קאן זיין איין אגענט. איין אגענט דארף, ראשית חכמה, געהן אנ־געטהאן פיין, אבער טאקי וואס פיין הייסט: א שענעם גארניטער, א קאלנער מיט מאנקעטען, מעג זיין פאפיערענע, אבי ווייסע, א שניפס א שענעם, נו און א קאפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אבער איז — שפראך. איין אגענט מוז קאנען שפראך. דאס הייסט, ער דארף קאנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבעררעדען

און פערערדען, אזוי לאנג רערען, ביז יענער זאל זיך שוין מוזען שטראפירען פונ'ם טוידט — און מעהר דארף מען נים. הקיצור, מיין פארשוין דער אגענט־אינספעקטאר האט ארויסגעזעהן אין מיר, אז איך בעדארף זיין א גוטער אגענט, איין אויסגעצייכענטער אינ־קוויזיטאר.

איצט, זוגתי היקרה, דארף מען דיר קלאר מאכען, זאלסט פער־שטהען דעם חילוק צווישען איין אגענט א אינספעקטאר און איין אגענט א אינקוויזיטאר. איין אגענט א אינקוויזיטאר הייסט גלאט איין אגענט, וואס שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט, און איין אגענט א אינספעקטאר הייסט שוין איין עלטערער אגענט, וואס מאכט אגענטען. היינט איז פארהאן א „קרוזשנאי" אגענט־אינ־ספעקטאר, וואס מאכט אגענטען־אינספעקטארעס, און איבער די אלע אגענטען, אינקוויזיטארעס, אינספעקטארעס און „קרוזשנאי" אינספעקטארעס איז פארהאן איינער, איין אויבערהאר איבער אלע, וואס מע רופט איהם גענעראל־אינספעקטאר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטא אויף דער גאנצער וועלט. פערשטעהסט זיך, אז צו ווערען א גענעראל מוז מען פריהער זיין א אינקוויזיטאר, נאכדעם א אינספעקטאר, נאכדעם א „קרוזשנאי" אינספעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז גאט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד א גענעראל — איז מען שוין בעוואהרענט מיט פרנסה אויפ'ן גאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פארשוין, גענעראלען אזעלכע, וואס פערלעבען א יאהר נים ווענינער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האט מיך אנגעהויבען צורעדען, איך זאל ווערען איין אגענט. האב איך מיך מיישב געווען: וואס האב איך דא איינצור־שטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס געהן; אלא נים — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איך נים אריין. אדרבה, איך בעקום נאך, זאגט ער, איין אוואנץ, דאס הייסט, מע גיט מיר איין ארבייט פאר מיין ארערויף עטליכע קערבלעך, איך זאל האבען דערוויילע אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפען זיך א פארטעפעל. אויב אזוי, איז דאך עס טאקי

נאָר נישקשה פון אַ קאָנבינאַציע! און איך האָב מיך געלאָזט אי־בעררעדן און בין געוואָרען למזל איין אַגענט.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען איין אַגענט דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן גענעראַל, וואָרום ביז דער גענעראַל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט מיך גענומען, דער אינספעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאַקי אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראַכט צו פיהרען קיין אדעס צו זייער גענעראַל אין „אקוויטעבל". וואָס האָט צו שאַפען אויף עט־ליכע און צוואַנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען, כמעט אכטצעהן הונדערט אַגענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען די גרויסקייט פונ'ם דאָזיגען גענעראַל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אַליין איז דוקא ניט אַזא גרויסער, ווי דער טאַרעראַם איז גרויס, און אויגען האָט ער גרויסע, שאַרפע אויגען, און אַ פּנים'ל אַ ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופט מען איהם: יעוו־זערעל. דעם גענעראַל'ס קאַנטאָר פערנעמט אַ גאַנצע שטוב. חדרים, חדרים און חדרים. אַ סך טישען מיט בענקלעך, מיט ביכער, מיט פּאַפּיערען, און אַגענטען דרעהען זיך אַרום, און סע גריבעלט און כע שוויבעלט, און דעפּעשען לויפען הין און צוריק — עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום גענעראַל אַליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. אַ טוידטער בין איך געווען, אַז מע האָט מיך אריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעוו־זערעל, חאָטש אפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען, מכבד געווען מיט אַ פּאַפּיראָס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איך בין און וואָס איך בין און וואָס איז מיין געשעפט? בין איך געגאַנגען און איהם אויסדערצעהלט אַלסדינג, פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף. ווי אַזוי איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אדעס, גע־האַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און פון דאָרטען קיין יעהופּעץ, זיך גע־דרעהט אַרום דער בערזע, געקויפט און פערקויפט „יקנה"ז" און „פּוטיוויל" און „לילעפּוטען" און אַנדערע „פּאַפּיערלעך" אין די מיליאָנען אריין. און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

געוואָרען אַ מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאַוואָדלעך, און ווי אַזוי איך בין נאָכדעם געוואָרען אַ שדכן, אַפילו אַ שרייבער אויך, געדרעהט, געברענט, געפּלאָקערט און געטראַסקעט מיט דער גאַנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאָג איך איהם, נישט גוט — שלום־עליכם־מזל דורך מיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער גענעראַל, יעווזערעל הייסט עס, לענט אַרויף אויף מיר די האַנד און רופט זיך אָן צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, נאַספּאַדין מנחם־מענדעל? איהר געפעלט מיר; אַ נאָמען האָט איהר אַ שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאָנט איהר. איך זאָג אייך נביאות, אַז מיט דער צייט וועט איהר זיין אַ גרויסער אַגענט, טאָקי נאָר אַ גרויסער! דערווייל בעקומט איהר איין אוואַנס, פאָהרט אַרום אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דאָרט קען מען אייך אויסגעבונדען, און ווים מצליח"...

און כך הוה. איך האָב נאָר בעקומען פון זיי די עטליכע קערב־לעך, אַזוי האָב איך מיך באַלד אויסגעקליידט בנדי־מלכות. זאָלסט מיך זעהן, וואָלסט דו מיך ניט דערקענט. און אַ פּאָרטעפעל האָב איך מיר געקויפט אַ גרויסען, האָט מען מיר אָנגעפּאַקט אַהין ביכ־לעך מיט פּאַפּיערען אַ גאַנצען טראַנספּאָרט, און איך האָב מיך גע־לאָזט אויף גאָט'ס וועלט. קודם קיין בעסאַראַביע, אַ ווינקעל פון פּרנסה! דאָרט, זאָגט מען, קאָן מען מאַכען געשעפטלעך, שטראַ־פּירען און שטראַפּירען. דאַרף זיך מאַכען אַזוי, אַז איך האָב יאָהר־צייט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ מפּאָיעזד לפּאָיעזד אין אַ קליין שטעד־טעל, עפּיס אַ העק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר. איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אַז דאָס שטעדטעל האָט אַ שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פּנים'ער, מוסרים און יאַבעדניקעס. פער־ברענט וואָלט עס געמעגט ווערען איידער איך האָב עס דערקענט! נאָר אַז סע איז בעשערט איין אומגליק — דאַרף איך אַקוראַט אָט דאָ, אין דעם שטעדטעל, האָבען יאָהרצייט, און פּאַל אַריין אין אַ בלאָטע, זאָל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאָס האָרץ האָט

מיר אָבער טאַקי געזאָגט, אַז איך וועל דאָ גוט ניט אָפּשניידען. נאָר אַז מע דאַרף זאָגען קדיש, איז עפּיס אַ תּירוץ? בין איך אַוועק גלייך אין בית־מדרש אַריין און קום אָן פּונקט צו מעריב. אָפּגע־דאַווענט מעריב, געהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אָן צו מיר: „יאָהרצייט?“ — זאָג איך: „יאָהרצייט“. — מאַכט ער צו מיר: „פון וואַנעט איז אַ איד?“ — זאָג איך: „פון דער גאָרער וועלט“. — „מה שמכם?“ — זאָג איך: „מנחם־מענדעל“. — „קומט דאָך אייך שלום!“ — און ער שטעקט מיר אָפּ אַ שלום־עליכם, און נאָך איהם דער גאַנצער מנין. אַלע געבען מיר אָפּ שלום, און עס ווערד אַרום מיר אַ רעדעל, און מע הויבט־אָן אויסטאַפּען ביי מיר, ווער איך בין און פון וואַנען איך בין און וואָס איז מיין טהועכץ? זאָג איך זיי: „איך בין איין אַגענט“. — פרעגען זיי: „פון וואָס איין אַגענט? פון מאַשינעס?“ — זאָג איך: „דוקא ניט. איך בין איין אַגענט אַ אינקוויזיטאָר פון „אַקוויטעבל“. — זאָגען זיי: „וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק?“ — זאָג איך: „איך בעוואָהרען מענשען נאָכ'ן טוידט“. און איך געב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אַזוי מע שטראַפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי אַרום מיר מיט אָפענע מיילער, גלייך ווי מע וואָלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל אַ יריד. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צווישען זיי, איינער אַ הויכער, אַ דאַרער, איין אויסגעבויגענער, מיט אַ נאָז אויך איין אויסגעבויגענער און אַ גלאַנצענדיגער; אַ טבע האָט ער, אַז ער רעדט, צופּט ער די האָר פונ'ם בערדעל איינ־ציגווייז. דער אַנדערער — אַ נידעריגער אַ ברייטער, אַ שוואַרצער, ווי אַ ציגיינער, מיט איין אויג אַ שעלמיש, וואָס קוקט ביי איהם קיין פּצון זייט. ער מעג רעדען ווי ערנסט, ווייזט זיך אויס, אַז ער שמייכעלט. די דאָזיגע צוויי חברה־לייט האָבען, אַפּנים, יאָ פערשטאַנען, וואָס הייסט שטראַפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּיס מאָדנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען אַ זאָג געטהאָן איינס צום אַנדערען אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן אַ גאַנג“... איך האָב באַלד פערשטאַנען אָן די צוויי פּאַר־

שוינען, אז זיי זענען נים גלייך צו אנדערע; זיי פערשטעהען איין עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּיס מאַכען. און כך הוה. איך בין נאָר ארויס פון בית־מדרש, געהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לייט, פון הינטען, און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אזוי, רב מנחם־מענדעל? שטעהט א וויילע, מיר ווילען אייך עפּיס פרעגען. אָט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאַכען געשעפטען?"... — זאָג איך: „פאר וואָס נים?" — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז: „צווישען אחינו בני־ישראל?"... און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קוגעל עסען". — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?" — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט א פּריץ". — „לעבען זאָלען די גויים"... — העלפט איהם אונ־טער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אָט אזוי געהען מיר און רעדען, און אז מע רעדט, דערַרעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אויס א מעשה, אז אָט די צוויי חברה־לייט האָבען זייער אייגענם א פּריץ א מאַל־דאַוואַן, א רייכען בעל־הגוף, וואָס זיי פערדיענען ביי איהם אָפט א קערבעל. מיינען זיי, אז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פער־שטראָפּירען... זאָג איך: „אָך, פאר וואָס נים? מיט'ן גרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אָץ להעשיר"... און עס איז געבליבען, אז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פּריץ דעם מאַל־דאַוואַן. נאָר וואָס דען? איין זאַך האָבען זיי מיך געבעטען — ס'זאָל זיין בסוד־סודות, דאָס הייסט, איך זאָל זיך נים אויסרעדען אויף דער אַכסניא, אז איך האָב מיך מיט זיי געזעהן און אז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח א געשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָב איך מיך גע־פּעדערט אין בית־מדרש אריין דאַוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־געדאַוונט — נישטאָ מיינע חברה־לייט. איבערגעוואַרט דעם אנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פּאַרשוינען. פאר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט געפרעגט, ווי אזוי רופט מען זיי בײ׳ם נאָמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך געגעבען זיי דאָס וואָרט, ס׳זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אלע היום׳ס האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר א טיאָך געטהאָן דאָס הארץ פאר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרעגען, וואָס הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאַלטען, ס׳איז נישט מעשה מענש. אָפּגעדראָוועט פאר זיך אויף איין פוס, חאַפּען זיי די טלית־ותפילין און לאָזען זיך געהן געשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?" — מאַך איך צו זיי. מאַכען זיי צו מיר: „יהודי בלאָ, דבר׳ט נישט אויף דער גאַס, איהר קענט נישט אונזער שטאָרט, ברענגען זאָל זי אייך! איהר געהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דאָרט מאַכען מיר דאָס געשעפט, און טאַקי אין איינוועגס עפּיס צובייסען"... אזוי מאַכט צו מיר דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז און טהוט א וואונק צו דעם וואָס מיט׳ן אויגעל, און יענער וואָס מיט׳ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאָזען זיך געהן איבער ענגע פינסטערע חושכ׳־דיגע געסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאָך איהם, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז גאָט האָט געהאָלפען, מיר זענען בשלום געקומען.

אריינגעקומען אין א קליין פינסטער פעררויכערט שטיבעל מיט א סך פליעגען אויף די ווענד און אויף דער סטעלי, מיט א נע־מאָהלטען מזרח, א רויטען טישטוך אויפ׳ן טיש און מיט א לאָמפּ, פערהאָנגען מיט פּאַפּיערענע אָפּגעבליאַקעוועטע קווייטען, האָבען מיר געטראָפען ביי׳ם אויוען א קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט א בלייך־איבערגעשראָקען פּנים. דאָס קליינע ווייבעלע האָט א קוק געטהאָן מיט׳ן איבערגעשראָקען פּנים אויפ׳ן מאַן, און דער מאַן האָט א זאָג געטהאָן צו איהר פארבייגעהענדיג: „עסען!" — און ס׳איז בעשאַפען געוואָרען אין איין כהרף־עין א טישטוך מיט א בולקע, מיט בראָנפען און מיט פערבייסען. עס האָט נישט לאַנג געדויערט, און יענער וואָס מיט׳ן אויגעל איז אריינגעקומען, און

נאָך איהם האָט זיך אריינגעקאַטשעט אַ נפש פון אַ פּוד צוועלף מיט אַ גרויסער בלויער נאָז, מיט פעטע האָריגע הענד און מיט צוויי מאָדנע פיס, וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא גראָב, נאָר וואָס ווייטער נעהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערליך צו טראָגען אויף זיך אַזאַ גרויסען, אַזאַ שווערען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן. דערזעהן דאָס פּלעשעל בראָנפען אויפ'ן טיש, האָט ער אַרויסגע־לאָזט פון זיין פעטען בויך אַ פעטע שטימע אויף גוייש: „אַצע דאַברע דילאָ!"... גענומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן האָט גענומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה־לייט פערבונדען מיט איהם אַ שמועס מכח ווייץ און מכח קאָרן. און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט'ן אויגעל אַ זאָג אויפ'ן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר מויזענד טשעטווערט ברויט, אַ חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער געהט אַזוי אָרעם געקליידט; ער איז נאָר אַ קאַרגער"... און יענער, דער לאַנגער, גיט איהם אַלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער ווייץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס גאַנצע ברויט אויפ'ן ווינטער. „אַצע דאַברע די־לאָ!" — זאָגט איהם אַלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן, האַקט־אריין איין כוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אַפּעטיט, ווי נאָך אַ תענית, און בלאָזט מיט ביידע ליפּען און מיט דער נאָז. נאָכ'ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר'ען מיט'ן אָדון מכח אייער עסק"... האָב איך מיך אָוועקגע־זעצט מיט'ן אָדון בעזונדער אין אַ ווינקעלע און האָב איהם אָני־דערנעלעגט אַ דרשה, איך ווייס ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען! איך האָב איהם נעגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטליכען מענשען דאָס שטראַפירען זיך. ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אַלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראַפירען, וואָרום אַ רייכער מענש, זאָג איך, אַז ער ווערט־אָן דאָס געלד אויף די על־

טערע יאָהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערגער ווי דעם קבצן; א קבצן, זאָג איך, איז שוין געוואָהנט געוואָרען מיט'ן דלות, און א נגיד, זאָג איך, אז ער בלייבט חלילה אָהן געלד, איז ערגער ווי געשטאָרבען. „יאק נאפיסאנאָ או נאס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאטשיטסאָ, ביעדני חוזשע יאק מערטווי. א פּאָטאָמו, זאָג איך, וואשע בלאהאָראָדיע, זאָג איך, זאשטראפּירא־טי סובי, זאָג איך, אָט סמערטי טשרעז סטאָ דוואָרצאט ליעט, זאָג איך, נאָ דעסיאַט טיסיאטשי"... „אָצע דאָברע דילאָ!" — מאַכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט מיטביידע ליפּען, ווי א בלאָז־זאַק. איך פּיהל, אז דער כח פון רעדען האָט זיך אין מיר צעבראָכען מיט סכנת־נפשות, וויל איך רעדען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „געננוג אייך צו דבר'ען; נעמט ארויס דעם נייר און כתב'עט־אָן וואָס מע בעדאַרף"... און יענער וואָס מיט'ן אוינגעל טראָגט מיר אונטער א טינט און פעדער, און איך טהו־אָפּ אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף, און אז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פּריץ דער מאָלדאוואן נעבאָך שטאַרק ביז ער „לעגט דעם טאַטען". נאָכדעם געה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראַכ־טען, איך נעם איין אדרעויף, געב ארויס א קוויטאַנציע — און דאָס געשעפט איז געמאַכט.

געקומען פאַר־נאַכט אויף דער אכסניא פריילוך און געהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אכסניא: „וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך?" — „וואָס זאָל זיך הערען?" — זאָג איך. — „מעג מען אייך, זאָגט ער, אָפּגעבען מזל־טוב?" — „וואָס פאַר א מזל־טוב?" — פרעג איך איהם. — „דאָס געשעפטעל, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אָפּגעאַרבייט"... — „וואָסער געשעפטעל?" — זאָג איך און מאַך מיך תמ'עוואַטע. — „מיט'ן פּריץ", — מאַכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פּריץ?" — „מיט'ן גראָבען פּריץ". — „פון וואַנען ווייסט איהר, זאָג איך, אז איך האָב געמאַכט א געשעפטעל מיט א פּריץ?"... „ס'איז אזוי, זאָגט ער, א פּריץ, ווי איך בין א רביצין"... — „וואָס זשע דען איז ער?" —

„ער איז א פיפערנאָטער", — מאכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאכט זיך מיר גלייך אין פּנים אריין. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ען, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פיפערנאָטער" און פון וואַנען ווייסט ער, וואו איך בין געוועזן און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אפּנים, ארויסגעזעהן פון מיינע רעד, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּארט מיט מיר בעזונדער אין א חדר און האָט מיר גענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אזעלכע זאַכען, אזש די האָר האָבען זיך מיר געשטעלט קאַפּויר. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אזעלכע קרימינאַל־זאַכען, וואָס ווען מע חאַפּט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אוועק ווייט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי ארויס א דריטען, און אליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פּריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם ארויסגעשטעלט פאַר זעהר א רייכען מאָלדאוואַן, איז בסך־הכל א פּראָסטער לאַ־פּאַצאַן, זאָגט ער, א שכור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראָפירט, — איז אָדער ער האַלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אָדער ער איז שוין א שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?"...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי געוואָרען. עס נעהט מיר מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, אז איך זאָל מיך נאָך אריינחאַפּען אויף א מינוט אין א טורמע אריין! האָב איך נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באַהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר נישט גע־וואָלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט. לאָזען זיי געהן כּפּ־הקלע מיט זייער מאָלדאַוואַן און מיט דער שטאָדט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

שטראַפירען מענשען פונ'ם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ'ן אָרט בשלום. און מחמת איך האַלט ביי פאָהרען אַ ווייטען וועג, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון האַמבורג וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־דערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פרייליכע הערצער. גריס שווער און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. איך האָב דיר גאָר פערגעסען שרייבען, וואוהין איך פאָהר. זוגתי היקרה, איך פאָהר קיין אַמעריקע. נישט אַליין — אַ גאַנצע קאָמפּאַניע פאָהרען מיר. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהרען מיר, אייגענטליך, קיין האַמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אַמעריקע. וואָס עפּיס קיין אַמעריקע? ווייל אין אַמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואַלגערט זיך דאָרט אין די גאַסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאָלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — אַ רענדעל אַ מענש! און ווער שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אַלע זענען מיר מבטיח, אַז אין אַמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאַכען גוט, טאַקי וואָס גוט הייסט. די גאַנצע וועלט פאָהרט איצט קיין אַמעריקע, מחמת דאָ איז נישטאָ וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אַלע געשעפטען. היינט וויבאַלד אַז די וועלט פאָהרט, פאַר וואָס זאָל איך אויך ניט פאָה־רען? וואָס האָב איך איינצושטעלען?... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראַכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אַז איך וועל דיך, חס ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאָלען געזונד זיין. איך וועל אַרבייטען טאָג ווי נאַכט, קיין זאַך

וועט מיר ניט זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העל־פען, איך וועל, אם־ירצה־השם, בעגליקען, און בעגליקען וועל איך גענווים, דאס איז ביי מיר זיכער. ווי ס׳איז טאג אויף דער גאנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקארטען, פאר דיר און פאר די קינדער, און וועל דיך ארויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שררה׳טע, פונ׳ם שענסטען און פונ׳ם בעס־טען, קיין שפרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאזען פאלען. און עס איז שוין טאקי צייט, כלעבען, אז דו זאלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאגען! רק נישט געזארגט און נישט גענומען זיך צום הארצען — מיר האבען א שטארקען גאט!...

הנ״ל.

סוף פונ׳ם זעכסטען בוך.